ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

BEHİÇ AK'IN ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NECATİ KİRAZLI

Ankara, Aralık, 2018

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMİN KÜLTÜREL TEMELLERİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ PROGRAMI

BEHİÇ AK'IN ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NECATİ KİRAZLI

DANIŞMAN: PROF. DR. SEDAT SEVER

Ankara, Aralık, 2018

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Necati KİRAZLI'nın hazırladığı ''Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi'' başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Sedat SEVER .....

Üye: Prof. Dr. Canan ASLAN .....

Üye: Doç. Dr. Tuğba ÇELİK KORAT .....

ONAY

Bu tez, Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından ..... /..... / 2018 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca ..... /..... / 2018 tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKCİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Necati KİRAZLI

ÖZET

BEHİÇ AK'IN ÇOCUK EDEBİYATI YAPITLARININ ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kirazlı, Necati
Yüksek Lisans, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sedat Sever
Aralık 2018, xv+137 Sayfa

Bu çalışmada, Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelik ilkesi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Amaçsal örneklem ile seçilen Behiç AK'ın okulöncesi döneme seslenen dokuz yapıtı betimsel tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmada, öncelikle; edebiyat ve eğitim, çocuk edebiyatı, okulöncesi dönemde resimli kitapların önemi ve çocuğa göreliğe ilişkin bir çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra, biçimsel (boyut, kâğıt, kapak ve cilt, sayfa düzeni, harfler, resimler), içerik (konu, izlek, ileti, karakter, dil ve anlatım) ve eğitsel özelliklerine göre incelenen yapıtların bulguları çocuğa görelik bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre; incelenen yapıtların cildinin çocuğun kitapla uzun süre etkileşimini sağlayabilecek olan dikiş (ip) ile yapılmadığı belirlenmiş, ciltleme biçiminin çocuğa göre olmadığı sonucuna varılmıştır. ‘‘Bilyeler’’, ‘‘Gökdelene Giren Bulut’’, ‘‘Kedi Adası’’, ‘‘Rüzgârın Üzerindeki Şehir’’, ‘‘Uyurgezer Fil’’ ve ‘‘Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı’’ adlı yapıtlarda, dilsel metinlerin bulunduğu bölümlerde, çocuğa izleme ve görsel okuma isteği sağlayabilecek biçimde kenar boşluklarının olduğu; ama görsel metinlerin olduğu bölümlerde kenar boşluklarının olmadığı belirlenmiştir. ‘‘Büyükannem ve Miyop Ejderha’’ adlı yapıtta, şehir yaşamının betimlendiği bazı resimlerin çocuğun çizebileceği yalınlıkta olmadığı belirlenmiş; öğelerin çokluğu ve çizgilerin karmaşıklığı nedeniyle görselin çocuk tarafından rahatça izlenemeyebileceği sonucuna ulaşılmıştır. ‘‘Kedi Adası’’ ve ‘‘Rüzgârın Üzerindeki Şehir’’ adlı yapıtlarda çocuğun kolaylıkla özdeşim kurabileceği belirgin bir kahramanın olmadığı, ‘‘Uyurgezer Fil’’ adlı yapıtta basımdan kaynaklanan yazım yanlışlarının olduğu ve ‘‘Karadeniz'deki Yunus’’ adlı yapıtın tüm karakterlerinin erkek olduğu belirlenmiştir.

Genel bir açıklamayla, incelenen tüm yapıtların; tasarım, içerik özellikleri ve eğitsel ilkeler bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Behiç AK, Eğitim, Edebiyat, Çocuk Edebiyatı, Çocuğa Görelik.

SUMMARY

AN EXAMINATION OF WORKS OF BEHİÇ AK IN CHILDREN'S LITERATURE BASED ON APPROPRIATENESS FOR CHILDREN

Kirazlı, Necati

Master of Arts, Department of Cultural Foundations of Education

Supervisor: Prof. Dr. Sedat Sever

December 2018, xv+137 Pages

This study aims to examine the works of Behiç Ak in children's literature with respect to appropriateness for children. Selected using a purposive sampling method, nine works of the author intended for pre-school children were examined through a descriptive approach. Firstly, the researcher constructed a theoretical framework encompassing the relationship between literature and education, children's literature, the importance of books with visuals for pre-school children and appropriateness for children. Then, in line with principles of appropriateness for children, the works in question were evaluated based on appropriateness for children, particularly with respect to design (ie., dimensions, paper, cover and binding, page design, letters and pictures), content (ie., subject, theme, message, character, language and style) and instructional properties.

According to the findings of the study; It was found that the bindings of all works were not made by rope (stitch) to help children interact with the book longer. Therefore, It was concluded that the bindings of the books were not appropriate for children. In the books entitled ''Marbles'', ''The Cloud That Entered a Skyscrapper'', ''Cat Island'', ''City Above the Wind'', ''A Sleepwalking Elephant'' and ''Plane Tree with High Blood Pressure'', It was found that there were enough mangins around the texts to help children read and watch the book comfortably, but there were not enough margins around the pictures. In some visuals depicting the city life in the book entitled ''My Grandma and the Short Sighted Dragon'', It was found that the pictures were not simple for children to draw easily because of the abundance of the elements and the complexity of the lines. Therefore, It was concluded that some pictures of the book could not be watched by the children comfortably. The books entitled ''Cat Island'' and ''City above the Wind'' lacked an apparent protagonist that the children could identify themselves easily with.

Also, it was seen that there were some spelling mistakes in ‘‘A Sleepwalking Elephant’’ and all the characters were male in the book entitled ‘‘A Dolphin in the Black Sea’’.

Globally considered, all the books examined are in line with the principles of the appropriateness for children with respect to design, content and instructional properties.

Keywords: Behiç Ak, Education, Literature, Children’s Literature, Appropriateness for Children.

ÖNSÖZ

Çocuğun televizyon ve bilgisayar gibi teknolojik uyaranlarla çokça karşılaştığı gelişim döneminde, onu bilişsel, duyuşsal ve kavramsal olarak destekleyebilecek en etkili uyaranlar nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıdır. Sanatçı duyarlığıyla yaratılmış, çocuk gerçekliğine ve yazınsal ilkelere uygun yapıtların çocuğun gelişim sürecine katkısı göz ardı edilemez. Bu doğrultuda, çocuğa göre olan yapıtların çocuklarla erken yaşlarda buluşturulmasında yetişkinlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Behiç AK'ın okulöncesi döneme seslenen yapıtlarının çocuğa görelik açısından incelendiği bu araştırmanın sonuçlanmasında, beni çocuk edebiyatıyla tanıştıran, tezin konusunun belirlenmesinde ve her aşamasında görüş, öneri ve eleştirileriyle bana destek olan, tez danışmanım, değerli öğretmenim Prof. Dr. Sedat SEVER'e öncelikle çok teşekkür ediyorum. Yüksek lisans ders döneminde derslerini heyecanla izlediğim öğretmenlerim Prof. Dr. Canan ASLAN, Prof. Dr. Cahit KAVCAR, Prof. Dr. Güray KÖNİG, Prof. Dr. Ahmet KOCAMAN, Doç. Dr. Kaan Zülfikar DENİZ ve Dr. Öğr. Üyesi Murat ATEŞ'e; görüş ve önerileriyle tez sürecinde yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Erkan ÇER'e; yönlendirmeleriyle beni güdüleyen arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Arif BAKLA, Doç. Dr. Onur KÖKSAL ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTÜRK'e; Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni arkadaşlarım Alim EREK ve Nihat EREN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, yüksek lisans sürecimin her aşamasında, her zaman yanımda olduğunu hissettiğim sevgili eşim Mesude'ye ve bu süreçte değerli zamanlarından çaldığım kızlarım Zeynep Ceren ve Ayşe Beril'e çok teşekkür ediyorum.

Necati KİRAZLI

Ankara, Aralık, 2018

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
SUMMARY ... vi
ÖNSÖZ ... viii
İÇİNDEKİLER ... ix
ŞEKİLLER DİZİNİ ... xiv
KISALTMALAR VE SEMBOLLER ... xv
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
1.1. Araştırma Problemi ... 1
1.2. Problem Tümcesi ... 2
1.3. Amaç ... 2
1.4. Önem ... 3
1.5. Sınırlılıklar ... 3
1.6. Tanımlar ... 4
1.7. İlgili Araştırmalar ... 5
BÖLÜM 2 ... 9
ÇOCUK VE EDEBİYAT ... 9
2.1. Edebiyat ve Eğitim ... 9
2.2. Çocuk Eğitimi ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatı ... 10
2.2.1. Çocuk Edebiyatı ve Önemi ... 11
2.2.2. Okulöncesi Dönem ve Resimli Kitaplar ... 12
2.3. Çocuk Edebiyatında Çocuğa Görelik ... 14
2.3.1. Sanatçı Duyarlığı ve Yazınsal İlkeler ... 15
2.3.2. Çocuk Gerçekliği ... 17
2.3.3. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Tasarım Özellikleri ... 17
2.3.3.1. Boyut ... 17
2.3.3.2. Kâğıt ... 18
2.3.3.3. Kapak ve Cilt ... 19
2.3.3.4. Sayfa Düzeni ... 20
2.3.3.5. Harfler ... 21
2.3.3.6. Resimler ... 21
2.3.4. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken İçerik Özellikleri ... 22
2.3.4.1. Konu ... 23
2.3.4.2. İzlek ... 24
2.3.4.3. İleti ... 24
2.3.4.4. Karakter ... 25
2.3.4.5. Dil ve Anlatım ... 26
2.3.5. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Eğitsel Özellikler ... 27

BÖLÜM 3 29
YÖNTEM 29
3.1. Araştırma Modeli 29
3.2. Evren ve Örneklem 29
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi 30
BÖLÜM 4 31
BULGULAR VE YORUM 31
4. 1. Bilyeler 31
4.1.1. Tasarım Özellikleri 31
4.1.1.1. Boyut 31
4.1.1.2. Kâğıt 31
4.1.1.3. Kapak ve İç Kapak 31
4.1.1.4. Cilt 32
4.1.1.5. Sayfa Düzeni 33
4.1.1.6. Resimler 33
4.1.2. İçerik Özellikleri 35
4.1.2.1. Konu 35
4.1.2.2. İzlek 36
4.1.2.3. İleti 36
4.1.2.4. Karakter 36
4.1.2.5. Dil ve Anlatım 37
4.1.3. Eğitsel Özellikler 39
4.1.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 40
4.2. Büyükanne ve Miyop Ejderha 40
4.2.1. Tasarım Özellikleri 41
4.2.1.1. Boyut 41
4.2.1.2. Kâğıt 41
4.2.1.3. Kapak ve İç Kapak 41
4.2.1.4. Cilt 43
4.2.1.5. Sayfa Düzeni 43
4.2.1.6. Resimler 43
4.2.2. İçerik Özellikleri 45
4.2.2.1. Konu 45
4.2.2.2. İzlek 46
4.2.2.3. İleti 46
4.2.2.4. Karakter 47
4.2.2.5. Dil ve Anlatım 47
4.2.3. Eğitsel Özellikler 49
4.2.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 50
4.3. Doğumgünü Hediyesi 50
4.3.1. Tasarım Özellikleri 50
4.3.1.1. Boyut 50
4.3.1.2. Kâğıt 51
4.3.1.3. Kapak ve İç Kapak 51
4.3.1.4. Cilt 53
4.3.1.5. Sayfa Düzeni 53
4.3.1.6. Resimler 53
4.3.2. İçerik Özellikleri 55

4.3.2.1. Konu 55
4.3.2.2. İzlek 55
4.3.2.3. İleti 55
4.3.2.4. Karakter 56
4.3.2.5. Dil ve Anlatım 56
4.3.3. Eğitsel Özellikler 56
4.3.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 57
4. 4. Gökdelene Giren Bulut 58
4.4.1. Tasarım Özellikleri 58
4.4.1.1. Boyut 58
4.4.1.2. Kâğıt 58
4.4.1.3. Kapak ve İç Kapak 58
4.4.1.4. Cilt 60
4.4.1.5. Sayfa Düzeni 60
4.4.1.6. Resimler 60
4.4.2. İçerik Özellikleri 62
4.4.2.1. Konu 62
4.4.2.2. İzlek 62
4.4.2.3. İleti 62
4.4.2.4. Karakter 63
4.4.2.5. Dil ve Anlatım 63
4.4.3. Eğitsel Özellikler 65
4.4.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 65
4. 5. Karadeniz'deki Yunus 66
4.5.1. Tasarım Özellikleri 66
4.5.1.1. Boyut 66
4.5.1.2. Kâğıt 66
4.5.1.3. Kapak ve İç Kapak 66
4.5.1.4. Cilt 68
4.5.1.5. Sayfa Düzeni 68
4.5.1.6. Resimler 69
4.5.2. İçerik Özellikleri 70
4.5.2.1. Konu 70
4.5.2.2. İzlek 71
4.5.2.3. İleti 71
4.5.2.4. Karakter 71
4.5.2.5. Dil ve Anlatım 72
4.5.3. Eğitsel Özellikler 74
4.5.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 75
4.6. Kedi Adası 75
4.6.1. Tasarım Özellikleri 75
4.6.1.1. Boyut 75
4.6.1.2. Kâğıt 75
4.6.1.3. Kapak ve İç Kapak 76
4.6.1.4. Cilt 77
4.6.1.5. Sayfa Düzeni 77
4.6.1.6. Resimler 78

4.6.2. İçerik Özellikleri 79
4.6.2.1. Konu 79
4.6.2.2. İzlek 80
4.6.2.3. İleti 80
4.6.2.4. Karakter 81
4.6.2.5. Dil ve Anlatım 81
4.6.3. Eğitsel Özellikler 83
4.6.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 83
4. 7. Rüzgârın Üzerindeki Şehir 84
4.7.1. Tasarım Özellikleri 84
4.7.1.1. Boyut 84
4.7.1.2. Kâğıt 84
4.7.1.3. Kapak ve İç Kapak 85
4.7.1.4. Cilt 86
4.7.1.5. Sayfa Düzeni 86
4.7.1.6. Resimler 87
4.7.2. İçerik Özellikleri 87
4.7.2.1. Konu 88
4.7.2.2. İzlek 88
4.7.2.3. İleti 88
4.7.2.4. Karakter 89
4.7.2.5. Dil ve Anlatım 89
4.7.3. Eğitsel Özellikler 90
4.7.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 91
4.8. Uyurgezer Fil 91
4.8.1. Tasarım Özellikleri 91
4.8.1.1. Boyut 92
4.8.1.2. Kâğıt 92
4.8.1.3. Kapak ve İç Kapak 92
4.8.1.4. Cilt 94
4.8.1.5. Sayfa Düzeni 94
4.8.1.6. Resimler 95
4.8.2. İçerik Özellikleri 95
4.8.2.1. Konu 95
4.8.2.2. İzlek 95
4.8.2.3. İleti 96
4.8.2.4. Karakter 96
4.8.2.5. Dil ve Anlatım 96
4.8.3. Eğitsel Özellikler 97
4.8.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 98
4. 9. Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı 99
4.9.1. Tasarım Özellikleri 99
4.9.1.1. Boyut 99
4.9.1.2. Kâğıt 99
4.9.1.3. Kapak ve İç Kapak 99
4.9.1.4. Cilt 100
4.9.1.5. Sayfa Düzeni 101

4.9.1.6. Resimler 101
4.9.2. İçerik Özellikleri 103
4.9.2.1. Konu 103
4.9.2.2. İzlek 104
4.9.2.3. İleti 104
4.9.2.4. Karakter 104
4.9.2.5. Dil ve Anlatım 104
4.9.3. Eğitsel Özellikler 106
4.9.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi 106
BÖLÜM 5 107
SONUÇ VE ÖNERİLER 107
5. 1. Sonuç 107
5. 2. Öneriler 110
KAYNAKLAR 112
EKLER 120
EK-A Behiç AK'ın Özgeçmişi 120
EK-B Behiç AK'ın İncelenen Çocuk Edebiyatı Yapıtları 121
EK-C. 1 ''Bilyeler'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 122
EK-C. 2 ''Büyükanne ve Miyop Ejderha'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 123
EK-C. 3 ''Doğumgünü Hediyesi'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 124
EK-C. 4 ''Gökdelene Giren Bulut'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 125
EK-C. 5 ''Karadeniz'deki Yunus'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 126
EK-C. 6 ''Kedi Adası'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 127
EK-C. 7 ''Rüzgârın Üzerindeki Şehir'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli..... 128
EK-C. 8 ''Uyurgezer Fil'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 129
EK-C. 9 ''Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı'' Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli 130
EK-D Çocuğa Görelik Ölçütleri 131
ÖZGEÇMİŞ 137

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 33
Şekil 2. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 34
Şekil 3. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 34
Şekil 4. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 37
Şekil 5. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 44
Şekil 6. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 44
Şekil 7. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 45
Şekil 8. "Doğumgünü Hediyesi" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 54
Şekil 9. "Doğumgünü Hediyesi" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 54
Şekil 10. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 60
Şekil 11. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 61
Şekil 12. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 61
Şekil 13. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 68
Şekil 14. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 69
Şekil 15. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 69
Şekil 16. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 70
Şekil 17. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 78
Şekil 18. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 78
Şekil 19. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 79
Şekil 20. "Rüzgârın Üzerindeki Şehir" Adlı Yapıta İlişkin Görsel..... 86
Şekil 21. "Rüzgârın Üzerindeki Şehir" Adlı Yapıta İlişkin Görsel..... 87
Şekil 22. "Uyurgezer Fil" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 93
Şekil 23. "Uyurgezer Fil" Adlı Yapıta İlişkin Görsel 94
Şekil 24. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel..... 101
Şekil 25. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel..... 102
Şekil 26. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel..... 102

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

Akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
cm	Santimetre
gr	Gram
m^2	Metrekare
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
%	Yüzde

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve araştırma konusuyla ilgili çalışmalara yönelik bilgiler verilmiştir.

1.1. Araştırma Problemi

Eğitim süreci bireylerin davranışlarında istendik amaçlar doğrultusunda değişiklik oluşturulmasını içerir (Fidan, 2012: 2). Daha geniş anlamı ile eğitim; ister çocuk ister yetişkin olsun, tüm bireylerde çağdaş yaşama uygun davranış ve tutum değişikliği sağlamaktır. İnsanları toplumsal yaşama daha uyumlu yapma işlevi eğitimin başlıca görevidir. Eğitim, bu işlevini yerine getirirken, bireylere geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri benimseterek bugünün gerçeklerini gösterir ve onlara geleceğe dönük becerileri kazandırır (Kavcar, 1999: 1).

Bireyler için eğitimin başlangıç yeri, toplumun da en küçük birimi olan ailedir. Kişiliğin temelini oluşturan birtakım davranışlar aile ortamında kazanılır. Çocuklar, çok küçük yaşlardan itibaren çevrelerindeki bireylerin davranışlarını ve tutumlarını gözlemleyerek onlarla özdeşim kurarlar ve böylece temel davranış kalıplarını edinirler (Fidan, 2012: 6). Bu bakımdan, bilişsel, dilsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimin yapılandırıldığı 0-6 yaş döneminde çocuğa zengin uyaranlı bir ortam oluşturmak gerekir (Diken, 2014: 2). Çocuğa böyle bir ortamı sağlayabilecek en etkili uyaranlar ise yazınsal nitelikli çocuk kitaplarıdır.

Okulöncesi dönemden başlayarak çocukları sanatçı duyarlığı ile buluşturan yazınsal nitelikli çocuk kitapları, renk ve çizginin estetik dilini bütünleştirerek anadilinin anlatım güzelliğini çocuklara duyumsatmaktadır (Sever, 2004: 224). Başka bir deyişle, çocuğun dil ve gelişim özelliklerine göre kurgulanmış nitelikli çocuk kitapları, görsel ve dilsel özellikleri aracılığıyla, yaşam ve insan gerçekliğinin çocuk tarafından anlaşılmasını sağlar. Çocuğa göre olan yapıtlar çocuklarda okuma kültürünün oluşmasını da sağlayan ilk yapı taşlarıdır (Sever, 2007a: 109).

Çocukların anlama ve anlatma becerilerini geliştiren nitelikli çocuk kitapları, onlara Türkçenin varsıl anlatım olanaklarıyla donatılmış bir dil çevresi sunar ve yeni bir yaşam alanı yaratır. Bu sonuçların ortaya çıkabilmesi için çocuk kitaplarının öncelikli olarak

çocuğa göre olması gerekir (Çer, 2016b: 1401). Çer (2016a: 86)'e göre çocuğa görelik; ''…kitabın hem biçimsel, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuğun doğası, ilgi ve gereksinmesi, dil ve anlam evreni, bakış açısıyla örtüşmesi hem de yazın olma ilkelerini yerine getirmesidir.''

Okuduğu kitapta kendi gerçekleriyle karşılaşan çocuğun okuma kültürünü edinme sürecindeki güdülenmesi de en üst düzeyde olacaktır (Dilidüzgün, 2007: 81). Bu doğrultuda, çocuk kitapları çocuklara neleri yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini söylemekten çok, neleri yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini duyumsatmalı; kurallar koymak yerine çocuklara yaşam gerçekliğini sezinletecek neden sonuç ilişkileri kurmaları için anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır (Sever, 2015a: 22).

Unutulmamalıdır ki çocuksu bir anlatımla yazılmış ve çocukları örseleyen kitapların sayısı azımsanmayacak ölçüde çoktur. Dilin acemice kullanıldığı, kurallarının önemsenmediği ve yapay bir anlatımın egemen olduğu bu tür kitapların çocukları okuma eyleminden soğutacağı da bilinmelidir. Çocuk, kendi gerçekliğini önemseyen ve kendisini bir birey olarak duymaya, düşünmeye çağıran; sanatçılar tarafından hazırlanmış nitelikli yapıtlarla iletişime geçmenin heyecanını yaşayabilmelidir (Sever, 2015b: 93-97). Bu bağlamda, bu çalışmada, Behiç AK (Bkz. Ek-A)'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelik açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Problem Tümcesi

Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları çocuğa görelik açısından uygun mudur?

1.3. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtlarını çocuğa görelik ilkesi açısından incelemektir. Araştırmanın alt amaçları ise şu şekilde belirlenmiştir:

1. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları tasarım açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
2. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları görsel öğeler açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
3. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları konu açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

4. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları izlek açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
5. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları ileti açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
6. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları karakter çerçevesi açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
7. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları dil ve anlatım açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?
8. Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları eğitsel ilkeler açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

1.4. Önem

Nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtları, çocukların okuma alışkanlığı kazanmalarını ve zaman içinde okuma kültürü edinmelerini sağlar; sözcük dağarcıklarını geliştirir ve sezinletme yoluyla dilsel becerilerini yetkinleştirir (Aslan, 2013a: 30). Çocukların dil gelişimlerini doğrudan etkileyebilecek olan nitelikli çocuk kitapları dil öğreniminin ve öğretiminin niteliğini de belirleyici gereçlerdir. Ancak, sanatçı duyarlığının yansıtılmadığı, yazınsal ilkelere ve çocuk gerçekliğine uygun olmayan kitapların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu tür kitapların hem çocuğun dünyasını olumsuz etkileyebileceği hem de çocuğun kitapla ilişkisini zayıflatabileceği unutulmamalıdır. Bu bakımdan, Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının tüm değişkenler (biçimsel, içerik ve eğitsel özellikler) açısından çocuğa görelik bağlamında incelendiği bu çalışmanın anne baba ve eğitimcilerin nitelikli çocuk kitabı seçmelerinde onlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, sanatçının ve yapıtlarının geniş bir kitle tarafından tanınmasına yardımcı olacağı, araştırmacılara ve çocuk edebiyatı alanındaki yazarlara dönütler sunacağı ve alanyazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, amaçlar açısından belirtilen problem ve alt problemlere yanıt bulunması; örneklem açısından ise Behiç AK'ın okulöncesi döneme seslenen çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelik açısından incelenmesiyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Edebiyat: ‘‘Duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin sözlü ve yazılı olarak güzel ve etkili biçimde anlatılması sanatıdır.’’ (Kavcar, 1999).

Eğitim: ‘‘Çağdaş yaşayışın gerektirdiği bilgileri ve davranışları insanlara kazandırmak, onların topluma sağlıklı bir şekilde uyum yapmalarını sağlamaktır.’’ (Kavcar, 1985).

Çocuk: ‘‘Doğumla ergenlik dönemi arasındaki (0-12 yaş) ya da ergenlik dönemini de kapsayan (0-18 yaş) dönemi.’’ (TÜBA, 2011).

Çocuk Edebiyatı: ‘‘Dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun, gereksinmelerini de önceleyen bir yaklaşımla, çocuklara yaşam ve insan gerçekliğini sanatsal nitelikli dilsel ve görsel iletilerle sunan, onların duygu ve düşünce dünyalarında etkilenimler uyandıran yapıtların genel adıdır.’’ (Sever, 2007b).

Çocuğa Görelik: Çocuk edebiyatı yapıtlarının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuk gerçekliğine ve yazınsal ölçütlere uygun olması, sanatçı duyarlığını yansıtmasıdır.

Çocuk Gerçekliği: Öğretici ya da yazınsal metinlerin çocuğun gelişim özelliklerine uygunluğudur.

Okuma Kültürü: ‘‘Yazılı kültür ürünlerinin dünyasıyla tanışmış; tanıştığı bu dünyanın kendine sunduğu iletileri paylaşma, sınama, sorgulama yeterliğine ulaşmış; bunların sunduğu olanaklarla yaşamayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin edinmiş olduğu kültürdür okuma kültürü.’’ (Sever, 2007a).

Uyaran: ‘‘Kişinin duygu ve düşünce birikimini harekete geçiren, onların devindirilip kullanılmasına olanak sağlayan uyarıcıdır.’’ (Sever, 2015b).

Konu: ‘‘Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje; üzerinde konuşulan şey…’’ (TDK, 2011).

İzlek: ‘‘Sanatçının ele aldığı konuyla okurda uyandırmak istediği etkidir.’’ (Sever, 2007b).

İleti: ‘‘Sanatçının ele aldığı konuyu işlerken, çocuklara ulaştırmak için tasarladığı, sözcüklerle metnin dokusuna işlediği, duygu ve düşünce örüntüsü…’’ (Sever, 2007b).

Karakter: ‘‘Yapıtta, yazar tarafından geliştirilmiş/ biçimlendirilmiş olan kahramanın/ kahramanların bütün kişilik özelliklerini somutlayan bir addır.’’ (Sever, 2007b).

Kahraman: ‘‘Yapıtlarda, olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişiye ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan, anlatımı yönlendiren kişiye ‘başkişi’, ‘temel kişi’ ya da ‘kahraman’ denir.’’ (Sever, 2015a).

1.7. İlgili Araştırmalar

Alanyazında, Behiç AK'ın yapıtlarının tüm değişkenler (tasarım, içerik özellikleri ve eğitsel ilkeler) açısından incelendiği çocuğa görelik bağlamında yapılan çalışmalarla karşılaşılmamıştır. Çalışmalar çoğunlukla, Türkçe ders kitaplarındaki görsel ve dilsel metinlerin ya da diğer yazarların yapıtlarının çocuğa göreliğini belirlemeye yöneliktir. Yapıtların çocuğa göreliğinin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. İlgili çalışmalardan bazıları şöyledir:

Prof. Dr. Sedat Sever tarafından yönetilen proje kapsamında; Çıldır, Soysal ve Tanır (2016) tarafından yapılan ''Çocuklar, Çizgiler ve Kediler Üzerine: Behiç Ak'' adlı çalışmada; yazarın özgeçmişine, yaşamına, çocuk edebiyatına bakışına, yapıtlarına, diğer ülkelerde yayımlanan kitaplarına, tiyatro oyunlarına ve romanlarına yönelik bilgiler verilmiştir. Araştırma, Behiç AK'ın geniş kitlelere tanıtılması açısından önemlidir.

Çer (2014) tarafından yapılan ''Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi'' adlı çalışmada, 0-6 yaş dönemine yönelik edebiyat yapıtlarında çocuk gerçekliği ve çocuğa göreliğin temel değişkenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Betimsel yöntemle çözümlenen bulgular doğrultusunda, öncelikle çocuk gerçekliği kavramının çerçevesi çizilmiş, daha sonra 0-6 yaş dönemine yönelik kitapların çocuğa göreliği incelenmiştir. Araştırma sonucunda, yapıtların çocuk gerçekliğine uygun ve çocuğa göre olması için taşıması gereken tasarım ve içerik özellikleri ile eğitsel ilkelere dönük bir dizge oluşturulmuştur. Bu ölçütler dizgesi, yapıtların tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri değerlendirilirken çocuk gerçekliğinin göz önünde tutulması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

Aslan (2006) tarafından yapılan ''Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi'' adlı çalışmada, ''Gülibik'', ''Yeşil Bayır'' ve ''Yitik Kuzular'' adlı kitaplar ile ''Çocuk ve Kitap'' ve ''Barış Türküsü'' adlı şiirler, yazınsal özellikler ve çocuğa görelik açısından incelenmiştir. Yapıtların yazınsal özellikler ve çocuğa görelik açısından uygun olduğu görülmüştür.

Aslan (2008) tarafından yapılan ''Ayla Çınaroğlu'nun 'Mago' Adlı Kitabının Yazınsallık ve Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi'' adlı çalışmada, yapıtın çocuğa görelik ilkesine uygun olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Betimsel çözümleme tekniğinin kullanıldığı çalışmada; yapıtın yazınsal özellikler taşıdığı, iletilerinin örtük olduğu ve konusunun metinlerarası bir özellik taşıdığı belirlenmiştir.

Türkçenin sözvarlığını yansıtan yapıtın; konu, çatışma, rastlantısallık, duygusallık ve merak duygusunun bulunuşu bakımından çocuğa göre olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aslan ve Canlı (2018) tarafından yapılan ‘‘Çetin Öner’in ‘Gülibik’ Adlı Çocuk Romanının Yapısal ve Eğitsel İlkeler Açısından İncelenmesi’’ adlı çalışmada, yapıt, iç yapı özellikleri, dış yapı özellikleri ve temel eğitim ilkeleri açısından incelemiş; çocuğa görelik ilkesi bağlamında değerlendirilmiştir. Betimsel çözümleme tekniğinin kullanıldığı çalışma sonucunda, yapıtın yapısal özellikler ve temel eğitim ilkeleri bakımından nitelikli ve çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu görülmüştür.

Bilgin (2011) tarafından yapılan ‘‘5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi’’ adlı çalışmada, basit seçkisiz örneklem yoluyla seçilen 210 kitap, çocuğa görelik kavramına göre incelenmiştir. Kitapların resimlerinde renk uyumuna dikkat edilmediği, konularının çağdaş olmadığı ve yaşam gerçekliğini yansıtmadığı, bazı kitaplarda çocuğa soyut değerleri aşılayan dinsel öğelerin olduğu, insan karakterlerde cinsiyetin belirtilmesine karşın hayvan karakterlerde cinsiyetin belirtilmediği ve 1990’lı yılların başlarındaki çeviri kitapların tasarımlarının zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar (2013) tarafından yapılan ‘‘Erich Kästner'in Hayvanlar Toplantısı Adlı Eserinin Çocuğa Göreliği ve Çocuk Edebiyatı İlkelerine Uygunluğu’’ adlı çalışmada, yapıt, çocuğa görelik ve çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk bağlamında tarama modeli kullanılarak incelenmiştir. Tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından yapıtın çocuğa göre olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akkaya (2008) tarafından yapılan ‘‘Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi’’ adlı çalışmada, Mustafa Kutlu’nun hikâyelerindeki iletiler çocuğa görelik bağlamında incelenmiş ve çocuğa göre olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Burç (2013) tarafından yapılan ‘‘Rıfat Ilgaz’ın ‘Bacaksız’ın Başından Geçenler’ Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi’’ adlı çalışmada, yapıtlar; dil ve anlatım, konu, izlek, iletiler, kahramanlar ve resimler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda; konuların çocukların dikkatini çekebilecek özellikte olduğu, iletilerin örtük olduğu ve öğüt verici özellikte olmadığı, karakterlerin sayısının çok olması nedeniyle çocukların özdeşim kurmakta güçlük yaşayabileceği ve argo sözcüklere sıkça yer verildiği belirlenmiştir. Yapıtların Türkçe öğretimi için salık verilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Kutlu (2011) tarafından yapılan ‘‘Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Yapıtlarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Eskişehir İli Örneği)’’ adlı çalışmada, resimler, çocuğa görelik bağlamında öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin çoğunluğu son yıllarda üretilen çocuk edebiyatı yapıtlarının öncekilere oranla daha nitelikli olduğunu belirtmiş, bunu da çocuk edebiyatına verilen önemin artmasına ve gelişen teknolojiye bağlamıştır. Kitapların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylı olup olmadığını, çocuğun gelişimine uygunluğunu ve hangi yayınevi tarafından basıldığını da önemseyen öğretmenler, çocuk kitaplarında en önemli öğenin resim olduğunu ve sayfanın dörtte üçünün resimlerden oluşması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ulutaş (2017) tarafından yapılan ‘‘Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi’’ adlı çalışmada, resimler, çocuğa görelik bağlamında ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Betimsel analizin kullanıldığı çalışma sonucunda; öğretmenlerin çoğunluğu kitapların resimlerinin açık ve anlaşılır olduğunu, içerikleriyle örtüştüğünü ve uyumlu olduğunu belirtmiştir.

Küçükavşar ve Hasırcı (2013) tarafından yapılan ‘‘Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Göreliği’’ adlı çalışmada, kitaplarda bulunan toplam 26 şiir; konu, ileti, dil ve anlatım, yaşam duyarlığının oluşturulması ve sözvarlığının yansıtılması açısından, çocukların gelişim düzeyleri de gözetilerek incelenmiştir. Araştırma sonucunda; Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin kısmen çocuğa göre olduğu ve şiirlerde çocuk gerçekliğinin gözetilmediği belirtilmiştir.

Canlı (2015) tarafından yapılan ‘‘Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi’’ adlı çalışma, çocuğa görelik ilkesinin dayandığı temel kavramları ve bu kavramlar ışığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda, çocuğa görelik ilkesi; metinsellik ölçütleri, öğrenme-öğretme ilkeleri ve çocuk gerçekliği bağlamında sınırlandırılmıştır. Oluşturulan dizge ile ilkokul birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin seçiminin belirlenebileceği vurgulanmıştır.

Solar (2010) tarafından yapılan ‘‘Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliğinin Değerlendirilmesi’’ adlı çalışmada, Türkçe ders kitaplarındaki dilsel ve görsel metinlerin çocuğa göreliği incelenmiştir. Betimsel yöntemin kullanıldığı çalışmada, yazınsal ve öğretici olarak sınıflandırılan metinler; dil ve anlatım, konu,

sanatsallık, genel eğitim ilkeleri, izlek, ileti, anlatım özellikleri, sözvarlığı, metin-resim ilişkisi ve çocuğun gelişimine uygunluk açısından incelenmiştir. Metinlerin büyük çoğunluğunun çocuğa göre olmadığı ve çocuk gerçekliğini yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Küçük (2005) tarafından yapılan ‘‘İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi’’ adlı çalışmada, metinler, çocuğa görelik ilkesi ve eğitsel ilkeler bağlamında incelenmiştir. Konu, iletiler, dil ve anlatım açısından yapılan inceleme sonucunda; ders kitaplarındaki metinlerin çocukların okuma alışkanlığını geliştirmediği, dünyalarını zenginleştirmediği ve düş güçlerini devindirmediği belirtilmiştir.

BÖLÜM 2

ÇOCUK VE EDEBİYAT

Bu bölümde; edebiyat ve eğitim arasındaki ilişki açıklanmış, çocuk eğitimi ve gelişiminde çocuk edebiyatının yerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Çocuk edebiyatında çocuğa görelik ilkesi; sanatçı duyarlığı, yazınsal ilkeler ve çocuk gerçekliği bağlamında incelenmiştir. Son olarak, çocuk kitaplarında bulunması gereken tasarım ve içerik özellikleri ile eğitsel ilkelere yönelik bilgiler verilmiştir.

2.1. Edebiyat ve Eğitim

İnsanın düşünme, yorumlama ve yaratıcı özelliği onu diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliktir. Bu ana özellik, yaşam boyunca güzellik arama ve yaratma ile yakından ilgilidir. İnsanın bu yaratıcı özelliğinin somut ürünlerinden biri de edebiyattır (Kavcar, 1999: 2). ‘‘Edebiyat, insanın evrimsel gelişiminin istemlerini önce ağırlıklı olarak resmin, gittikçe de sözcüklerin diliyle yanıtlayan bir sanattır.’’ (Sever, 2015b: 111). Kurgusal bir yaratıcılık olan (Eagleton, 1996: 1; Glazer, 1997: 5) edebiyat, Kavcar (1999: 123)’a göre, ‘‘Duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin sözlü ve yazılı olarak güzel ve etkili biçimde anlatılması sanatıdır.’’ Duyguların, düşlerin, düşüncelerin ve özlemlerin; insan ve yaşama ilişkin tüm gerçekliklerin, yazarın yarattığı yer, zaman ve kahramanlarla kurgusal biçimde sanatsal bir dille anlatılmasıdır (Aslan, 2013b: 6).

Edebiyat; duygu, düş, düşünce ve bilinç dünyasını biçimlendirerek insanlar arasında sıkı bağlar kurar, ince yollar açar ve köprüler oluşturur (Özdemir, 2017: 27). Daha derin bir yaşam anlayışı sunarak dünyanın farklı biçimde algılanmasını sağlar (Russell, 2009: 42). Farklı insanların yaşamlarını görebilmemizi sağlayan pencereler açar (Lukens, Smith ve Coffell, 2013: 6). Farklı bir pencereden gördüğümüz bu gerçeklik yaşamımızı zenginleştirir ve yaşamımıza derinlik katar. Dilin en yetkin kullanımlarıyla bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder. O kişilerin duygularının, düşüncelerinin ve verdiği uğraşların ortağı yapar (Sever, 1996: 33; 2015a: 11).

Bir sanat dalı olan edebiyatın bilimden farkı; sadece kafaya değil, kalbe de seslenmesi ve duygu aktarımı sağlamasıdır (Kavcar, 1999: 5). Bilimin aksine; sanat, edebiyat, öğretmez, sezdirir (Özdemir, 2013: 98). Edebiyatın bir iletişim aracı olduğunu bilen her sanatçı yapıtlarıyla okurlarına iletiler verir. Onlara insan ve yaşam gerçekliğiyle

ilgili sezdirmelerde bulunur (Sever, Dilidüzgün, Öztürk ve Adıgüzel, 2013: 43). Söyleyeceklerini kuru kuruya, baskıcı ve zorlayıcı bir söylemle değil; sezgi ve yaşantı yoluyla, estetik biçimde söyler. Bu nedenle sanat, genel anlamda bir eğitim organı ve aracıdır (Kavcar, 1999: 2-3).

Edebiyat ile eğitim arasında çok kuvvetli bir bağ vardır ve edebiyat sözcüğünü oluşturan ‘‘edeb = terbiye’’ kelimesi de bu kuvvetli bağı göstermektedir. Edebiyatın eğitim açısından değeri bireyin duygu ve düşünce dünyasının devindirilmesinde kendini açıkça gösterir (Kavcar, 1999: 2-4). ‘‘Edebiyat, duyguları eğiterek insanı değiştirir; anlamlı bir tümce bile okuyan artık önceki kişi değildir.’’ (Kaya, 2017: 80).

Kavcar (1985: 50)’a göre eğitim; ‘‘Çağdaş yaşayışın gerektirdiği bilgileri ve davranışları insanlara kazandırmak, onların topluma sağlıklı bir şekilde uyum yapmalarını sağlamaktır.’’ Eğitimi insan doğasında bulunan bütün gizilgüçlerin geliştirilme süreci olarak gören Kant’ın aksine, günümüzde eğitim; ne öğreneceğini değil, nasıl öğreneceğini öğrenen bireyler yetiştirme amacındadır (Kıroğlu ve Elma, 2015: 2). Eğitimin işlevi ise insanları bu amaç doğrultusunda yetiştirmek ve onlara güzel olanı buldurmaktır (Karakaya, 1998: 79).

Eğitim denince akla sadece okullarda yapılan planlı ve programlı süreçlerin gelmesi yanıltıcı olur. Eğitim; okulda, sokakta, iş yerinde, oyun oynarken ve özellikle ailede gerçekleşen bir olgudur (Kıroğlu ve Elma, 2015: 3). Bu bakımdan, bilimin gücüne inanan, insan ve yaşam gerçekliğini önceleyen, demokratik yaşam kültürüne sahip, doğaya karşı saygılı, içinde sevgiyi barındıran bireyler yetiştirmek ve sağlıklı bir toplum oluşturmak için sürece öncelikle çocuktan başlanmalı; onun ilgi ve gereksinmeleri göz önünde bulundurulmalıdır (Çınar, 2011: 138).

‘‘Çocuğun, gencin yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce bir duygu ve düşünce eğitimidir. Bu süreç, bir duyarlık oluşumuna, zenginliğine; kültürel biçimlenmeye olanak sağlar.’’ (Sever, 1996: 30-31). Yazınsal yapıtlarla beslenmemiş bireylerin düş güçleri gelişmez. Düş gücü gelişmeyen insanlarda ise sevgi olmaz, sevgi yeşermez (Özdemir, 2017: 28). Bu nedenle, çocuğun insana, yaşama ve doğaya karşı duyarlı olması için çocuk edebiyatına önemli sorumluluklar düşmektedir.

2.2. Çocuk Eğitimi ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatı

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (2011)’ne göre çocuk; ‘‘Doğumla ergenlik dönemi arasındaki (0-12 yaş) ya da ergenlik dönemini

de kapsayan (0-18 yaş) dönemi'' olarak tanımlanmaktadır. Bireyin yetişkinlik dönemine kadar kendine özgü davranış, algı, iletişim ve söylem biçimini oluşturduğu dönem olan çocukluk (Ayaydın, 2011: 304), edebiyat da içinde olmak üzere çoğu şey için bir başlangıç dönemidir (Hearne ve Stevenson, 1999: 30). Çocukluk, yetişkinliğe geçiş için bir hazırlık sürecidir. Çocuk, yine bir geçiş edebiyatı olarak görülen çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinden yararlanarak kendi gelişimini tamamlayabilir (Dilidüzgün, 2007: 23).

2.2.1. Çocuk Edebiyatı ve Önemi

Sever (2007b: 41)'e göre çocuk edebiyatı, ''Dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun, gereksinmelerini de önceleyen bir yaklaşımla, çocuklara yaşam ve insan gerçekliğini sanatsal nitelikli dilsel ve görsel iletilerle sunan, onların duygu ve düşünce dünyalarında etkilenimler uyandıran yapıtların genel adıdır.'' Oğuzkan (2013: 3)'a göre, ''Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen genel addır.'' Çocuk edebiyatı; duygu, düşünce ve düşlerin çocuk gerçekliğine uygun biçimde söz ve yazı ile anlatıldığı bir sanattır (Alpöge, 2003: 32; 2011: 10). ''Öznesi çocuk olan bir edebiyattır, çocuk edebiyatı.'' (Şirin, 1998: 22).

Edebiyat yelpazesi içinde çeşitlenme yaratmak amacıyla oluşturulmamıştır. Bilimin çocuğun algı ve ilgisinin yetişkininkinden farklı olmasını keşfetmesiyle çocuk edebiyatı düşüncesi ortaya çıkmış ve çocuk edebiyatı ürünleri de çocukların yaşamında yerini almaya başlamıştır (Dilidüzgün, 2004: 49). Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde yazınsal değeri düşük olan basit bir tür değildir. Tam tersine, edebiyatın en duyarlı ve incelikli alanıdır (Konar, 2007: 463). Öncelikle çocuklar için olsa da yetişkinlerin de ilgisini çekebilen, onların da okurken zevk alabileceği bir alandır çocuk edebiyatı (Karatay, 2007: 465).

Çocuk edebiyatı yapıtları, gelişim evrelerini de gözeterek çocuğa insan ve yaşam gerçekliğini sezdirir (Sever, 2015b: 95). Okuma kültürü edinebilmesi için yaşantı alanları oluşturur (Sever, 2007b: 41). Özerk benlik duygusu gelişmiş bireylerin yetişmesini sağlar ve kişilik gelişimine olumlu katkıda bulunur (Aslan, 2016: 724). Kurgusal özelliği ile çocukların merak duygusunu besler ve duyu algılarını devindirir. Hüzünlenme ve düşünme gibi değişik duygu ve düşünme durumlarını çocuğa duyumsatır (Sever, 2017: 19).

Yapılan bilimsel araştırmalara göre, yaşam hakkında öğrenilenlerin % 1'i tatma, % 1,5'i dokunma, % 3,5'i koklama, % 11'i işitme, % 83'ü ise görme duyusu kullanılarak elde edilir. Bu sonuçlar gösteriyor ki göze ve kulağa seslenen okuma süreci öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır (Aytaş, 2003: 155; 2005: 462; Ergin, 1995: 66). Okuma süreci çocuğun okudukları ile etkileşime girmesini ve aldığı uyaranlara tepki vermesini içerdiğine göre, erken dönemden başlayarak gereksinmelerini karşılayacak kitaplarla çocukların buluşturulması gerekir (Sever, 2017: 20).

Kitaplar çocukları kavramsal olarak da geliştirerek öğrenme sürecine olumlu katkı sağlar. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların kavramsal gelişimine etkisini Sever (2011: 25) şu sözleriyle somutlamıştır:

> *İnsan, kavramlarla düşünür. Düşünme, kavramlar ve onları simgeleyen sözcüklerle gerçekleşir. Dildeki her sözcük, zihinde bir kavramı çağrıştırır. İnsanın düşünme gücü de edindiği kavram sayısı ve onların bellekteki bağlantılarıyla sınırlıdır. Çocuk, önce çevresinde gördüğü nesne ve varlıkları görsel özellikleriyle tanır ve belleğine yerleştirir. Bunları adlandırarak kavramsal gelişimini sürdürür. Zihinde kavram tasarımı sürecini hızlandırabilmek için, çocuğun çevresindeki görsel ve dilsel uyaranların da sürekli yenilenmesi ve çeşitlenmesi gerekir.*

Anadilinin yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunan çocuk kitaplarındaki sanatsal tadı keşfeden çocukların, yaşamlarının her aşamasında doğaya, yaşama ve insana karşı daha duyarlı bireyler olacakları unutulmamalıdır. Bu bakımdan, çocukların erken yaşlarda nitelikli dilsel ve görsel uyaranlarla tanıştırılması gerekir.

2.2.2. Okulöncesi Dönem ve Resimli Kitaplar

Okulöncesi dönemde çocuğun alacağı eğitim, edineceği alışkanlıklar, kişilik gelişiminde önemli rol oynar (Bal ve Temel, 2014: 156). Merak duygusunun çok yüksek olduğu bu dönemde, çocuk, yaşama ilişkin kendisine açıklamalarda bulunulmasını bekler (Callanan ve Oakes: 1992; Akt: Martucci, 2016: 57). Çocukların algısını uyarmanın en iyi yolu görsel okuma yapabilmelerine olanak sağlamaktır. Görsel okuma ile başlayan bu uyarılma, çocukların sorma-bilme ve öğrenme isteğini uyararak yaşamı anlamlandırabilmelerini, duygu ve düşünce birikimlerini devindirebilmelerini sağlar (Sever, 2011: 23-24; 2015b: 11).

Oyun ve eğlencenin ön planda olduğu okulöncesi dönemde, çocuklar bir yandan oyun oynarken bir yandan da çevrelerindekilere öykünür ve deneyim kazanırlar.

Kitaplarla etkileşimleri de bu dönemde başlar (Çakmak ve Yılmaz, 2009: 490-491). Karşılaştıkları kurgusal metinlerdeki görsel ve dilsel simgeleri anlama çocuğa doğal bir öğrenme süreci yaşatır. Çocuk, kitapla iletişim ve etkileşim sürecine girerek kendini özgürce gerçekleştireceği çok uyaranlı bir ortamın içinde olur. Bu bakımdan, nitelikli çocuk kitapları çocuğun yaşamında bir oyun aracı olarak yer almalı ve kavramsal gelişimine katkı sağlamalıdır (Sever, 2015a: 22; 2015b: 15; 2017: 18-19).

Özellikle okulöncesi dönemde, anne babaların çocuklarıyla geçirecekleri nitelikli zaman dilimlerinin çocuğun gelişimine katkısı unutulmamalıdır. Erken dönemden başlayarak anne babaların destekleyici tutum ve davranışları, çocukların hızlı gelişen sözcük dağarcıklarını iletişim becerilerinde etkin kullanabilmelerine kolaylık sağlar. Evde çocukla birlikte gerçekleştirilen etkinlikler, çocukla yetişkin arasındaki güven duygusunu pekiştirir ve çocuğun sevgi gereksinmesini karşılar. Bu bakımdan, öykünmenin çok etkili olduğu okulöncesi dönemde, anne babaların da ellerinden kitabı, dergiyi, gazeteyi bırakmamaları gerekir. Çocuğun çevresindeki kişilerin okuduğuna tanık olması onun okuma eylemini yinelemesinde önemli bir etkendir (Sever, 2004: 225; 2015b: 20; 2017: 16-19).

Çocuklar için yapılmış edebiyat resimli kitap biçimindedir (Sawyer, 2012: 77). Çocukların okulöncesi dönemde karşılaştığı ve ilerleyen yaşlardaki kitap ilgilerini belirleyen kitaplara genel olarak resimli kitap denir (Sever, 2017: 22). Bu tür kitaplar resimlerdeki düşe doğru çocuğa bir kapı açar (Yurttaş, 1995: 3), resimsiz kitaplara geçişi kolaylaştırır (Sülün, 2007: 39). Çocukların eleştirel bilinç edinmesini, iç çatışmalarını yenmesini ve sosyalleşmesini sağlayan bu gereçler, çocuğun yaratıcı düşüncesinin gelişimini olanaklı kılar (Alpay ve Anhegger, 1975: 15).

Resimli kitapların çocuk üzerindeki etkisi, tasarım ve içerikle ilgili özelliklerin karşılıklı olarak birbirini ne kadar bütünleyebildiği ile doğrudan orantılıdır (Sipe, 1998; Akt: Pantaleo, 2016: 229). Çocuğa ulaşmayı başarabilmek dil ve çizginin gücünü yapıtlarında çocuğa göre kullanan, çocuğa yaşam gerçekliğini tattıran usta sanatçılar aracılığıyla olur. Çocuk edebiyatı, duygu ve düşüncelerin özensizce çocuğa aktarıldığı bir alan değildir (Sever, 2015b: 93-94). Bu nedenle, çocuk kitapları, öncelikle çocuğa göre olmalıdır.

2.3. Çocuk Edebiyatında Çocuğa Görelik

Çocuğun gerçeklerinin ve dünyayı algılama biçiminin yetişkininkinden çok farklı olması çocuk edebiyatını doğurmuştur (Dilidüzgün, 2007: 19). Çocuğa göre yapılması gereken bu edebiyat yönelişine, çocuğun duyarlıkları ve onun bakış açısı yön verir (Şirin, 1994: 12-13). Çocuk, kendi ilgilerine ve renkli dünyasına seslenmeyen kitapları çok sıkıcı bulur (Oğuzkan, 2013: 382). Kendi ilgisini, bakış açısını, gerçekliğini; kısaca, kendisini okuduğu kitapta gören çocuk, değerli olduğunu ve yalnız olmadığını hisseder (Lifshitz, 2016: 25).

Çocuklara yönelik hazırlanacak kitaplarda, onların algı ve alımlama düzeyi, dili ve gereksinimleri göz önünde tutulmalıdır. Çocuk yapıtları çocuğa uygun olmalı; ama çocukça olmamalıdır (Dilidüzgün, 2007: 18). Çocuğun dil ve anlatımına uymayan, yapay ve çocuksu biçemin kullanıldığı kitapların çocuklara anadili sevgisi veremeyeceğini dile getiren Sever (2015a: 18), çocuksu yaklaşımı dilin acemice kullanımı olarak görmekte; çocuksu ve güdümlü yayınları çağdaş edebiyatın önündeki en büyük engellerden biri olarak düşünmektedir.

Çocuk edebiyatının bütün bileşenleri ‘‘çocuğa görelik’’ ilkesinden hareketle oluşturulmalı; yapıtların dil ve anlatımı, konusu, izleği, resimleri ve kurgusu ‘‘çocuğa görelik’’ ilkesi merkezinde yapılandırılmalıdır (Demirel: 2010; Akt: Eroğlu, 2016: 110). Çocuğa ilginç gelebilecek konuları işleyen, çocuğun duygu ve düşünce dünyasını devindirebilen, rahatça okuyup anlayabileceği dil ve anlatıma sahip olan, kurgusu ve olay örüntüsü çocuğun kavrayabileceği düzeyde olan ve dikkat dağıtıcı öğelerden arındırılmış olan…diye sıralanabilecek özellik ve niteliklerin bütünüdür çocuğa görelik (Yurttaş, 1995: 3). Sever (2015a: 17)’e göre, ‘‘Çocuğa görelik, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüşmeyi zorlar.’’

Çocuğa görelik;

> *Dilin ve resmin anlatım gücü, karakterin nitelikleri, onun eylem ve davranışları, iletilerin türü, konunun özellikleri, kurgunun düzeyi; kitabın ve görsellerin boyutu, kapağın dikkat çekiciliği, kâğıdın ve cildin kalitesi, sayfa düzeni, harflerin türü, görsellerin niteliği; kurgudaki mantık yanlışlıkları, toplumsal cinsiyetçi yaklaşım, geleneksel yargılar, denetimci ve baskıcı anlayış, yazgıcılığı ve boş inançları onaylayan anlayış, siyasal öğüt ve emirler, araştırmayı körelten, girişimciliği engelleyen durumlarla ilgili çocuk ile kitap arasındaki ilişkide, kitabın niteliklerinin hem yazın olma ilkelerine hem sanatçı duyarlığına hem de çocuk gerçekliğine uygun olmasını sağlayan tüm değişkenlerin toplamıdır (Çer, 2016a: 86).*

Başka bir deyişle, yazınsal nitelikli yapıtlarda çocuğa görelik; yapıtın tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuğun ilgi ve gereksinmeleri, dil ve anlam evreni, doğası ve bakış açısıyla örtüşmesini, ayrıca, yazınsal ilkeleri yerine getirmesini gerektirir (Çer, 2016a: 86). Çocuk kitaplarının tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri farklı gelişim ve yaş düzeyinde bulunan çocukların gerçekliğini yansıtmalıdır. Bu gerçekliğin metne dönüşmesi ise yazınsal ilkelerin sorumluluğundadır. Yazınsal beklentileri karşılaması gereken çocuk kitaplarında, sanatçı duyarlığıyla kurgulanmış bir yaşam gerçekliği, çocuğu iyiye, doğruya ve güzele yönlendirecek ve onda estetik duyguların oluşmasını sağlayacaktır (Çer, 2016b: 1401). Çer (2016a: 86; 2016c: 79), çocuğa göre bir kitapta olması gerekenleri şöyle sıralamıştır:

- *Çocuğun doğasının, bakış açısının, ilgi ve gereksinmesinin, dil ve anlam evreninin ve algılama düzeyinin kitaba yansıması gerekir.*
- *Kitabın içerik, biçimsel ve eğitsel özelliklerinin çocuk gerçekliğine uygun olması gerekir.*
- *Kitabın yazın olma ilkelerini göz önünde bulundurması gerekir.*
- *Yazar ve çizer, bu gerçekliğin bilinciyle görsel dilin ve sözcüklerin olanaklarıyla ortak bir anlam evreni oluşturmalıdır.*
- *Yetişkin bakış açısının ve düşünsel anlayışının çocuk kitaplarına yansımaması gerekir.*

Bu açıklamalar doğrultusunda, çocuğa göre yapıtlar oluşturmanın temel olarak üç değişkene bağlı olduğu söylenebilir. Kitabın biçimsel, içerik ve eğitsel özellikleri, hem sanatçı duyarlığına hem yazınsal ilkelere hem de çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır.

2.3.1. Sanatçı Duyarlığı ve Yazınsal İlkeler

‘‘Çocuk kitaplarında niteliği belirleyen temel değişken, çocukların dil ve anlam evrenlerine uygun yaşam durumlarının, sanatçının sezgi ve beğenisiyle çocuğun dünyasına uygun bir söylem içinde dile getirilmesidir.’’ (Sever, 2002: 27). Çocuk edebiyatı, çocukların duygu, düşünce ve yaşantılarını göz önüne almalıdır. Çocuk gerçekliğini önemsemeyip yetişkin gözlüğü ile çocuk kitabı yazanlar, çocukları küçümseyen, onlara belli erdemleri ve ahlaki dersleri iletme kaygısı güden, öğretici ve otoriter kitaplar yazmaktadırlar (Dilidüzgün, 2003: 42).

Çocuklar için yazan sanatçılar, çocuğun gözüyle dünyaya bakan, yaşamı onun bakış açısıyla gören bir anlayışla çocuğa ulaşmalıdır. Çocuğun ilgi ve gereksinmelerini önemseyen sanatçı, sözcükleri çocuğa göre kullanmalı; onu okumaya özendirmeli; okuma

eyleminden sonra ise çocuğun yüreğinde ve belleğinde insanca duyarlıklar ve düşünceler oluşturabilmelidir. Çocuk, yazar ve çizerin kendisine tepeden bakmadığını hissedebilmeli; sanatçıyla içten bir iletişim için gönüllü olabilmelidir. Kendisinin çok şey bildiğini sanarak çocuğu sadece bir denek olarak kullanmayı düşünen bir anlayışın çocuklarla yazınsal iletişime girmesi olanaksızdır (Sever, 2015a: 18-20). Sanatçı, çocukta estetik beğeni oluşturmalı; renk, çizgi ve sözcüklerle yarattığı imgelerle çocuğun düşsel ve düşünsel bir süreç içine girmesini sağlamalı; çocuğun kitapla karşılaştığı anda güzel ve doğru olana yönelik duygularını geliştirmeli; bilgi öğretmek yerine, duyumsatıcı biçimde çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu vermelidir (Çer, 2016b: 1402). Sanatçı duyarlığının önemini Karakuş (1995: 12), şu sözleriyle göstermektedir:

> *Çocuklar bizim düşlerimizin devamıdırlar. Körfezde gemiyle giderken babasına ‘‘Baba, gemiler balıkları çiğnemez mi?’’ diye soran çocuğun düşlerini ayağa kaldırmak için ya da ona yeni düşler kazandırmak için, insanlığımızın sürgit yücelerek yaşaması için, yazarların çocukların minicik düşlerinden kocaman düşlerine kadar hepsine dikkat etmeleri gerekiyor. Değilse, çocukların düşlerine yazık olacak!*

Yazınsal yapıtlara kurmaca bir gerçekliğin, iletide örtüklüğün, sezinletme ve duyumsatmanın yansıtılarak söz ve sözcük öbeklerine farklı anlamların yansıtılması durumu ise yazınsal ölçütlerle ilgilidir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken yazınsal ölçütler, çocuğun yaşama ve insana dönük deneyimlerini zenginleştirmesi, duyarlık kazanması ve kurmaca bir gerçeklik içinde serüvene çıkması için gereklidir. Bu serüvende çocuk, sanatçının dilsel ve görsel metin aracılığıyla verdiği iletilerle düşünür, düş kurar ve onlara ortak olur. Bu bakımdan, çocuk kitaplarındaki metinlerin bilgi iletmek ya da öğretici olmak yerine duyumsatıcı ve sezinletici olması, çocuğu metnin anlamına götürecek ipuçlarını içermesi ve sözcüklerinin farklı anlamlarda kullanılması gerekir (Çer, 2016a: 83-84). Çocuk, kendisini metnin anlamına götürecek ipuçlarını bulmakta zorlanıyorsa, sezinleme ve duyumsama yerine öğretici ve belletici öğelere takılıyorsa, söz ve sözcük öbekleri arasındaki anlamsal boşlukları tamamlayamıyorsa ve metindeki kurmaca dünyaya ortak olamıyorsa, yazınsal ölçütleri yansıtmadığı için o metnin çocuğa göre olduğu söylenemez (Çer, 2016b: 1403).

2.3.2. Çocuk Gerçekliği

Yapıtların dil, içerik ve tasarım niteliği çocuğun yaş, ilgi ve gereksinmelerine dönük olmalıdır (Sever, 2015b: 105). Çünkü çocuk edebiyatı, öncelikle çocukluğu bilen bir edebiyat olmak durumundadır (Kansu, 1975: 8). Çocuğun gerçeği yetişkinlerin gerçeğinden çok farklıdır. Çocuklar gerçekle düşü sıkça karıştırdıkları için okuduklarını gerçekmiş gibi düşünmeleri kaçınılmazdır. Farklı değerlerle ve imgelerle dünyaya bakan çocuk, çevresini de farklı algılamaktadır (Dilidüzgün, 2007: 21). Çocukların anadili becerilerine ilişkin yeterlikleri, bilişsel ve dilsel düzey bakımından farklı olmaları, ilgi ve gereksinimlerinin farklılığı, bakış açısı, doğası, yaşam deneyimleri, özel eğitim gereksinimleri ya da üstün zekâlı olmaları, onlara sunulacak yapıtların tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerini etkiler. Bu nedenle, çocuğun kitapla etkileşim içinde olması için kitabın çocuk gerçekliğine uyması gerekir (Çer, 2016a: 3-4; 2016b: 1403).

Genel bir açıklamayla, çocuğa görelik; çocuk edebiyatı yapıtlarının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuk gerçekliğine ve yazınsal ölçütlere uygun olmasını, sanatçı duyarlığını yansıtmasını gerektirir.

2.3.3. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Tasarım Özellikleri

Kitapları sadece kapağına göre değerlendirmemeleri konusunda çocukları uyarabiliriz; ama konu özellikle resimli kitaplarsa bu onlar için iyi bir tavsiye olmayabilir. Kapak, arka iç kapak, ön iç kapak, telif hakları ve sunum sayfası gibi metin öncesi özellikler; karakter, çevre ve konu gibi yazınsal öğelere yönelik çocuğa içerikle ilgili ipuçları sunabilir (Martinez, Stier, Falcon, 2016: 226). Çocuk kitaplarının tasarım özellikleri kitap okuma üzerinde önemli etkiye sahiptir. Satır aralığının az olması, yazı puntolarının çok küçük ya da çok büyük olması, kitabın okunabilmesini etkilemektedir (Argan, Argan ve Kurulgan, 2008: 184).

2.3.3.1. Boyut

Çocukların sürekli aynı boyutlarda kitaplardan hoşlanmadıkları bilinmektedir (Oğuzkan, 2013: 367). Çocuklar genellikle, değişik boyuttaki kitapları okumaktan ve karıştırmaktan hoşlanırlar (Sever, 1995: 14). Bu bakımdan, çocukluğun ilk yıllarında çocukların ilgilerini kitaplara yönlendirmek için değişik boyutlarda kitaplardan

yararlanılmalıdır. Kitapların boyutlarındaki bu değişiklik, çocukların hem büyük ve küçük kavramlarını somutlamasını hem de kitaba olan ilgisinin artmasını sağlayacaktır. Ancak okulöncesi dönemde, kitapların değişen boyutları hacim ve ağırlık bakımından çocuklara sorun oluşturmamalı; çocukların el yapılarına uygun olmalıdır. Çocuklar tıpkı bir oyuncak gibi kitaplarını istedikleri yere kolayca taşıyabilmelidir (Sever, 2007b: 45).

Kitaplar, çocukların sayfalarını rahatça çevirebileceği; yaşamlarında diledikleri gibi kullanabilecekleri; kullanırken de zorlanmayacakları özellikte olmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 57). Boyut olarak çok büyük ya da çok küçük olmaması (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 2005: 94) gereken kitabın hacmi ve ağırlığı, öncelikle çocuğun yaşına uygun olmalıdır (Tosunoğlu ve Kayadibi, 2007: 341). Çocuğun fiziksel olarak kendine uygun nesneleri gözlemleyip eline almak isteyeceği ve el göz uyumunu geliştireceği okulöncesi dönemde, çocuklara sunulacak kitapların boyutları özellikle taşınabilirlik açısından önemlidir. Çocuğun eline aldığı kitabı taşıyamaması çocuk kitap ilişkisini engelleyebilir. Bu bakımdan, kitabın boyutu çocuğun algısına ve fiziksel gelişimine uygun olmalıdır (Çer, 2016c: 82).

2.3.3.2. Kâğıt

Kitabın görsel etkisini yansıtan, baskı niteliğini artıran ve dayanıklılığını sağlayan en temel öğe kâğıttır. Çocuk kitaplarında; renklerin değişmesine ve dağılmasına, resimlerin ve yazıların üst üste binmesine, baskının arka yüze yansımasına ve harflerin okunamamasına neden olabilecek, düşük kalitede ince kâğıt kullanılmamalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 58). Çocukların kolay yıpranmayan, kirlenmeyen ve göz sağlığına uygun kâğıtların kullanıldığı kitaplarla karşılaşmaları gerekir. Kâğıt, resimlerin niteliğini ve renkleri özgün biçimde yansıtabilmeli, görsel ve dilsel metinlerin kolayca okunabilesine olanak sağlamalıdır (Sever, 2007b: 45). Başka bir deyişle, çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt; kaliteli, dayanıklı, yumuşak, yırtılmayan, kolayca yıpranmayan, temizlenebilir, mat ve göz sağlığı açısından uygun olmalıdır (Çetina ve Cirb, 2016: 2; Demircan, 2006: 14; Kavcar ve diğerleri, 2005: 94).

Çok parlak ya da koyu renkli kâğıtlar çocuğun görmesini engelleyebileceği için sayfaların mat beyazlıkta olması gerekir (Yurttaş, 1995: 3). Çocukların gözlerini yorduğu ve uzun süre bakamadıkları için parlak kuşe kâğıt önerilmez (Alpay ve Anhegger, 1975: 22). Kâğıt, çocuğu görme eyleminde yoruyorsa ve ona algısal güçlük yaşatıyorsa, nitelik olarak çocuğa göre değildir. Çünkü kâğıdın çocuğa göre olması çocuğun görme eylemine

sağlayacağı katkıyla yakından ilişkilidir. Çocuk kitaplarında kullanılacak kâğıtlar, çocuğun düzeyine göre değişmeli; bir yaşındaki çocuk ile on yaşındaki çocuğa sunulacak kâğıt belirgin biçimde birbirinden farklı olmalıdır. Çünkü çocukların görsel açıdan yeterlikleri yaşlara göre değişmektedir (Çer, 2016a: 88-90). Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıtlara bu anlayışla yaklaşılması kâğıdın çocuğa göre olup olmadığının anlaşılmasını sağlayacaktır.

2.3.3.3. Kapak ve Cilt

İlgi ve gereksinmeleri karşılamayan bir kapak çocuğun duyuşsal anlamda kitaba yakınlaşmasını engelleyebilir (Çer, 2016a: 91). Çocuğun kitaba yönelmesini ve onunla arkadaşlık kurmasını sağlayan ilk uyaran, kapak ve cilttir. Kapağın tasarım özellikleri ve kapaktaki görsellerin etkisi çocuğun kitapla etkileşimini artırır. Çocuğun ilgi ve beğenilerini devindiren bir kapak onu okumaya istekli kılar. Bu nedenle, kapak tasarımının sanatçı duyarlığını yansıtması gerekir. Tasarımdaki sanatsal anlatım çocuğun kapak ve iç kapak resimlerine bakarak içeriğe dönük düşsel ve düşünsel bir süreç içine girmesini sağlar. Böylece çocuk, kendi kurgusu ile metnin kurgusu arasında bir karşılaştırma yapmış olur (Sever ve diğerleri, 2013: 58).

Albenili ve içeriğe ilişkin gizlerden ipuçları taşıyan renkli bir kapak çocuğun ilgisini çeker (Gönen, Uludağ, Tanrıbuyurdu, Tüfekçi, 2014: 127; Yurttaş, 1995: 3). Bu bakımdan, kapak resimleri kitabın konusuyla ilgili ve çekici olmalıdır (Kavcar ve diğerleri, 2005: 94). Çocukta estetik bir etki bırakmayan, içeriğe dönük sezinletici ipuçları sunmayan ve çocuğu ilk görüşte etkisi altına almayan bir kapak tasarımı, çocuk ile kitap arasındaki duyuşsal bağı zayıflatabilir (Çer, 2016a: 91).

Kapak tasarımında, ön ve arka kapakta bulunan görsel öğelerle, özgün bir gerçeklik ve estetik bir bütünlük yaratılmalıdır. Tasarım, çocuğun duyu algılarını uyarmalıdır. Görseller, çocuğun anlamlandırabileceği düzeyde ve bilişsel gelişimine uygun olmalıdır. Özellikle, kapaktaki zemin-fon ilişkisi görseli belirgin kılmalı ve en ufak bir karmaşaya yol açmamalıdır. Kapak kâğıdı ve kartonu görsel tasarımın etkisini koruyabilmeli, kapakta vurgulanan öğe; yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengede olmalıdır (Çer ve Şahin, 2016). Kitap kapaklarında dayanıklı kalın bristol karton kullanılmalı, uzun süre yıpranmadan kullanılması için kartonun üzeri lak ve selefon ile kaplanmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 58). Kitabın uzun süre dağılmadan kullanılabilmesi ise ciltlemeye gösterilen özene bağlıdır (Sever, 2007b: 45). Okuma

geleneğinin aile içinde yerleşmesi için, kitapların uzun süre özelliklerini yitirmeden, görsel tasarımın etkisini de koruyacak ve sürdürecek biçimde, dağılmadan kullanılması gerekir. Bu bakımdan ciltleme, çocukların sağlığını olumsuz etkileyebilecek olan tel zımba yerine, dikiş (ip) ile yapılmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 58).

2.3.3.4. Sayfa Düzeni

Sayfa düzeni, henüz okuma yazma alışkanlığı edinmemiş bir çocuk için kitapla gireceği etkileşimde önemli bir uyarandır. Kitabın sayfalarında yer alan görsel ve dilsel öğeler arasındaki uyum, izleme ve okuma rahatlığı sağlayan sayfa kenarlarındaki boşlukların sayfa üzerindeki öğelerle bütünlüğü kitabın estetik değerini belirler. Çocukların rahat ve kolay okuması bu estetik değere bağlıdır. Bu nedenle, kitap tasarlanırken; resim, fotoğraf, rakam, yazı ve sayfada yer alan diğer öğelerle kenar boşlukları arasında bir uyum yaratılarak çocuğun istekle izleyebileceği sayfalar oluşturulmalıdır. Kitabın görsel tasarım zenginliği çocuk kitap etkileşimini sağlayan çok önemli bir etkendir. Sayfa ve kapak tasarımındaki özen, çocuğu duyuşsal olarak kitaba yakınlaştıracak; çocuğun görsel algısını uyaracak; okuma yapmasını isteklendirecek ve bir biçimde sanat eğitimi gereksinimini de karşılayacaktır (Sever, 2007b: 45; Sever ve diğerleri, 2013: 59).

Sayfa üzerinde yer alan varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle içeriğe uygun bir sıra içinde sayfaya yansıtılmalıdır. Tasarım, çocuğun yaş gelişimine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmelidir (Çer ve Şahin, 2016). Sayfa sayısı çocuğun seviyesine göre belirlenmeli (Demircan, 2006: 14), fon ve yazı tipi birbirine zıtlık oluşturacak biçimde tasarlanmalı; fon koyu tonda ise yazı açık, fon açık tonda ise yazı koyu olmalıdır (Sürmeli, 2007: 555). Resimli kitaplarda metinler, kısa ve öz biçimde sayfanın dörtte birini; resimler ise dörtte üçünü oluşturmalıdır (Gönen ve diğerleri, 2014: 127). Resimler çocukların dikkatlerini çekmeli ve meraklarını uyandırmalıdır (Weih, 2015: 5). Sayfalar tek sütun biçiminde düzenlenerek çocuğa okuma rahatlığı sağlanmalı, sayfa kenarlarında geniş boşluklar bulunmalıdır (Sever, 1995: 14). Sayfa kenarındaki boşluklar çocukta görsel okuma ve izleme isteği uyandırmalı, satır aralıkları geniş ve punto büyüklüğü ile orantılı olmalıdır (Alpay ve Anhegger, 1975: 22). Metnin ve ona ait olan görselin aynı sayfada olması çocuğun görsel ve işitsel algısının bütünleştirilmesi için önemlidir (Tur ve Turla, 2005; Akt: Kaya, 2011: 15).

Çocuğun ilgisini çekmeyen, görsel algısında karmaşa yaratan ve onu meraklandırmayan bir sayfa düzeninin olduğu yapıtın çocuğa göre olduğu söylenemez. Bu bakımdan, sayfa tasarımına özen gösterilmelidir.

2.3.3.5. Harfler

Sayfa düzeninin niteliğini etkileyen harfler, sözcüklerin kolayca okunabilmesine olanak sağlamalı ve çocukların yaşına uygun boyutlarda olmalıdır. Harflerin karakteri ve rengi çocukları okumaya isteklendirmelidir. Harf, sözcük ve satır aralarındaki boşluklar sayfa düzeni ile bütünlük oluşturmalı, sayfaya görsel çekicilik katmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 61). Yapıtı gösterişli kılmak için süslü, iç içe geçmiş ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamalıdır. Yazılar, görsellerin belirttiği eylemleri bozmadan yansıtabilmelidir (Çer ve Şahin, 2016).

Sever (2007b: 45)'e göre, okulöncesi dönem çocuklarına hazırlanacak kitaplarda, 24, 22 ya da 20 punto büyüklüğünde harfler kullanılmalıdır. Çer (2016a: 97)'in araştırmasında ise çocuk kitaplarındaki harfler büyüklük olarak, 0-2 yaş dönemi için 36-30 punto, 2-4 yaş dönemi için 30-24 punto, 4-6 yaş dönemi için 24-20 punto, birinci sınıflar için 20-18 punto, ikinci sınıflar için 18-14 punto, üçüncü sınıflar için 14-12 punto, dördüncü ve beşinci sınıflar için 12 punto, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflar için 10 punto olmalıdır. Bu çalışmalar gösteriyor ki çocuk kitaplarındaki harflerin punto büyüklüğü çocuğun yaşını göz önünde bulundurmayı gerektirir (Kavcar ve diğerleri, 2005: 94; Sürmeli, 2007: 555).

2.3.3.6. Resimler

''Resimsiz çocuk kitapları müziksiz orkestra hikâyeleri gibi kalırlar.'' (Alpay ve Anhegger, 1975: 38). Bir öykünün resimsiz olarak okunması çoğu bölümünün çocuklar tarafından anlaşılamamasına neden olabilir (Jimenez ve McIlhagga, 2013: 55). Çocuk, genellikle, kendi zihin dünyası ile dış dünya arasındaki ilişkiyi resim yolu ile kurar (Çakır İlhan, 1995: 58). Ayaydın (2011: 312)'a göre resim, çocukların ilk tanıştıkları sanatlardan biridir. Hem resim hem de çocuk; birbirini tanımlayan, sürekli değişen ve gelişen, dinamik olgulardır (Artut, 2004: 224).

Sanatçının dünyasında yarattığı kurguyu somutlayan bir öğe olan resim, çocuk kitabında kendi başına önemli bir işleve sahip olduğu gibi, metnin anlamını tamamlayan

ve metne yeni anlamlar katan önemli bir uyarandır. Okulöncesi dönemde çocuklarda resim diliyle iletişim kurma ve resim yapma isteğinin uyandırılması, sanatçı duyarlığıyla yapılmış resimlerle gerçekleşir. Çocukların küçük yaşlardan başlayarak karşılaştıkları sanatçı duyarlığıyla yapılmış resimler çocuklar için bir sanat eğitimi ortamı oluşturur. Çocuğu kitaba yönelten ilk uyaran kitabın görsel metinleri, ona kitabı sevdiren en önemli öğe ise kitabın görsel değeridir. Bu bakımdan, çocuk kitaplarındaki resimler çocuğun karşılaştığı sanatsal nitelikli ilk görsellerdir (Sever, 2015a: 166-167).

Resimler çocuğun çevresindeki nesne ve varlıkları tanımasını sağlamalıdır. Resimlerin canlandırdığı varlıkların özellikleri belirgin olmalı ve çocukların dikkatini çekmelidir. Yorumlayıcı, güldürücü, eğlendirici ve sevimli olması gereken resimler, çocuğun estetik gelişimine katkı sağlamalıdır. Estetik kaygı gözetilmek koşuluyla, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanmış kitaplardaki resimlerin renkli olması beklenir. Bu döneme seslenen kitapların dörtte üçü resim olmalı, ilerleyen yaşlarda resim metin oranı dengelenmelidir (Sever, 1995: 14-15; Sever, 2015a: 169-171). Resimler metnin veya sayfanın en uygun yerine konulmalı, sayfa düzeninde bir bütünlük oluşturulmalıdır (Oğuzkan, 2013: 368). Ayrıca, çizerin öznel yorumuyla çocuğa uygun yeni bir gerçeklik yaratmalı, çocukta resim yapma isteği uyandırmalı ve insana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtabilmelidir (Sever, 2007b; 46-47). Çocuk kitaplarının resimleri çocukların hoşlanacağı özellikleri kapsamalı (Kavcar ve diğerleri, 2005: 94), resimlerde anlaşılabilir bir açıklık olmalı, soyutlamalardan kaçınılmalı ve gerekli ayrıntıların verilmesine özen gösterilmelidir. Metni tamamlayan bir öğe olduğu için resim-metin tutarlığı kitap boyunca gözetilmelidir. Örneğin, aynı köpek bir yerde benekli, başka bir yerde beyaz çizilmemelidir. Böyle bir durum, çocuğun kitaba olan güvenini azaltabilir (Yurttaş, 1995: 3).

2.3.4. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken İçerik Özellikleri

Bazı çocuk kitapları tasarım özellikleriyle çocuğa göre bir izlenim bıraksa da kitabın içerik özellikleri incelendiğinde birçok sorunla dolu olduğu anlaşılabilir (Tuğrul, 2000: 22). Kitap konusunda yanlış yapılan şey, kitabın biçimiyle içeriğini birbirinden ayırt edememektir. Kaliteli kâğıt kullanmak kitabın malzeme kalitesini yükseltebilir; ama kâğıdı birinci hamur olan her kitap kaliteli kitap değildir (Yurdakul, 1995: 13). Bu bakımdan, kitabın içerik özelliklerinin de çocuğa göre olması gerekir.

2.3.4.1. Konu

Sanatçının ele aldığı, üzerinde söz söylediği düşünce, olay, olgu, durum ya da sorunu oluşturan; çocuğu metnin anlamına çeken ve kitapla ilişkisini sağlayan bir öğe olan konu, sanatçının çocukla duygu, düşünce ve tasarılarını paylaşmak için seçtiği önemli bir araçtır. Bu araç aslında metnin yazınsal niteliğini belirlemez. Metnin yazınsal niteliği, sanatçının duyarlıkla öznel dünyasında yarattığı ve kurguladığı biçimle; konuyu ele alış, yorumlayış özgünlüğüyle ve yarattığı içerikle ilgilidir. Bu özgünlüğün yaratılmasında, konuların çocuk gerçekliğini önemseyen bir anlayışla geliştirilmesi önemlidir. İşlediği konularla çocukların ilgisini çekmeyi başarabilen, onları güldüren, eğlendirebilen; eğlendirirken de öğreten kitaplar çocuklardaki okuma isteğinin alışkanlığa dönüşmesini sağlar. Çocukların yürek ve belleklerinde insanca duyarlıklar oluşturabilmek için konular kaynağını sevgiden almalıdır. Çocukları dinsel ya da ırksal ayrımcılığa iten, onların hoşgörü dünyalarını yok edecek konulardan uzak durulmalıdır (Sever, 2007b: 47-48; 2015a: 119-125; Sever ve diğerleri, 2013: 63).

Konular çocuğun günlük yaşamı çerçevesinde kalmalı, büyükleri ilgilendiren düşünce, kavram ve ideolojileri içermemelidir (Göknil, 1994: 142). Sever (2007b: 47)' e göre, yetişkin edebiyatında insan düşüncesinde olan her şey edebiyatın konusu olabilir; ama yeni öğrenmelerle yaşamı ve insanı tanıma olanağı bulan çocuklar için anlamayacakları ve anlamlandıramayacakları konular çocuğa göre değildir. Konular çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalı ve gerçeğe uygun düşmelidir (Sever, 1995: 14-15). Sevgiyle büyümesi gereken bir varlık olan çocuğa, öncelikle, insan, hayvan ve doğa sevgisi duyumsatılmalıdır. Konular; barış, kardeşlik, hoşgörü ve demokratik kültür oluşturmaya katkı sağlamalı; sevgi, dostluk, arkadaşlık, iyilik, yardımlaşma, dayanışma, dürüstlük, özveri, araştırıcılık, kahramanlık ve ırkçı olmadan onuru yüceltme gibi nitelikleri benimsetici olmalıdır. Kin ve nefret içeren, düşmanlık aşılayan konular çocuk kitaplarında olmamalıdır (Yurttaş, 1995: 4).

Okuma etkinliği boyunca çocuğu sürükleyen bir öğe olarak kurgulanan her olayda bir çatışmanın yaşanılması kaçınılmazdır. Okurun metinle etkili bir iletişim içine girebilmesi için kurgulanan olay ya da olaylara neden olan çatışmaların niteliği belirleyicidir. Konunun yapılandırılması ise ‘‘abartılmış merak’’, ‘‘rastlantısallık’’ ve ‘‘aşırı duygusallık’’ gibi öğelerle zayıflatılabilir. Çocuk yapıtlarında konular merak öğeleriyle dengelenmeli, düğümün çözülmesi rastlantıya bırakılmamalıdır. Ayrıca, duygunun aşırı ölçüde verilmemesi gerekir (Sever, 2015a:127-139). Bu bakımdan,

gizemli olmayan, merak duygusu azaltılmış ya da abartılmış, olayları şansa bırakan ve çocuğun duyuşsal gelişimine katkı sunmayan konuların çocuğa göre olduğu söylenemez.

2.3.4.2. İzlek

Bir öykünün kalbini oluşturan (Wolf, 2004: 54) izlek, sanatçının konu aracılığıyla okurda uyandırmak istediği etkidir (Sever, 2007b: 48). Başka bir deyişle, ‘‘Kitapta işlenen konunun çocuğun duygu ve düşünce evreninde uyandıracağı etkidir.’’ (Sever ve diğerleri, 2013: 63). Konunun işlenişi ve geliştirilmesi doğrultusunda oluşan soyut anlamdır. Konu ve izlek arasında güçlü bir ilişkinin olması yapıtın çocuk üzerindeki yazınsal etkisini artırır. Yazınsal bir kurgu doğrultusunda geliştirilen izlek, insana özgü duygu durumlarını çocuklara duyumsatabilmeli ve çocukların güven duygularını geliştirebilmelidir (Sever, 2007b: 48-49).

İzlek kesin ve yalın olmalı, kapalı ve karmaşık olmamalıdır. Kaynağını yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir sevgiden almalı; yardımseverlik, çalışkanlık ve doğruluk gibi evrensel değerleri çocuklara duyumsatmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 63). Konu ve izlek bağlantısı zayıf olan yapıtlar çocukları ne sanatsal ne de eğitsel yönden geliştirebilir (Oğuzkan, 2013: 371). Bu nedenle, yapıtın konusu ile bağdaşmayan izlek ya da izleklerin çocuğa görelik ilkesine uygun olmayacağı unutulmamalıdır.

2.3.4.3. İleti

Sever (2007b: 133) iletiyi, ‘‘Sanatçının ele aldığı konuyu işlerken, çocuklara ulaştırmak için tasarladığı, sözcüklerle metnin dokusuna işlediği, duygu ve düşünce örüntüsü’’ olarak tanımlamaktadır. Yazar, paylaşmak istediği duygu ve düşünceleri kurmaca anlam evreninin içinde yazınsal ipuçlarıyla çocuklara sunar. Çocuğun ipuçlarından yararlanarak kendi duygu ve düşünce gücü aracılığıyla iletiye ya da iletilere ulaşması beklenir. Öğretici metinlerde çocukların ulaşacağı benzer anlamlar yüklü ileti ya da iletilerin aksine, yazınsal metinlerde çocuklar çokanlamlı dilsel düzenleme içindeki iletilerden yararlanarak yeni anlam ya da anlamlar oluşturur (Sever, 2007b: 134). Başka bir söyleyişle, örtük iletilerle çocuklardan anlamın oluşturulması için katkı beklenir (Sever, 2015a: 143).

Çocuk kitaplarında verilen iletiler, çocukların gelişim özelliklerine uygun olmalı (Kıldan ve Bilgici, 2011: 107); bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine olumlu katkıda

bulunmalıdır (Cesur ve Baş, 2015: 66). Ayrıca, çocuğun anlam evrenine uygun yeni yaşantılar edinebilmesine olanak tanımalı ve evrensel değerleri çocuğa duyumsatıcı nitelikte olmalıdır. Yazar, duygu ve düşüncelerini iletiler yoluyla çocuğa dayatmamalıdır (Sever, 2007b: 51; 2015a: 140-143). Çocuğa uygun olan her duygu çocuk kitabına konu olabileceğine göre, ona uygun olan her ileti de verilebilir (Sınar, 2007: 79). İletilerin çocuğa göre olması için çocuğu iyi ve güzel olana yönlendirmesi gerekir.

2.3.4.4. Karakter

Yazar tarafından geliştirilmiş olan kahramanın/ kahramanların bütün kişilik özelliklerini somutlayana ‘‘karakter (ler)’’ denir. Yapıtta olayları yönlendiren, sürükleyen ve yaşayan en önemli kişiye ‘‘kahraman’’; anlatılanlardan dolaylı olarak etkilenenlere ise ‘‘yan kişi (ler)’’ denir. Çocuklar okudukları kitabın kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinden, davranış ve eylemlerinden etkilenip onlara öykünürler (Sever, 2007b: 49). Öykünme, çocuklar için en hızlı ve en etkili öğrenme biçimidir. Bu nedenle, kahramanların ruhsal ve fiziksel özellikleri betimlenirken abartıya kaçılmamalı, özellikleri inandırıcı ve gerçekçi olmalıdır. Çocuk ile kitap arasında güçlü bir sevginin oluşabilmesi için karakterler hem fiziksel hem de kişilik özellikleriyle sevimli ve ilginç olmalı (Sever ve diğerleri, 2013: 63-64), çocukların ilgisini uyandırmalıdır (Weih, 2015: 4).

Karakterler; dış görünüşleriyle, konuşmalarıyla, eylemleriyle, yazar-çizer yorumuyla ve diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilebilir (Lukens ve diğerleri, 2013: 115-116; Sever, 2015a: 92-104). Okulöncesi döneme seslenen kitaplarda olaylar kurgulanırken, hem fiziksel özellikleri hem de eylemleriyle tanıtılmış az sayıda kahramanın bulunmasına özen gösterilmelidir. Bu durum, çocuk okurun kahramanı aklında tutması ve özdeşim kuracağı kahramanı benimsemesi açısından önemlidir. Çocuk, kahramanın öyküdeki amacını sezebilmeli ve amaca ulaşmak için verdiği uğraşa duygu ve düşüncesiyle ortak olabilmelidir. Uğraşların sonucunda kahramanın elde ettiği başarıyı somut biçimde görebilmelidir. Kahramanların yaşamları şans ve rastlantıya bağlı olarak büyük değişimler göstermemelidir (Sever, 2015a:114-115; Sever ve diğerleri, 2013: 64).

Karakterler; açık (geliştirilmiş), kapalı (geliştirilmemiş), devingen ve durağan özellikleriyle sınıflandırılabilirler. Açık karakterler; birçok özelliğiyle okura tanıtılan, inandırıcı özelliği olan ve okurun iyi bildiği karakterlerdir. Kapalı karakterler; okurun iyi

tanımadığı ve okura yüzeysel olarak tanıtılan karakterlerdir. Öykünün başından sonuna kadar değişim gösteren, yeni kişisel davranışlar ve değerler edinebilen karakterler devingen; öykü boyunca büyük kişilik değişimleri göstermeyen, yaşadığı küçük ve önemsiz değişimlerin de okur tarafından yeterince önemsenmediği karakterler ise durağan özelliktedir (Sever, 2015a: 104-118). İyi geliştirilmiş devingen karakterlerin varlığı çocuğun okumaya ilgisini artırır. Çocuk için kahramanın geçirdiği inandırıcı değişim önemlidir. Öykü boyunca yaşadığı olaylarda kahramanın hiç değişim geçirmemesi ya da çok hızlı değişimler geçirmesi çocuk okurun kahramana inanmamasına ve kahramanın inandırıcılığını yitirmesine neden olur (Sever, 2007b: 49). Bu bakımdan, çocuğun özdeşim kurabileceği devingen ve açık karakterin/ karakterlerin varlığı, yapıtın çocuğa göre olmasını sağlayan önemli bir değişkendir.

2.3.4.5. Dil ve Anlatım

Çocuk kitaplarının çocuğa göre olmasını sağlayan en önemli etken yapıtın dil ve anlatımıdır. Bir yetişkin tarafından kendisine masallar, fabllar, fıkralar anlatılan; bilmeceler sorulan ve öyküler okunan çocuklar, anadilinin sözvarlığıyla, ‘‘anlam evreniyle’’ tanışır. Çocukların küçük yaşlarda mani, bilmece, sayışmaca ve tekerleme ile tanışmaları onlara devingen ve eğlenceli bir dünyanın kapılarını açar (Sever, 2015a: 145-146). Çocukların okuma kültürü edinmiş bireyler olabilmesinde karşılaştıkları kitapların dilsel niteliği belirleyicidir. Metinlerin oluşturulmasında kullanılan dil, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine koşut olarak çocuğu metnin oluşturulmasına ortak edebildiği oranda başarılı olur. Bu bakımdan yapıtlar, erken yaşlarda, çocuğa çevresindeki nesneleri tanıtarak çocuğun kavramsal gelişimini hızlandırmalı; daha sonra, yaş gelişimine bağlı olarak çocuğun duyma, düşünme ve eğlenmesine olanak sağlayan kurgularıyla anadilinin anlatım gücünü çocuğa duyumsatmalıdır (Sever, 2007b: 50).

Okulöncesi dönem kitaplarında, içinde beş ya da altı sözcük bulunan, tek özne ve tek yüklemli tümcelerin kullanımına öncelik verilmelidir. Ön adlar yersiz kullanılmamalı, edilgen fiilli çatılar yerine etken çatılı fiiller kullanılmalıdır. Söylenişi güç olan sözcüklerden kaçınılmalı, sözcükler çocukların beş duyusunu da etkileyebilecek nitelikte olmalıdır (Oğuzkan, 2013: 373-374). Çocuğun düşünme özelliği göz önünde bulundurularak anlatımda yeri geldiğince benzetmelerden yararlanılmalıdır. Eş ve karşıt anlamlı sözcüklerin, deyimlerin, ikilemelerin, pekiştirmelerin, uyaklı yapıların ve ön adların anlatıma kattığı güzellik çocuğa sezdirilmelidir. Dil yanlışı yapılmamalı, yazım

ve noktalama işaretleri doğru kullanılmalıdır. Küçük çocuklar için somut sözcükler kullanılmalı, argo söyleyişler kullanılmamalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 65). Yapıtta kullanılan dil; açık, anlaşılır, akıcı ve duru olmalı, çocuğun sözcük dağarcığını zenginleştirmelidir (Yurttaş, 1995: 4). Dilin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları ve sözvarlığı, doğasına uygun kurgularla çocuğa sezdirilmelidir (Sever, 1995).

2.3.5. Çocuğa Görelik Açısından Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Eğitsel Özellikler

Tasarım ve içerik özellikleriyle çocuğa göre yaratılmış yapıtların bazı temel eğitim ilkelerine dayanması gerekir (Sever, 2007b: 52). Sever ve diğerleri (2013: 66) bu eğitim ilkelerini şöyle sıralamıştır:

- Çocuk kitaplarında öğüt veren bir anlayış yerine, onları düşündüren; düşündürürken eğlendiren bir yaklaşım olmalıdır.
- Anlatımda mantık yanlışlığına düşülmemeli; çocuğun ahlak gelişimi için doğru olan yanlış, kötü olan iyi olarak gösterilmemelidir.
- Kitaplar cinsiyet ayrımcılığı yapmamalı, kadın ve erkeğe düşen yaşam rollerini eşit göstermelidir.
- Kitaplarda denetimci ve otoriter yaklaşım yerine demokratik bir tavır sergilenmelidir.
- Demokratik kültürün birey ve toplum yaşamındaki önemi çocuğa sezdirilmelidir.
- Kitaplar çocuğun iç denetimini geliştirmesini olanaklı kılmalıdır.
- Fiziksel ya da onur kırıcı cezalar onaylanmamalı; çocuk, yapılan yanlışın nedenleri hakkında düşündürülmelidir.
- Sorunların çözümünde iletişimin öncelikli olduğu çocuğa sezdirilmelidir.
- Kitaplar çocuğun algı ve kavram gelişimini desteklemeli, benlik kavramının ve güven duygusunun oluşmasına katkı sağlamalı, kişiliğini geliştirerek yaşama uyumunu sağlamalıdır.
- Kitaplar her türlü önyargıdan, ideolojiden, dinsel ve siyasi telkinlerden arındırılmalı, çocuğu boş inançlara sürüklememelidir.
- Kitaplar çocuğun araştırmacı özelliğini geliştirmeli, yaratıcı ve girişimci kimliğe sahip olmasını sağlamalıdır. Çocuğun gelişim evrelerine uygun biçimde, yaparak ve yaşayarak öğrenme ve öğretme anlayışını benimsemelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları öğretici ve öğüt verici bir anlayıştan uzak durmalıdır. Yapıtta çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku öğeleri bulunmamalıdır. Yapıt, çocuğa yaşam gerçekliğini duyumsatmalı; duygusal yoğunluğu bulunan olaylarla çocuğu örselememelidir. Çocuğa şiddetin bir çözüm aracı olmadığı, şiddetle nasıl başa çıkması gerektiği sezdirilmelidir (Çer, 2016a: 165-174). Kitaplar çocuğun sanat ve düşünce eğitimi sürecine destek vermeli, onda estetik bir duyarlık oluşturmalıdır. Anadilinin anlatım olanaklarını ve kurallarını çocuğa sezdirmeli, dilsel becerilerin gelişimine katkı sağlamalıdır (Sever, 1995: 15).

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmada kullanılan modele, araştırmanın evrenine, örneklem seçimine, veri kaynağına (incelenecek eserlerin seçilmesi) ve verilerin çözümlenmesine yönelik bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, ‘‘tarama’’ niteliğinde betimsel bir araştırmadır. ‘‘Betimsel (descriptive) araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar.’’ (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014: 22). Karasar (2015: 77)’a göre tarama modeli, “Geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu sekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.’’ Sönmez ve Alacapınar (2014: 48) ise betimsel araştırmayı şöyle açıklamıştır:

> *Betimsel araştırmalarda, üzerinde çalışılan doğal ve toplumsal olguları kontrol etme etkinliği yoktur. Araştırmacı bu olgulara müdahale etmez. Onların akışını engellemez. Bir başka deyişle ortama yeni bir değişken sokmaz. Olgu neyse, nasıl işliyorsa, öyle alıp inceler. Onun gelişme ve değişmesini sağlayacak herhangi bir etkinliğe girişmez.*

Bu bağlamda, bu çalışmanın konusu olan Behiç AK’ın çocuk edebiyatı yapıtları çocuğa görelik açısından incelenmiştir. Yapıtların; tasarım, görsel öğeler, konu, izlek, ileti, dil ve anlatım, karakter çerçevesi ve eğitsel ilkeler bakımından çocuğa göreliği saptanmaya çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Behiç AK’ın çocuk edebiyatı yapıtları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Behiç AK’ın okulöncesi döneme seslenen resimli çocuk kitapları oluşturmaktadır. Bu bakımdan, evrenden araştırmanın problemi ile ilgili benzeşik bir alt grup seçilerek amaçsal örnekleme yapılmıştır. Amaçsal örneklemede, bilgi açısından zengin durumlar üzerinde ayrıntılı inceleme yapılır. Belli ölçütlere ya da özelliklere sahip özel durumlarda amaçsal örneklem alınır (Büyüköztürk ve diğerleri,

2014: 90; Sönmez ve Alacapınar, 2014: 141; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Örneklem olarak kullanılacak Behiç AK'ın okulöncesi döneme seslenen dokuz resimli çocuk kitabının kimlik bilgileri Ek-B'de, kapak görselleri ise Ek-C'de verilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

İncelenmek üzere ele alınan kitaplar, ilgili yayınevlerinden elde edilerek, çocuğa görelik bağlamında çocuk yazını ilkelerine göre incelenmiştir. İnceleme aşamasında, Sever (2007b)'in ''Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?'' adlı çalışmasında ayrıntılı olarak açıkladığı, çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken ilkeler ile Çer (2014)'in ''Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi'' adlı çalışmasında oluşturduğu dizgenin araştırmacı tarafından yeniden biçimlendirilmesiyle oluşturulan bir ölçüt listesi kullanılmıştır. Belirlenen alt problemlere dönük betimsel analizler bu ölçütler (Bkz. Ek-D) doğrultusunda yapılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Behiç AK'ın okulöncesi döneme seslenen yapıtlarına ilişkin bulgular ve yorum yer almaktadır.

4. 1. Bilyeler

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Bilyeler'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.1.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.1.1.1. Boyut

140 gr ağırlığında ve 20x23 cm boyutlarındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolaylıkla çevirebileceği ağırlıktadır.

4.1.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında 170 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt, dayanıklı ve kalitelidir. Görselleri, karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.1.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yapıtın ön kapak tasarımının (Ek-C.1) en üst bölümüne yapıt adı yerleştirilmiştir. Yapıt adının sağ tarafında, mor renkli bir yuvarlak içinde, tüm harfleri büyük karakterlerle yazılmış yazar adı vardır. Yazar adı zemin rengine uygun biçimde beyazdır. Yazar ve yapıt adlarının alt bölümünde ise ön kapak görseli bulunmaktadır. Görselde, mutluluktan

kahkaha atan çocuklar heyecan ve sevinç içinde bilyelerle oynamaktadır. Yayınevi belirtkesi özgün kapak görselinin sağ alt bölümünde yer almaktadır.

Ön kapaktakine benzer biçimde yazılmış yazar ve yapıt adları, arka kapak tasarımının (Ek-C.1) en üst bölümünde yer almaktadır. Yapıt adının alt bölümünde, yapıta ve içeriğine dönük bir açıklama bulunmaktadır. Duygu durumları özgün biçimde yansıtılmış, bilyelerle oynayan bir kız ve bir erkek çocuk ise arka kapak görseli olarak tasarlanmıştır. Yayınevi belirtkesi, denetim pulu ve yapıtın uluslararası kod numarası arka kapak tasarımının en alt bölümünde yer almaktadır. Hem ön hem de arka kapağın zemin rengi beyazdır.

İki ayrı sayfadan oluşan ön iç kapağın sol tarafındaki turuncu renkli sayfada hiçbir görsel ve dilsel öğenin olmadığı görülmüştür. Sağ taraftaki sayfada; yapıt adı, yazar adı ve bilye oynayan mutlu bir çocuk görseli bulunmaktadır. Yayınevi belirtkesi sayfanın en alt bölümünde yer almaktadır. Arka iç kapak tasarımı da iki ayrı sayfadan oluşmaktadır. Arka iç kapak tasarımının sağ tarafındaki turuncu renkli sayfada da hiçbir görsel ve dilsel öğe yoktur. Soldaki sayfada; yayınevine, yazarın özgeçmişine, yapıtın basım ve yayınına yönelik bilgiler bulunmaktadır. Arka iç kapak görselinde, bilyelerle oynayan mutlu bir kız çocuğu kullanılmıştır.

Mutluluktan havalara uçan çocukların kullanıldığı ön ve arka kapak görselleriyle özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Zemin-fon ilişkisi ve kullanılan renkler açısından ön ve arka kapak tasarımı arasında estetik etki sağlayacak bir bütünlük yaratılmıştır. Kapak görselleri çocuğun merak etmesini sağlayacak ve onu keşfetmeye yöneltecek özelliktedir. Kapak; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle ilgi çekici kılınmıştır.

Mor ve turuncu renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı ön ve arka kapak tasarımı, çocuğun duyu algılarını uyarabilecek ve içeriğe ilişkin çocuğa sezinletici dönütler sunabilecek özelliktedir. Kapaktaki zemin-fon ilişkisi kapak görsellerini belirgin kılmıştır ve en küçük bir karmaşaya yol açmayacak biçimde uyumludur. Kapakta vurgulanan öğeler; yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengededir. Kapak üzerine selefon uygulaması yapılmıştır. 350 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıdın kullanıldığı kapak, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özelliktedir.

4.1.1.4. Cilt

Yapıtın ciltlemesinde tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ya da sürdürecek özellikte değildir.

4.1.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Yazı karakteri tasarım ile uyumludur. Sayfalardaki görsel düzenleme çocuğun görsel algısını uyaracak ve onu okumaya isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerindeki varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle sayfalara yansıtılmıştır. Seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygun olarak resim-yazı dengesi korunmuştur. Görsel metinler sayfanın dörtte üçünü kapsayacak biçimdedir. Her iki yana açılabilen sayfalar bir bütün olarak düşünülmüş, sayfalardan biri ve diğer sayfanın yarısı görsel metni kapsayacak biçimde oluşturulmuştur (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 2-3)

Görsel metnin olduğu bölümlerde kenar boşlukları yoktur. Dilsel metnin olduğu bölümlerdeki kenar boşlukları ise çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. İç içe geçmiş, süslü ve belirsiz harf karakterleri yoktur. Satır aralarındaki boşluklar kullanılan punto büyüklüğü ile orantılıdır. Harflerin puntosu seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygundur. Yazılar, görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtabilmiştir.

4.1.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Yapıtta çocuğa kavratılabilecek bazı varlıklar şunlardır: Bilye, ağaç, çocuk, kedi, yol, lunapark, araba, kalem, çiçek, sandal, gitar, sandalye, dürbün, bisiklet, kitap, gaz lambası, şapka, sallanan at, balon, perde, ev,

salıncak, küp, çerçeve, yastık, lamba, pencere, yatak, ayakkabı, gömlek, kolye, elbise, toka, etek, sakız, güneş, ay, balkon vb.

Şekil 2. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 10-11)

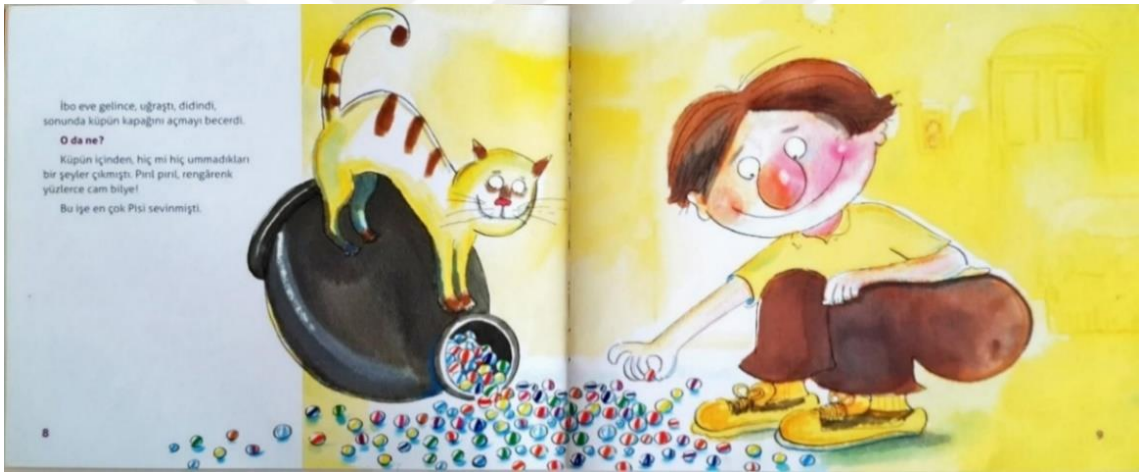

Şekil 3. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 8-9)

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratabilmiştir. Renk ve çizgi ile yaratılan bu gerçeklik çocuğa göredir. Görünüş bakımından dikkat çekici ve en küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılır olan resimler, insana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtabilmektedir. Örneğin, Şekil 2'de, çocuğun bilyelerle gereğinden fazla oynamasına yönelik babanın kızgınlığı açık biçimde yansıtılmıştır. Resimler çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek kadar basit ve yalındır (Bkz. Şekil 3). Çocuğa izleme rahatlığı sunan resimler, çocuğun görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun oynamasına, düş kurmasına ve eğlenmesine olanak tanımaktadır.

4.1.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.1.2.1. Konu

Yapıtın konusundaki olaylar, İbo adındaki bir çocuğun lunaparka gitmesi ve orada, palyaçonun bulunduğu şans çadırında, bir oyun oynamasıyla başlar. İbo, uçlarında hediyeler olan yüzlerce ipten bir tanesini çekerek topraktan yapılmış bir küp kazanır. Ağır küpü eve getiren İbo, küpü açtığında renkli bilyelerle karşılaşır. Günler ve geceler boyunca başka hiçbir şeyle ilgilenmeyip bilyelerle oynar. Arkadaşlarıyla oynamamasından ve kendini toplumdan soyutlamasından rahatsız olan babası, bir gün, küpe doldurduğu bilyeleri pencereden aşağıya atar. Yokuş boyunca zıplayan bilyeleri gören sokaktaki çocuklar bilyeleri toplamaya başlarlar. Bilyelerini kaybeden İbo, bir süre sonra diğer çocuklara katılır. Sonrasında, sadece İbo değil tüm çocuklar günler boyunca geç zamanlara kadar bilyelerle oynamaya başlarlar.

Bu durumdan rahatsız olan anne babalar, bilyelerin yalnızca bir çocuğun olması gerektiğini düşünürler. Böylece, sürekli bilye oynamaması için onu daha kolay ikna edebileceklerini düşünürler. Anne babalar bir yarışma düzenlerler. Yarışmada, sırasıyla dizilmiş bilyelerin en başındaki bilyeyi vuran çocuk, bilyelerin tümüne sahip olacaktır. İlk atışı İbo yapar ve bilyeyi vurur. Öykü başında olduğu gibi bilyeler yine İbo'nun olur. İbo bilyeleri eve götürür; ama evde bilyelerle tek başına oynamak diğer çocuklarla birlikte oynamak kadar eğlendirici değildir. Bu nedenle İbo, babasının yaptığı gibi, küpe doldurduğu bilyeleri penceresinden sokağa döker.

Çocukların sürekli bilyelerle oynamaları ve büyüklerin bundan duyduğu rahatsızlık öykünün konusunu oluşturmaktadır. Konu işlenirken yaşama, insana ve doğaya karşı bir duyarlık oluşturulmuştur. Çocukların büyükler tarafından olumsuz olarak nitelendirilebilecek bir davranışı, kalpleri kırılmadan, oyun aracılığıyla çözüme kavuşturulmak istenmiştir. İbo'nun öykü boyunca yanında olan en yakın arkadaşı, kedisi Pisi'dir. Yapıtta, karakterlerin eylemleriyle; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, doğruluk, dürüstlük ve paylaşımın önemi çocuğa sezinletilmiştir.

İbo, babası ile çatışma içindedir. Babası, İbo'nun bilyelerle oynamasına kızmasına karşın İbo, babasının söylediklerini dinlememektedir. Bu nedenle babası, bilyeleri küpe

doldurup pencereden aşağıya atmıştır. İbo ve babası arasında yaşanan çatışma ve İbo'nun küpü açmaya yönelik çabası çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygundur. Bilyelerin pencereden aşağıya dökülmesiyle oluşan İbo ve Pisi'nin üzüntüsü aşırı bir duygusallık yaratabilecek özellikte değildir. Konu; çocukların gülmesine, düşünmesine, heyecanlanmasına ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır.

4.1.2.2. İzlek

İzleği ''paylaşım'' olan yapıtın çocukta bırakmak istediği etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.1.2.3. İleti

Seslenilen yaş grubunun anlam evrenine uygun olan iletilerin başlıcası; ''Paylaşırsak daha mutlu oluruz.'' iletisidir. Yapıtta çocuğa örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ''Düşlerimizin peşinden koşmalıyız.'', ''Bir sonuca ulaşmak için çabalamak gerekir.'', ''Hiçbir şeyin bizi arkadaşlarımızdan ve sevdiklerimizden uzaklaştırmasına izin vermemeliyiz.'', ''Doğru ve dürüst olan her zaman kazanır.'', ''Bir şey yapmadan önce sonuçlarını ayrıntısıyla düşünmeliyiz.'' İletiler insan, doğa ve yaşam sevgisi üzerine geliştirilmiştir. Çocukla paylaşılmak istenen düşünceler yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.1.2.4. Karakter

Eylem ve davranışlarıyla geliştirilmiş olan kahraman, çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek niteliktedir. Karakterler görünüş bakımından dikkat çekicidir. Örneğin, Şekil 4'te, İbo'nun yarışmayı kazanmasıyla oluşan sevinci ve diğer çocukların üzüntüsü açık biçimde yansıtılmış, Pisi de İbo'nun sevincine ortak olmuştur.

Çocuğun özdeşim kurabileceği kahraman, İbo, inandırıcı ve içtendir. Öykü boyunca geçirdiği değişim ani ve hızlı değildir. Kahramanın yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmıştır. Çocuk karakterlerle birlikte verilmiş olan kedi karakteri de çocuğun ilgisinin konuya ve görsel metne yoğunlaşmasını sağlayabilecek özelliktedir. Yapıtta; değişim ve dönüşüme açık, çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine

yanıt verebilecek özellikte, resimlerle sevimli kılınmış ve şaşırtıcı bir kahramanın olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4. "Bilyeler" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 24-25)

4.1.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta; basit, anlaşılır, açık, yalın sözcük ve tümceler kullanılmıştır. Aşağıdaki tümceler ve kullanılan sözcükler bu durumu örneklendirmektedir.

‘‘*O gün hava çok sıcaktı.*’’ (s. 2)
‘‘*Ama İbo kararlı görünüyordu.*’’ (s. 2)
‘‘*Bu, bir ip çekme çadırıydı.*’’ (s. 4)
‘‘*Seçtiği ipin ucunda, ağır, toprak bir küp vardı!*’’ (s. 5)
‘‘*İbolar’ın evi, uzun bir yokuşun tam tepesindeydi.*’’ (s. 6)
‘‘*Pisi ise meraktan çatlıyordu.*’’ (s. 6)
‘‘*Bu işe en çok Pisi sevinmişti.*’’ (s. 8)
‘‘*İbo ise hiç oralı olmadı.*’’ (s. 12)
‘‘*Biraz sonra sokakta, bilyesi olmayan tek çocuk kalmamıştı.*’’ (s. 16)
‘‘*Bu arada İbo’nun babası da yaptığına pişman olmuştu. Bir anlık kızgınlık ona bir şey kazandırmamıştı. Değişen bir şey yoktu. İbo yine sabahlara kadar bilye oynuyordu.*’’ (s. 16)
‘‘*Bu fikre katılmamak olanaksızdı.*’’ (s. 18)
‘‘*Anne ve babalar, oyun için günlerce çalıştılar.*’’ (s. 20)
‘‘*Acaba bütün bilyeler kimin olacaktı?*’’ (s. 22)

‘‘*İbo, yüzünde zafer pırıltılarıyla, içi bilye dolu küpü kucakladı ve onları kahramanca evine götürdü. Adalet yerini bulmuştu. Artık bilyeler onundu. Kimse oynamasına karışamazdı.*’’ (s. 24)
‘‘*Birden aklına bir fikir geldi. Hep birlikte oynamanın bir yolu vardı!*’’ (s. 27)

Yapıtta; ikilemelerle (*miskin miskin; pırıl pırıl; hiç mi hiç; zıp zıp; yan yana; avaz avaz*), yinelemelerle (*ister istemez; girer girmez; hiç mi hiç; yan yana; miskin miskin; pırıl pırıl; avaz avaz; rengarenk*), eş ve karşıt anlamlı sözcüklerle (*hep birlikte-tek başına*), kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmıştır. Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Dilsel ve görsel metin arasında anlamsal bir tutarlık vardır.

Aşağıdaki kullanımlar yapıtın Türkçenin anlatım gücünü, olanaklarını, inceliğini ve söyleyiş güzelliğini yansıtması bakımından önemlidir.

‘‘*kararsızlık geçirmek; altını üstüne getirmek; sözünü dinlemek; söz geçirmek; laf anlatmak; uzun uzun düşünüp taşınmak; hoşuna gitmek; kendini kaptırmak; hevesi kursağında kalmak; aklına bir fikir gelmek; sevinçten uçmak; oralı olmamak vb.*’’ (Deyim)
‘‘*miyavladı; çatlıyordu*’’ (Yansıma sözcük)
‘‘*gel zaman git zaman*’’ (Tekerleme)
‘‘*uçlarında hediyeler asılı yüzlerce ip; çok güzel bir bisiklet; ipin ucunda, ağır, toprak bir küp; uzun bir yokuşun tam tepesi; pırıl pırıl, rengarenk yüzlerce cam bilye; dışarıda hep birlikte keyifle oyun oynayan çocuklar; hayret dolu bakışlar vb.*’’ (Betimleme)
‘‘*hiç mi hiç*’’ (Pekiştirmeli sözcük)
‘‘*Büyüklerin, bilye oynamalarını engellemek yerine, onlar için yarışma düzenlemeleri az şey değildi doğrusu.’’* (s. 20; devrik tümce)
‘‘*İbo daha ilk atışta bilyeyi vuruvermişti bile.*’’ (s. 24; devrik tümce)
‘‘*Yüzlerce bilyenin aşağıya dökülmesiyle mahalle birdenbire şenlendi.*’’ (s. 14; ad aktarması)
‘‘*Pisi ‘İşte yine palyaçonun çadırına gidiyoruz.’ diye miyavladı.*’’ (s. 4; insandan doğaya deyim aktarması)

‘‘*Bu işe en çok Pisi sevinmişti.*’’ (s. 8; insandan doğaya deyim aktarması)
‘‘*Onların nereden geldiğine anlam verememişler; ‘ Demek ki gökten yağmur yerine bilye yağdığı da oluyor’ diye düşünmüşlerdi.*’’ (s. 16; doğadan doğaya deyim aktarması)
‘‘*nereden çıktı; kararlı görünüyordu; ister istemez peşine takıldı; kararsızlık geçirdi; ama o da ne; hiç oralı olmadı; evin altını üstüne getirdi; gel zaman git zaman; değişen bir şey yok vb.*’’ (Kalıp söz)
‘‘*o gün; lunaparkta oynanacak hava; sesin geldiği yer; ipin ucunda asılı olan hediye; uzunca bir süre; güzel bir bisiklet; hiç ummadığı bir şey; eski bir küp; ağır, toprak bir küp; uzun bir yokuş; gizli bir hazine; binlerce yün yumak; pırıl pırıl yüzlerce cam bilye vb.*’’ (Sıfat tamlaması)
‘‘*küpün kapağı; palyaçonun çadırı; çadırın önü; ipin ucu; toprak küp; İbolar’ın evi; mahallenin çocukları; yün yumak; cam bilye; İbo’nun bütün hayatı; evin altı; gece yarıları; Pisi’nin hayret dolu bakışları; İbo’nun babası; çocukların elleri vb.*’’ (Ad tamlaması)

4.1.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Çocuk, biçim verilmesi düşüncesiyle eğitilmesi gereken bir birey olarak görülmemiştir. Çocuğa nasıl davranması gerektiğini belleten otoriter bir anlayış yoktur. Yetişkin isteği doğrultusunda çocuğa baskı yapılmamış, emir ve öğüt verilmemiştir. Çocuğu bir inanca ya da düşünceye inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmamıştır. Yapıt, eleştirel bir bakış açısıyla çocuğun doğruları bulmasına olanak tanımaktadır. Yarışma sonunda bilyelerine tekrar kavuşmasına karşın, İbo’nun doğru olanı yaparak bilyeleri arkadaşlarıyla paylaşması bu durum için örnektir. Çocuk okur, doğru olanın paylaşmak olduğunu öykü sonunda kahraman aracılığıyla duyumsayabilir.

Çocuğun bilişsel düzeyinin algılayamayacağı dinsel ya da ideolojik söylemlerin olmadığı yapıtta; korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmemiştir. Erkek karakterler sürekli baskın, kadın karakterler ise sürekli çekingen, utangaç, duygusal ya da cinsel nesne olarak gösterilmemiştir. Hem bilye oynayan çocuklar hem de çocukların sürekli bilye oynamasından rahatsız olan yetişkinler kadın ve erkek karakterlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan, toplumsal rollerin sezinletilmesinde kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır.

Çaba göstermenin öneminin duyumsatıldığı yapıtta, çocuğun gerçeklerden uzaklaşmasına neden olabilecek soyut değerlerin verilmemesine özen gösterilmiştir. Yapıt, çocuğun acıyı, üzüntüyü ya da karamsarlığı içselleştirmesi yerine, bu duygularla mantıklı biçimde nasıl başa çıkabileceğini ona duyumsatabilecek özelliktedir. İlk bakışta duygusal ve psikolojik şiddet olarak görülse de bilyelerin pencereden atılmasıyla oluşan üzüntü durumu, yaşam gerçekliğinin bir sonucu olarak bu şiddetle nasıl başa çıkabileceğini çocuğa duyumsatabilir. Karakterler herhangi bir sorunla karşılaştıkları zaman şiddet kullanarak sorunu çözmeye çalışmamışlardır.

4.1.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Kolayca taşınabilecek özellikteki yapıtın kâğıdı çocuğun göz sağlığı açısından uygundur. Kapak tasarımı içeriğe yönelik çocuğa sezinletmede bulunabilecek özelliktedir. Kapak ve iç kapak tasarımı çocuğun ilgi ve gereksinmelerine uygundur ve çocuğa göredir. Sayfa düzeni; çocuğun kitapla etkileşimini kolaylaştırabilecek, görsel algısını uyarabilecek ve bir bakıma sanat eğitimi gereksinimini karşılayabilecek özelliktedir. Yapıtın resimleri çocuğun düş ve düşünce dünyasını devindirebilecek niteliktedir. Tel zımbalı ciltlemede sayfalar kolayca dağılabileceği için yapıtın görsel ve dilsel etkisi uzun süreli olamayabilir. Bu nedenle, çocuğun kitaba saygı duyması ve onu benimsemesi bakımından dikişli cilt kullanılması daha uygun olur.

Konu, izlek ve iletiler çocuğa göredir. Açık ve devingen biçimde, eylem ve davranışlarıyla geliştirilmiş kahraman, çocuğun kolaylıkla özdeşim kurabileceği niteliktedir. Kısa ve devingen eylem tümceleri, deyimler, ikilemeler ve yinelemeler çocuğun Türkçenin söyleyiş güzelliğini, inceliğini ve anlatım olanaklarını sezinlemesi bakımından önemlidir.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından çocuğa göre olan yapıt, yukarıda dile getirilen bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş grubundaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4.2. Büyükanne ve Miyop Ejderha

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ‘‘Büyükanne ve Miyop Ejderha’’ adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.2.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.2.1.1. Boyut

Yapıt, 19.5x24 cm boyutlarında ve 185 gr ağırlığındadır. Çocuğun taşıyabileceği ve kolaylıkla sayfalarını çevirebileceği özelliktedir.

4.2.1.2. Kâğıt

Mat kuşe ve 170 gr/m^2 ağırlığındaki kâğıt, dayanıklı ve kalitelidir. Çocuğa algılama zorluğu yaşatabilecek düzeyde ince ya da parlak kuşe değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.2.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yazar adı ön kapağın (Ek-C.2) en üst bölümüne yazılmıştır. Yapıt adı yazar adının alt bölümüne yerleştirilmiştir. Yeşil renkteki yapıt adının ‘‘Büyükanne’’ sözcüğündeki ‘‘a’’ harfinin üzerinde, gülümseyen ve sarı pantolonlu bir çocuk görseli vardır. Meraklı gözlerle, birini dinliyor izlenimi uyandıran bu çocuk görselinin yapıt adı üzerine konumlandırılması dikkat çekicidir.

Ön kapak görselinde; yaşlı bir kadın, altında oturdukları ağacın üstündeki yeşil renkli ejderhayı işaret parmağıyla çocuklara göstermektedir. Ağacın dallarında; bisiklet, lamba, şişe, kedi, yatak, leğen, kulübe, havlu ve bardak gibi birçok nesne ve varlık vardır. Yaşlı kadın, çocuklar, ağaç, ağacın üstündeki ve etrafındaki nesneler, sınırları belirgin biçimde çizilmiş bir alanın içindedirler. İçinde oldukları alanın dışında; kedi, köpek ve kuş gibi hayvanlar ile insanlar vardır. Yaşlı kadın, çocuklar ve ejderhanın bulunduğu yer koruma altına alınmış bir cam kavanoz izlenimi uyandırmaktadır. Üzerinde kuşlar ve kediler olan bu saydam nesnenin içi daha aydınlıktır. Bir yumak biçiminde tasarlanmış ve içinde kırmızı bir kalp görseli olan yayınevi belirtkesi ön kapağın sağ alt bölümünde yer almaktadır. Ön kapağın zemin rengi beyazdır.

Yapıtın arka kapak tasarımının (Ek-C.2) zemin rengi zümrüt yeşili tonundadır. Yazar adı büyük harf karakterleriyle yazılmış ve köşeli ayraç içine alınmıştır. Yapıt adı

yazar adının alt bölümünde ve beyaz renktedir. Yapıt adındaki ‘‘Büyükanne’’ sözcüğünün üzerinde; gülümseyen, uzun saçlı ve yeşil etekli bir kız çocuğu görseli vardır. Yeşil renkli yuvarlak bir çerçeve içine yerleştirilmiş arka kapak görselinde, gülümseyen bir ejderha bulunmaktadır. Açıklayıcı dilsel metin arka kapak görselinin alt bölümüne yerleştirilmiştir. Arka kapağın sol alt bölümünde, beyaz bir ip yumağı biçiminde tasarlanmış yayınevi belirtkesi vardır. Belirtkenin yanında; denetim pulu, yapıtın uluslararası kod numarası ve fiyatına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Ön iç kapaktaki görselde; gözlüklü, yeşil renkli ve sevimli bir ejderha gökkuşağının üzerindedir. Bu görselin zemin rengi beyazdır. Sonraki sayfada, yapıtı çocuğa okuyacak yetişkinlere dönük, ‘‘Birlikte Okuyalım’’ başlıklı bir açıklama vardır. Papatya koklayan yeşil bir ejderha görseli aynı sayfanın en alt bölümüne yerleştirilmiştir. Yazar adı, yapıt adı, arka kapak tasarımındaki görsel öğe ve yayınevi belirtkesinin bulunduğu sayfada yineleme yapılmıştır. Yinelenen bu sayfadan öykünün başlangıcına kadar olan diğer sayfalarda, yapıtın yayın ve basımına ilişkin bilgiler ile çocuğun kitabı sahiplenebilmesi amacıyla kendi adını yazabileceği bir bölüm vardır.

Arka iç kapak görseli ön iç kapak görselinin yinelemesi biçimindedir. Arka iç kapak tasarımında, çocuğun yapıtı değerlendirebilmesini sağlayacak, ‘‘Bu kitaba kaç kalp veriyorsun?’’ başlıklı küçük bir anket vardır. Yayınevinin elektronik mektup adresi ve bilgisunar adresi anketin bulunduğu sayfanın en alt bölümüne konumlandırılmıştır. Yan sayfada, yayınevinin ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmemen dileğiyle…’’ biçimindeki iletisi bulunmaktadır.

Ön ve arka kapakta 350 gr/m^2 ağılığında mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Mat selefon ve bölümsel lak uygulaması kapaktaki görsel etkiyi artırmıştır. Kapak kâğıdı görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özelliktedir.

Ön kapak görselinde, fotoğraf gerçekliğinden uzak özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Örneğin; değişik renklerde kedilerin, yatağın, bisikletin, yeşil bir ejderhanın, kitapların ve lambaların bir ağaç üzerine çizilmiş olması, çocuğun gerçek yaşamda karşılaşamayacağı bir durumdur. Bir yaşam alanı olarak tasarlanmış ağaç, çocuğun düş ve düşünme gücünü devindirebilecek özelliktedir. Çocukların ancak masallarda işitebilecekleri bir varlık olan ejderha da arka kapak görselinde yazarın özgün yorumuyla yeni bir gerçekliğe dönüştürülmüştür.

Ön ve arka kapak tasarımında estetik etki sağlayacak bir bütünlük yaratılmıştır. Ön kapak tasarımında, hem yazar hem de yapıt adlarının yeşilin tonlarında olması yapıtın kahramanı minik yeşil ejderhayı anımsatmaktadır. Kapak tasarımı yapıtın içerik

özellikleriyle bütünlük oluşturmaktadır. Ön ve arka kapak görsellerindeki öğeler, çocuğun merak etmesini sağlayacak ve içeriğe dönük düşünme sürecini hızlandıracak özelliktedir. Karşıt renkler kullanıldığı için kapaktaki zemin-fon ilişkisi görseli belirgin kılabilecek düzeydedir. İç kapak tasarımındaki yalın çizgilerle çizilmiş görseller de çocuğun içeriği kestirebilmesine olanak sağlamaktadır.

4.2.1.4. Cilt

Ciltlemede tel zımba kullanıldığı için sayfalarının dağılabilme olasılığı yüksektir. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte değildir.

4.2.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Görsel düzenleme çocuğun görsel algısını uyaracak ve okuma yapmasını isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerinde yer alan varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle dikkat çekici bir biçimde sayfaya yansıtılmıştır. Anlatılan olaylar içeriğe uygun bir sıra içindedir. Sayfa tasarımı seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmiştir. Sayfa tasarımındaki kenar boşlukları çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yapıtı gösterişli kılmak için süslü, iç içe geçmiş ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamıştır. Yapıttaki yazılar görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtmıştır. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

4.2.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Çocuğa kavratılabilecek bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Kuş, kedi, ağaç, ev, yatak, bisiklet, top, masa, terazi, şapka, süpürge, çaydanlık, sandalye, soba, balkon, koltuk, muz, bardak, pencere, çiçek, havlu, şişe, köpek, yıldız, ay, gözlük, gökkuşağı, kalem, karyola, tencere, gitar, sandal, yastık, cami, çatı, ip, salıncak, tahterevalli vb.

Şekil 5. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 3-4)

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratmıştır. Renk ve çizgi ile yaratılan bu gerçeklik çocuğa göredir. Resimler, çocuğun görme duyusunu eğiterek çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Ancak bazı resimlerde, her ne kadar renk uyumu olsa da, öğelerin sayısı çoktur ve çizgiler yalın değildir. Bu nedenle resimler, çocuk tarafından rahatlıkla çizilemeyebilir (Bkz. Şekil 5).

Resimlerde insana özgü duygu durumları başarıyla yansıtılmıştır. Büyükanne ile yaşamaya devam eden minik ejderhanın heyecanı ve sevinci, birlikte oynadığı çocukların mutluluğu, Şekil 6'da açıkça görülmektedir.

Şekil 6. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 29-30)

Resimler çocuğun görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun eğlenmesine ve oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, sevincini ve heyecanını yansıtabilecek özelliktedir. Ancak bazı resimlerdeki öğelerin çokluğu, çocukta sıkılganlığa ve görselin rahatça izlenememesine neden olabilir (Bkz. Şekil 7).

Şekil 7. "Büyükanne ve Miyop Ejderha" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 27-28)

4.2.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.2.2.1. Konu

Gökkuşağının bir ucunda, herkesin çok tembel olduğu bir yerde yaşayan minik ejderha, diğer tembel ejderhalar gibi karnını doyurmak için elma ağaçlarının altına yatar. Ağzına elma düşmesini bekler; ama elmalar kendi ağzına hiç düşmez. Devamlı aç kalan ejderha akranları kadar büyüyemez. Büyükbabası, bunun nedenini ejderhanın gözlerinin miyop olmasına bağlar. Doktora giden minik ejderha gözlük kullanması gerektiğini öğrenir. Doktor, ejderhanın yaşadığı yerde kimse çalışmadığı için gözlüğü ancak gökkuşağının diğer ucunda, çalışan insanların yaşadığı yerde bulabileceğini söyler. Bir biçimde gökkuşağının diğer tarafına ulaşabilen ejderhaya büyükanne yardım eder.

Öyküsünü dinledikten sonra ona bir gözlük alır. Artık daha iyi görebilen ejderha, evine dönmez ve büyükanne ile birlikte yaşamaya başlar.

Yapıtın konusunu miyop olan minik bir ejderhanın görebilmek için verdiği uğraşlar oluşturmaktadır. Yaşlı kadının çocuklara sevgisi, cebinde taşıdığı tohumların dökülerek çiçek olması, minik ejderhanın öyküsünü dinledikten sonra onu doktora götürmesi ve ona bir gözlük alması, yapıtın konusunda yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulduğunu göstermektedir. Minik miyop ejderha hastalığından kurtulmak için çok uğraş vermiş ve sonunda gözlüğüne kavuşarak başarılı olmuştur. Çocuklarla ve büyükanne ile birlikte olan ejderha, iyilikte bulunmakta ve sorumluluk almaktadır. Bu bakımdan çocuğa, kişileştirilmiş sevimli bir kahramanın eylemleriyle; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, yardımlaşma, sorumluluk alma, doğruluk, dürüstlük ve paylaşımın önemi sezinletilmiştir.

Minik ejderhanın çevresini görememesi, elmanın ağzına düşmemesi, görebilmek ve gökkuşağının diğer ucuna ulaşabilmek için verdiği uğraşlar konudaki çatışmaları oluşturmaktadır. Çatışmalar çocukların sevgi ve özgürlük gereksinimlerine uygundur. Minik ejderhanın aç kalması ya da yaşadığı yerde gözlük bulamaması gibi durumlar çocukta aşırı bir duygusallık yaratacak biçimde değildir. Renkli camdan yapılmış kristal bir kulübe, büyükanne ile ejderhanın yaşamlarını bir ağacın üzerinde geçirmeleri ve gökkuşağının her iki tarafında farklı yaşamların olması gibi olağanüstü, ilginç, farklı ve şaşırtıcı öğelerle yapıtın konusu desteklenmiştir.

4.2.2.2. İzlek

İzleği ‘‘çalışmanın önemi’’ olan yapıtta, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.2.2.3. İleti

Kurgulanan olaydaki dilsel düzenleme çocuğun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır. Emek harcamadan ve çalışmadan hiçbir şeyin başarılamayacağı, sorunların çözülemeyeceği yapıtın başlıca iletisidir. Yaşlılara yardım edilmesi ve çocuklarla ilgilenilmesi gerektiği, her türlü sorunun çözümü için uğraş verilmesi gerektiği, doğayı korumanın önemli olduğu, sorunların çözümünün sadece iletişimle olabileceği ve engellileri anlamak için duygudaşlık kurulması gerektiği yapıtta çocuğa

örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler olabilir. İletiler seslenilen yaş grubunun anlam evrenine uygundur. İnsan, doğa ve yaşam sevgisi üzerine geliştirilmiştir.

4.2.2.4. Karakter

Kahraman, çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek özelliktedir. Hem ejderha hem de yaşlı kadın görünüş bakımından dikkat çekicidir. Çizgiler ve kullanılan renkler özgündür. Minik ejderha çocuğun özdeşim kurabileceği ölçüde inandırıcı ve içtendir. Konuşmalarıyla, eylem ve davranışlarıyla geliştirilmiş kahraman, değişim ve dönüşüme açıktır. Kahramanın kurgu içerisinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmıştır. Karakterler çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özelliktedir.

4.2.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta; basit, açık, yalın, anlaşılır sözcük ve tümceler kullanılmıştır. İkilemelerle, ses tekrarlarıyla, yinelemelerle, eş ve karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Aşağıdaki tümceler ve kullanımlar bu bulguyu destekler niteliktedir.

‘‘*Minik ejderha, yaşlı kadının her şeyiydi.*’’ (s. 4)
‘‘*Çocuklar yaşlı kadını çok severler ve ona ‘Büyükanne’ derlerdi.*’’ (s. 5)
‘‘*Minik ejderha gökkuşağının ötesindeki ülkeden gelmişti.*’’ (s. 8)
‘‘*Gökkuşağının ötesinde meyve ağaçlarıyla kaplı, yeşil ejderhaların yaşadığı bir ülke vardı.*’’ (s. 10)
‘‘*Ağaçlardan meyveleri toplamak için bile güç sarf etmiyorlardı.*’’ (s. 10)
‘‘*Zavallı minik ejderha hep aç kalıyordu.*’’ (s. 13)
‘‘*Bunun üzerine, minik ejderha ülkenin tek göz doktoruna gitti.*’’ (s. 15)
‘‘*Doktor, yıllardır iri bir armut ağacının altında hiç kıpırdamadan yatıyordu.*’’ (s. 15)
‘‘*Minik ejderha çok üzülmüştü.*’’ (s. 18)
‘‘*O gece minik ejderha uyuyamadı.*’’ (s. 18)
‘‘*Ne gelen vardı ne de giden.*’’ (s. 20)
‘‘*Günlerce yürüdükten sonra birden tarlalarda çalışan insanlarla karşılaştı. Çok şaşırmıştı. Geriye baktı, gökkuşağı arkasında kalmıştı.*’’ (s. 23-24)

‘‘*Çiçekler onu büyükannenin camdan kulübesine kadar getirdi.*’’ (s. 25)
‘‘*Büyükanne minik ejderhayı görünce çok şaşırdı.*’’ (s. 25)
‘‘*Meraklı minik ejderhayı dinledi.*’’ (s. 25-26)
‘‘*Ertesi gün onu bir göz doktoruna götürdü ve ona bir gözlük aldı.*’’ (s. 26)
‘‘*Çocuklar, miyop ejderhanın hikâyesini çok sevdiler.*’’ (s. 32)

‘‘*Bir zamanlar, dünyanın bir yerinde, tam ortasında, renkli camdan yapılmış, kristal bir kulübe bulunan, küçük bir köy vardı.*’’ (s. 2) tümcesinin bulunduğu sayfada ‘‘*r*’’ ve ‘‘*a*’’ harfleriyle ses yinelemesi yapılmıştır. Zıt anlamlı sözcüklerin (*ufak-büyük, doğru-yalan, gelmek-gitmek*) kullanıldığı yapıtta; ‘‘*dünya ve köy*’’, ‘‘*yaşlı ve çocuk*’’, ‘‘*çalışmak ve tembellik*’’ gibi sözcüklerle anlamsal karşıtlık oluşturulmuştur. İkilemelerle (*tembel tembel, bulsan bulsan, hemen hemen, kıvrıla kıvrıla*) devingen bir anlatım yeğlenmiştir.

Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmıştır. Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Görsel metin ile dilsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Türkçenin söyleyiş güzelliğini, anlatım olanaklarını ve sözvarlığını yansıtan tamlamalara, deyimlere, betimlemelere ve aktarmalara ilişkin bazı örnekler şöyledir:

‘‘*dünyanın bir yeri; tam ortası; kulübenin içi; çınar ağacı; onun yemeği; ejderhanın masalı; ejderhanın hayat hikâyesi; gökkuşağının ötesi vb.*’’ (Ad tamlaması)
‘‘*bir zamanlar; renkli camdan yapılmış kristal bir kulübe; küçük bir köy; masal anlatan yaşlı bir kadın; miyop bir ejderha; minik ejderha; yaşlı kadın; hiç kimsenin bilmediği masallar; gökkuşağının ötesindeki ülke; yeşil ejderhaların yaşadığı bir ülke; zavallı minik ejderha vb.*’’ (Sıfat tamlaması)
‘‘*hayatını geçirmek; güç sarf etmek; dünyası değişmek; söz almak; aç kalmak vb.*’’ (Deyim)
‘‘*renkli camdan yapılmış kristal bir kulübe; küçük bir köy; yaşlı kadın; camdan kulübenin içindeki çınar ağacı; minik miyop ejderha; yüksek kayalar; dümdüz bozkırın ortasında kıvrıla kıvrıla uzanan çiçeklerden oluşmuş bir yol; gökkuşağının bu tarafına geçebilen bir ejderha; minik sevimli arkadaş vb.*’’ (Betimleme)

‘‘*Neden bu güzel meyvelerin altına oturmayı başaramıyorum.*’’ (s. 13) tümcesinde ‘‘*meyve ağaçlarının*’’ yerine ‘‘*meyvelerin*’’ kullanılarak ad aktarması yapılmıştır.

Ejderhaya insan özellikleri verilerek (ejderhanın çalışması, tembelleşmesi, ağaçlardaki meyveleri toplaması, konuşması, doktora gitmesi vb.) insandan doğaya deyim aktarması yapılmıştır. ‘‘*Doğruyu söylemek gerekirse*’’, ‘‘*Ne yalan söyleyeyim*’’, ‘‘*Bir zamanlar*’’, ‘‘*Ama nafile*’’ gibi kalıp sözlerle Türkçenin söyleyiş güzelliği yansıtılmıştır.

4.2.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiş, çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilmiştir. Çocuk, biçim verilmesi düşüncesiyle eğitilmesi gereken ideal bir yetişkin olarak görülmemiştir. Emir ve öğütlerle çocuğa dinsel eğitim verilmemiştir. Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Yaşlı kadın karakterinin bazı görsellerde cadı biçiminde yansıtılmış olması insanların dış görünüşlerine göre değerlendirilmemesi gerektiğini çocuğa duyumsatabilecek özelliktedir.

Yapıt, korku ve duygusal gerilim yaratmak yerine çocuğa salt korkuyla nasıl başa çıkacağını duyumsatabilecek özelliktedir. Örneğin, uzaktaki nesneleri göremeyen küçük ejderha kendi yaşadığı yerde gözlük bulamayacağını öğrenince telaşlanmış, gözlüğü ancak gökkuşağının diğer tarafında bulabileceğini öğrenince de günlerce yaşlı kadının gelmesini beklemiştir. Yaşlı kadının gelmemesi onu yolundan döndürmemiş, gökkuşağını takip ederek yaşlı kadınla buluşmuş, ona derdini anlatmış ve sonunda da gözlüğüne kavuşmuştur. Miyop kalma ya da iyi görememe korkusu bir biçimde çözüme kavuşturulmuştur.

Ataerkil kültürün önceliediği durumların çocukla buluşmasına aracılık etmeyen yapıt, erkek karakterleri sürekli başarılı, zeki, çalışkan, cesur ve baskın; kadın karakterleri ise duygusal, çekici, anlayışlı, alçakgönüllü, güçsüz, utangaç, hassas ve cinsel nesne olarak göstermemiştir. Çocuğa toplumsal roller sezinletilirken kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır. Kadın ve erkek; basmakalıp, toplumsal ve cinsiyetçi rollerde değildir.

Yapıtta çalışmanın ve çalışkan olmanın önemi sezdirilmiş, çocuğa yaşam gerçekliği duyumsatılmıştır. Minik miyop ejderhanın karamsarlığa kapılmayıp gözlüğüne kavuşmak için sarf ettiği çabalar da bu bulguyu kanıtlar niteliktedir. Büyükanne, çocuklar ve minik ejderhanın birbirlerini sevmeleri ve sevgilerini eylemleriyle göstermeleri çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verebilecek niteliktedir.

4.2.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Çocuğa algılama zorluğu yaratmadığı ve onu görme eyleminde yormadığı için mat kuşe kâğıt çocuğa göredir. Kapak ve iç kapakta kullanılan öğeler çocuğun içerikle ilgili düşsel ve düşünsel bir sürece girmesini sağlayabilecek özelliktedir. Harflerin karakteri, puntosu ve satır aralarındaki boşluklar çocuğun yaş gelişimine uygundur. Ciltlemenin ise çocuğun sağlığı açısından uygun olan dikiş (ip) ile yapılması gerekir.

Yapıtın bazı resimleri (Bkz. Şekil 5) çocuğun kendi becerisiyle çizebileceği yalınlıkta değildir. Bazı resimlerdeki öğelerin çokluğu ise çocukta sıkılganlığa ve görselin rahatça izlenememesine neden olabilir (Bkz. Şekil 7). Genel olarak, çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu veren resimler çocuğa göredir.

Abartılmış merak öğelerinin, rastlantısallığın ve aşırı duygusallığın olmaması konuyu güçlü kılmıştır. Yapıtın izleği ve konusu arasında güçlü bir ilişki vardır. Örtük biçimde sunulan iletilerle çocuk, anlamın oluşturulmasına ortak edilmiştir. Kahraman, çocuğun özdeşim kurabileceği özelliktedir. Dilin inceliğini ve sözvarlığını doğasına uygun bir kurgu içinde çocuğa duyumsatan yapıtın dil ve anlatımı da çocuğa göredir.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri açısından çocuğa göre olan yapıt, yukarıda dile getirilen bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş grubundaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4.3. Doğumgünü Hediyesi

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Doğumgünü Hediyesi'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.3.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.3.1.1. Boyut

Yapıt, 180 gr ağırlığında ve 19.5x24 cm boyutlarındadır. Çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolaylıkla çevirebileceği niteliktedir.

4.3.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında 170 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt, kaliteli ve dayanıklıdır. Görselleri, karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.3.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yazar ve yapıt adları ön kapağın (Ek-C.3) en üst bölümünde yer almaktadır. ‘‘Doğumgünü’’ sözcüğündeki ‘‘D’’ ve ‘‘o’’ harflerinin arasına, bedeninin büyük bölümü ‘‘D’’ harfinin üzerinde olan, ön ayakları aşağı doğru sarkmış, yeşil renkli ve gülümseyen bir kedi görseli yerleştirilmiştir.

Ön kapak görselinde; elinde açılmamış bir hediye paketi bulunan, yüzü yuvarlak hatlarla çizilmiş, siyah saçlı, yanakları kırmızı, pantolonunun arka cebinde bir kalem olan, mor gömlekli bir çocuk vardır. Çocuğa meraklı gözlerle bakan, yere uzanmış yeşil bir kedi de çocuğun hemen önünde durmaktadır. Çocuk ve kedi, hem zemini hem de duvarları kahverengi renkte bir odanın içindedir. Odanın penceresi yeşil, pencere dışında kalan dış duvar ise mor renktedir. Ön kapağın zemin rengi beyazdır. Bir yumak biçiminde tasarlanmış, içinde kırmızı bir kalp görseli olan yayınevi belirtkesi sağ alt köşede verilmiştir.

Yapıtın sırt bölümündeki üçgen biçimli mor çizgiler ön ve arka kapak tasarımı arasında bir bütünlüğün olduğunu göstermektedir. Kırmızı zemin üzerine serpiştirilmiş yoğun mor rengin ağırlıkta olduğu arka kapak tasarımının (EK-C.3) en üst bölümüne, yazar adı konumlandırılmıştır. Yeşil renkli meraklı kedi, arka kapaktaki yapıt adında ‘‘m’’ harfinin üzerindedir. Arka kapak tasarımındaki görselde, meraklı gözlerle hediyesini açan bir çocuk vardır. İçeriğe dönük açıklayıcı bilgi, yayınevi belirtkesi, denetim pulu ve yapıtın uluslararası kod numarası arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir.

Ön iç kapakta, her iki sayfayı da kapsayacak biçimde çizilmiş, birbirine benzer evlerden oluşan bir köy görseli vardır. Bu görselden sonraki sayfada, yapıtı çocuğa okuyacak yetişkinlere dönük, ‘‘Birlikte Okuyalım’’ başlıklı bilgilendirici bir metin bulunmaktadır. Bu metnin bulunduğu sayfanın en alt bölümüne, elindeki kırmızı renkli kuşa heyecan ve sevgiyle bakan bir çocuk ve çocukla aynı duyguyu paylaşan bir kedi görseli yerleştirilmiştir. Yan sayfada; yazar ve yapıt adı, arka kapak tasarımındaki görsel

öğe ve yayınevi belirtkesi yinelenmiştir. Yapıtın yayınevine ve basımına yönelik değişik bilgilerin bulunduğu bir sayfa ve çocuğun kendi adını yazabileceği bir bölüm de ön iç kapak tasarımında bulunmaktadır.

Arka iç kapak tasarımındaki görsel öğe ön iç kapak görselinin yinelemesi biçimindedir. Yapıtın çocuk tarafından değerlendirilebilmesine olanak tanıyan, ‘‘Bu kitaba kaç puan veriyorsun?’’ başlıklı küçük bir anket de arka iç kapak tasarımında bulunmaktadır. Anket sayfasının en altında, okurların yayınevine ulaşabilecekleri elektronik adresler verilmiştir. Yayınevi belirtkesiyle birlikte yazılmış, ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmemen dileğiyle…’’ biçiminde bir ileti de çocuklarla buluşturulmuştur.

Fotoğraf gerçekliğinden uzak görsellerle özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Günlük yaşamda karşılaşabileceğimiz hayvanların olağan renkleri dışında çizilmiş olması görselleri özgün kılmıştır. Özellikle, yapıt adı üzerine konumlandırılmış yeşil kedi özgündür ve ilgi çekicidir. Kapak tasarımında kullanılan renkler uyumludur. Estetik etki sağlayacak bir bütünlük yaratılmıştır. Ön ve arka kapak tasarımı çocuğun merak etmesini sağlayacak ve onu keşfetmeye yöneltecek etkiye sahiptir.

Kapak, karşıt ve parlak renklerle ilgi çekici kılınmıştır. Yapıt adı üzerindeki kedinin ön ve arka kapakta farklı yerlerde olması tasarımı devingen kılmıştır. Kapakta kullanılan çizgiler karmaşık değildir. Ön kapakta hediyenin açılmamış, arka kapakta ise açılmış olması çocuğun merak duygusunu artırıcı özelliktedir. Yapıt adının üzerindeki kedi de meraklanmış, hediyenin ne olduğunu görmek için ilerleyerek arka kapakta başka bir harfin üzerine gelmiştir. Bu bakımdan, kapak tasarımında, içerikle ilgili çocuğun beklemediği; dikkat çekici, sıra dışı, olağanüstü, ilginç ve şaşırtıcı öğeler bulunmaktadır.

Çocuk, konunun hediye ile ilgili olduğunu ön ve arka kapak görsellerinden anlayabilir. Ön ve arka kapak tasarımında kullanılan renklerin uyumu ve çizgilerin devingenliği çocuğun duyu algılarını uyarıcı özelliktedir. Görseller çocuğun bilişsel düzeyine uygun biçimde açık, basit ve anlaşılır niteliktedir. Kapak tasarımı çocuğun anlam evrenine uygundur.

Kapaktaki zemin fon ilişkisi görseli belirgin kılacak düzeydedir ve en ufak bir karmaşaya yol açmayacak biçimde uyumludur. Kapakta vurgulanan öğeler; yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengededir. Yalın ve devingen çizgilerle yaratılmış görseller çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Dış kapak görsellerinde olduğu gibi iç kapak görselleri de çocuğun içeriği kestirmesine olanak sağlamaktadır.

Kapak kâğıdında 350 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kapak kâğıdının korunaklı olması için mat selefon uygulaması yapılmış, bölümsel lak uygulaması ile de görseller belirginleştirilmiştir. Ön ve arka kapakta; yazar adı, yapıt adı ve görsel metin üzerine lak uygulaması yapılmıştır.

4.3.1.4. Cilt

Yapıtın ciltlemesinde tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini uzun süre koruyacak ve sürdürebilecek özellikte değildir.

4.3.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk ve çizgi ile oluşturulan görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Sayfalar sadece görsel metinlerden oluşmaktadır. Çizgi ve renklerle oluşturulan görsel düzenleme, çocuğun görsel algısını uyaracak ve okuma yapmasını isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerindeki varlıklar karşıt ve parlak renkler ile belirgin kılınmıştır. Olaylar, uygun bir sıra içinde, görsel olarak sayfalara yansıtılmıştır. Sayfa üzerindeki her öğenin olayı açıklamaya dönük bir amacı vardır. Sayfa tasarımındaki kenar boşlukları çocukta görsel okuma isteği uyandırabilecek niteliktedir.

4.3.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Örneğin, görseller aracılığıyla; hediye, kedi, pencere, ev, cami, ağaç, ada, deniz, dalga, sandal, bulut, balık, kuş, elbise, kalem, çerçeve ve gözlük gibi birçok varlık çocuğa kavratılabilir. Resimler çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. İlginç, sıra dışı renklerle ve biçimle görünüş bakımından dikkat çekici olan resimler, en küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılırdır.

İnsana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtan (Bkz. Şekil 8) resimler, çocuğun görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun eğlenmesine, düş kurmasına, oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, heyecanını ve sevincini yansıtabilecek özelliktedir (Bkz. Şekil 9). Görsel metinlerde karakterlerin değişik duygu durumlarının yansıtılması, çocuğun olaylar üzerinde düşünebilmesine ve kendi kurgusunu yaratabilmesine olanak sağlamaktadır.

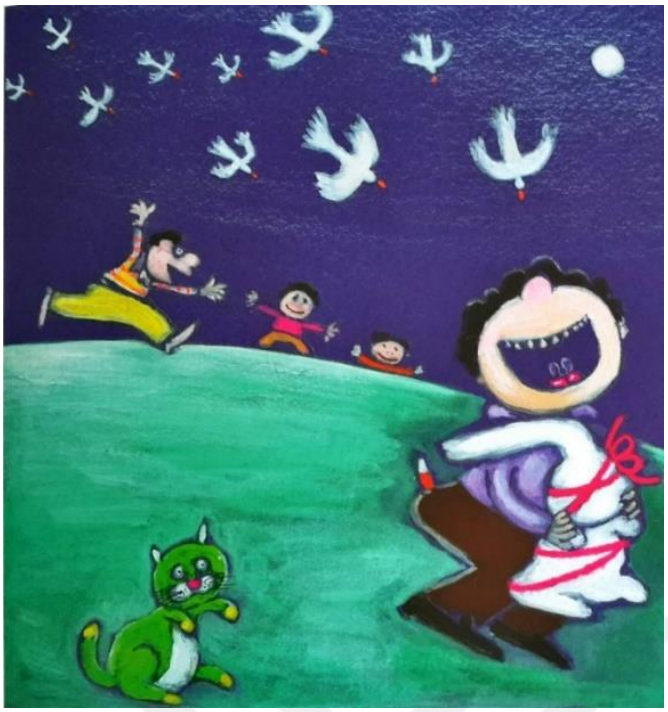

Şekil 8. "Doğumgünü Hediyesi" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 15)

Şekil 9. "Doğumgünü Hediyesi" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 18)

4.3.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.3.2.1. Konu

Kahraman, aldığı hediye kutusunu açmak için sevinçle arkadaşlarıyla buluşur. Kahramanın açtığı hediye kutusunun içinden başka bir kutu çıkar. Onun içinden de bir başka kutu. Kutular gittikçe küçülür ve en son kutunun içinden bir yumurta ve yumurtadan da bir kuş çıkar. Kutuların açılması aşamasında tüm çocuklar çok meraklanırlar. Kahramanın kedisi de meraklıdır. Çocukların ve kedinin hediyeden çıkan kuşa sevgi dolu bakışlarıyla öykü son bulur.

Bir çocuğun hediyesiyle buluşması yapıtın konusunu oluşturmaktadır. Konu işlenirken yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuştur. Kedilerin kuşlarla arasının iyi olmadığı göz önünde bulundurulursa, bir hayvanın başka bir hayvana sevgisi çocuğa duyumsatılmıştır. Hediyenin deniz kenarında ve ağaçlarla örtülü yemyeşil bir yerde açılması çocuğa duyumsatılmak istenen doğa sevgisiyle örtüşmektedir. Yapıtta, çocuk okura; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, dürüstlük ve paylaşımın önemi sezinletilmiştir.

Hediye kutularının açılmasında verilen uğraş konudaki çatışmayı göstermektedir. Çatışma, çocukları üzecek ve kaygılandıracak özellikte değildir. Yapıtta ele alınan olaylar çocuğun gülmesine, heyecanlanmasına, düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlamaktadır. Konu; ilginç, şaşırtıcı, farklı ve gülünç öğelerle desteklenmiştir.

4.3.2.2. İzlek

İzleği ‘‘hayvan sevgisi’’ olan yapıtta, arkadaş sevgisi ve paylaşmanın mutluluğu çocuğa sezdirilmiştir. Yapıtın çocukta bıraktığı etki, kaynağını doğaya, insana ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.3.2.3. İleti

‘‘Heyecanımızı sevdiklerimizle paylaşmalıyız.’’, ‘‘Sabredersek karşılığını alırız.’’, ‘‘Hayvanlara kaba ve kötü davranmamalıyız.’’, ‘‘Hayvanları sevmeli ve korumalıyız.’’

gibi iletileri içeren yapıttaki görsel düzenleme, çocuğun düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlamaktadır. İletiler seslenilen yaş gurubunun anlam evrenine uygundur ve yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.3.2.4. Karakter

Çocuğun özdeşim kuracağı kahraman, sevincini ve heyecanını arkadaşları ve kedisiyle paylaşmaktadır. Kahraman, çocukta güzele ilişkin bir duyarlık oluşturabilecek ve çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek özelliktedir. Kıvırcık siyah saçlı, yuvarlak yüzlü ve tombul burunlu kahramanın, meraklı ve heyecanlı yeşil kedinin ve yan karakterlerin çizimi, görünüş bakımından dikkat çekicidir. Karakterlerin duygu durumları görsellere yansıtılmıştır. Devingen ve açık karakter özelliği gösteren kahramanın geçirdiği değişim, ani değildir ve kısa sürede oluşmamıştır. Kahraman, inandırıcı ve içtendir.

4.3.2.5. Dil ve Anlatım

Anlatımın özgün biçimde yaratılmış görsel metinler aracılığıyla yapıldığı yapıtta, dilsel metin kullanılmamıştır.

4.3.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiş, çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilmiştir. Yazar, kendi doğrularını belletmek yerine, çocuğun neden-sonuç ilişkisi içinde düşünebilmesine olanak tanımıştır. Kahramanın hediye kutularıyla her karşılaşmasında gösterdiği tepki, çocuk okurun ‘‘Acaba bir sonraki kutuda ne çıkacak?’’ soru tümcesini kendine yöneltmesine ve böylece kurgu üzerinde düşünebilmesine olanak tanımaktadır. Yapıtta çocuğa nasıl davranması gerektiğini belletmeye çalışan otoriter bir anlayış benimsenmemiştir.

Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Korku ve duygusal gerilim yaratmak yerine, çocuğa salt korkuyla nasıl başa çıkabileceği duyumsatılmıştır. Kutulardan hiçbir şey çıkmayacağına yönelik kaygı ve korku durumu kahramanın çabalarıyla yok edilmiştir.

Yapıtta; ayıp, günah gibi kavramlar bulunmamaktadır. Çocuğun bilişsel düzeyinin algılayamayacağı ideolojik söylemler ya da görsel öğeler yoktur. Korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmemiştir. Ataerkil kültürün önceledi̇ği durumların çocuklarla buluşmasına aracılık edilmemiştir. Hem erkek hem de kadın karakterler hediye paketlerinin açılması konusunda kahramanı yönlendirici konumdadırlar. Bu bakımdan, toplumsal rol paylaşımında kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır.

Sahip olunmak istenilenlere ancak sabırla verilen uğraşlar sonunda ulaşılabileceğinin sezdirildiği yapıt, çocuğa yaşam gerçekliğini duyumsatmaktadır. Çocuk, hayvan sevgisinin evrensel olduğunu iletilerden kolayca anlayabilir. Çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verilen yapıtta, aşırı duygusal öğelerle duygu sömürüsü yapılmamıştır. Üzüntü ve karamsarlık içselleştirilmeyip çocuğa bu duygularla nasıl başa çıkabileceği duyumsatılmıştır. Yaşam gerçekliğinin bir sonucu olarak duygusal, fiziksel ve psikolojik şiddet yoktur. Çatışmanın olduğu görseller çocuğu duygusal olarak örselemeye değil, meraklandırmaya dönüktür.

4.3.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Çocuğun taşıyabileceği ağırlıkta olan yapıt, çocuğun sahip olma duygusunu geliştirici özelliktedir. Kullanılan mat kuşe kâğıt çocuğun göz sağlığı açısından uygundur. Görsel ve dilsel öğelerle özgün bir gerçekliğin yaratıldığı kapak ve iç kapak tasarımı çocuğa göredir. Ciltlemede kullanılan tel zımba ise hem çocuğun sağlığı açısından zararlıdır hem de kitabın kolayca dağılmasına neden olabilir. Bu bakımdan, ciltlemede dikiş (ip) kullanılması gerekir.

Görsel öğelerin sayfa kenarlarındaki boşluklarla oluşturduğu bütünlük kitabın estetik değerini artırmıştır. Resimler çocuğun kendi çizgileriyle çizebileceği yalınlıktadır ve çocuğu okumaya isteklendirecek özelliktedir. Resimler arasında hem renk hem de çizgi bakımından tutarlık olması çocuğun kitaba güvenmesini sağlayabilecek bir özelliktir.

Abartılmış merak öğeleri bulunmaması, üzücü olayların aşırı bir duygusallık yaratmayacak özellikte olması ve düğümün çözülmesinin rastlantıya bırakılmaması yapıtın konusunu çocuğa görelik ilkesine uygun kılmıştır. Çocuk okur, örtük iletilerle, anlamın oluşturulmasına ortak kılınmıştır.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri açısından çocuğa göre olan yapıt, tasarımına ilişkin bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 2-5 yaş aralığındaki çocukların okumalarına salık verilebilir özelliktedir.

4. 4. Gökdelene Giren Bulut

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Gökdelene Giren Bulut'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.4.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.4.1.1. Boyut

20x23 cm boyutlarında ve 140 gr ağırlığındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolayca çevirebileceği niteliktedir.

4.4.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında, 170 gr/m^2 ağırlığında, kaliteli ve dayanıklı mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kâğıt, çocuğa algılama güçlüğü yaşatabilecek düzeyde ince ya da parlak değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.4.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yapıtın ön kapağının (Ek-C.4) en üst bölümünde, uçak biçiminde mavi bir bulutun üstüne binmiş, sarı saçlı ve kırmızı pantolonlu bir erkek çocuğu ile yeşil renkli bir köpek görseli bulunmaktadır. Görselin sağ tarafında, büyük puntoyla yazılmış yazar adı vardır. Turuncu renkte yazılmış yapıt adı ön kapağın orta bölümünde yer almaktadır. Yapıt adının alt bölümüne, üzerinde insanlar ve kedilerin olduğu, uzun bir gökdeleni çevreleyen bir bulut görseli yerleştirilmiştir. Gökdelenin bulutun altında kalan bölümünde

pencereden yukarıya bakan insanlar vardır. Ayrıca, yoldan geçen insanlar da arabalarını durdurup gökdelenin etrafını saran bulutun üzerindeki insanlara ve kedilere bakmaktadırlar.

Arka kapak (Ek-C.4) tasarımında; yazara, yapıta ve içeriğe ilişkin açıklamalar vardır. Yazara ve yapıta ilişkin açıklamalarda kullanılan dilsel metin mor renkte, içeriğe ilişkin açıklamadaki dilsel metin ise siyah renkte yazılmıştır. Yapıt adı açıklayıcı bilgilerin en üst bölümünde ve turuncu renktedir. Sağ üst bölümde, turuncu renkli bir yuvarlak içine yazılmış yazar adı bulunmaktadır. Arka kapak görselinde, at biçiminde mavi bir bulutun üstüne binmiş bir çocuk vardır. Çocuğun çevresinde; yeşil bir köpek, kalem, oyuncak arabalar, elma, cetvel ve çerçeve gibi değişik nesnelerin ve varlıkların olduğu görülmüştür. Yayınevi belirtkesi, yapıtın uluslararası kod numarası ve denetim pulu arka kapak tasarımında bulunan diğer öğelerdir. Hem ön hem de arka kapak tasarımının zemin rengi beyazdır.

Ön iç kapak tasarımı birbirinden bağımsız iki sayfadan oluşmaktadır. Sol taraftaki sayfada herhangi bir öğe yoktur ve sayfanın zemini açık mavi renktedir. Sağ taraftaki sayfada; yapıt ve yazar adları, ön kapak görselinin yinelemesi ve yayınevi belirtkesi bulunmaktadır. Arka iç kapak tasarımı da ön iç kapak tasarımına benzer özellikler göstermektedir. Sağ taraftaki sayfada herhangi bir öğe yoktur ve zemin, açık mavi renktedir. Sol taraftaki sayfada, yazarın kısa özgeçmişi ile yapıtın basım ve yayınına yönelik bilgiler verilmiştir. Aynı sayfada, açık mavi bir bulutun üstünde zıplayan değişik renklerde kediler arka iç kapak görseli olarak sunulmuştur.

Parlak, karşıt renkler ve devingen çizgilerle oluşturulmuş ön ve arka kapak tasarımında estetik etki sağlayacak bir bütünlük yaratılmıştır. Kapak görsellerindeki özgün çizgiler çocuğun içeriğe dönük merakını devindirebilecek ve onu keşfetmeye yöneltecek özelliktedir. Sıra dışı, olağanüstü, ilginç ve şaşırtıcı öğeler barındıran kapak tasarımı çocuğun duyu algılarını uyarabilecek özelliktedir. Kapaktaki zemin-fon ilişkisi görseli belirgin kılacak düzeydedir.

350 gr/m^2 ağırlığındaki kapak kâğıdına parlak selefon uygulaması yapılmıştır. Mat kuşe özellikteki kapak kâğıdı, görsel tasarımın etkisini sürdürecek ve koruyacak özelliktedir.

4.4.1.4. Cilt

Ciltlemede tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte değildir.

4.4.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazı ile oluşturulan görsel düzenleme çocuğu okumaya isteklendirecek biçimdedir. Yazı karakteri tasarımla uyumludur. Sayfa üzerindeki varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle sayfalara yansıtılabilmiştir. Olaylar içeriğe uygun bir sıra içinde sunulmuştur. Seslenilen yaş grubunun özelliğine uygun olarak sayfalarda resim-yazı dengesi korunmuştur. Sayfaların biri ve diğer sayfanın yarısı görsel metne ayrılmış, kalan bölüm ise dilsel metin için kullanılmıştır (Bkz. Şekil 10). Görsel metnin bulunduğu bölümde kenar boşluğu kullanılmamasına karşın, dilsel metnin bulunduğu bölümde kenar boşluğu kullanılmıştır.

Şekil 10. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 4-5)

Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yapıtı gösterişli kılmak için iç içe geçmiş, belirsiz ve süslü harf karakterleri kullanılmamıştır. Yazılar görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtabilmiştir. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

4.4.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyebilecek özelliktedir. Varlıkların görsel kimlikleriyle tanınmasına olanak sağlamaktadır. Çocuğun öykü boyunca görsel

kimlikleriyle kavrayabileceği bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Bulut, köpek, gökdelen, uçak, araba, gitar, balık, havuz, sandal, bisiklet, defter, kalem, davul, çiçek, masa, pencere, yatak, lamba, kitap, çatal, bıçak, elma, armut, kedi, askı, merdiven, baston, kapı, kamyon, gazete, balon, ağaç, sandalye, uçak, salıncak vb.

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratabilmiştir. Örneğin, Şekil 11'de, uçan bir bulutun üstündeki yeşil renkli köpek ve çocuk, onları izleyen kadın ve kadının çevresindeki renkli kediler özgündür. Renk ve çizgi ile yaratılan bu özgün gerçeklik çocuğa göredir.

Şekil 11. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 14-15)

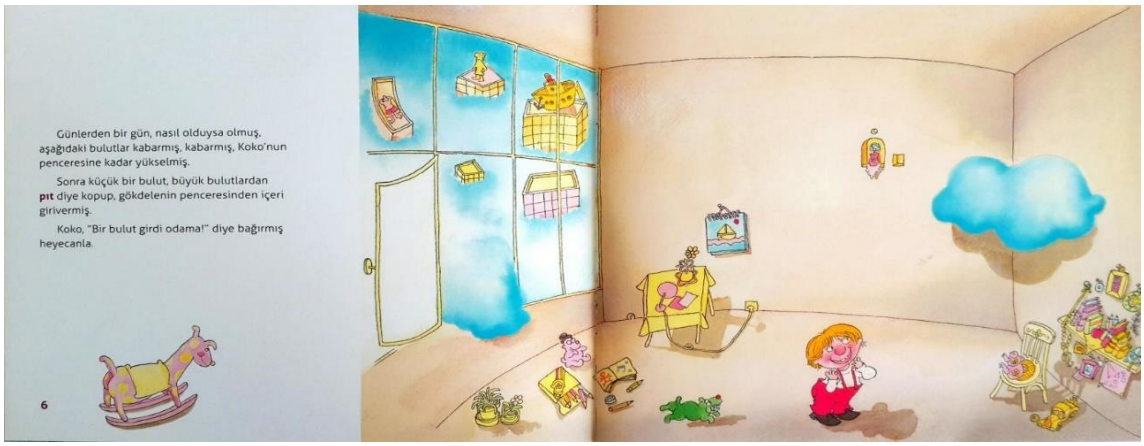

Şekil 12. "Gökdelene Giren Bulut" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 6-7)

Resimler çocuğun görme duyusunu eğitip onda resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. İlginç ve sıra dışı renkleriyle görünüş bakımından dikkat çekici olan resimler, en küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılırdır (Bkz. Şekil 12). Çocuğun tek başına görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır.

4.4.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.4.2.1. Konu

Olaylar, kocaman binaların olduğu küçük bir kentte, bulutlara tepeden bakan bir gökdelende yaşayan Koko ile köpeği Bonbon'un aşağıdaki yaşamı merak etmeleriyle başlar. Bir gün, gökdelenin penceresinden minik bir bulut onların odasına girer. Çok mutlu olan Koko ve Bonbon, buluttan değişik nesneler yaparlar. En sonunda, bir uçak yaparak pencereden dışarıya çıkarlar. Koko ve Bonbon'u uçan bir bulutun üzerinde gören insanlar da kendilerini bulutların üstüne atarlar. Bulutların üstü o kadar kalabalıklaşır ki ona, ‘‘Hoppala Hop Kenti’’ adını verirler. Bulutların üstünde yaşayan insanları ve hayvanları gören aşağıdaki insanlar da sonunda onlara katılırlar.

Yapıtta yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuştur. Çocuklara; dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, arkadaşlık ve yardımlaşmanın önemi sezinletilmiştir. Koko'nun pencerenden dışarı çıktığında yaşadığı düşme korkusu ve bulutun üstünde kalmak için verdiği uğraş, çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygundur. Çocukların düş kurmasına, düşünmesine ve heyecanlanmasına olanak sağlayan olaylar; olağanüstü, ilginç, farklı ve şaşırtıcı öğelerle desteklenmiştir.

4.4.2.2. İzlek

İzleği ‘‘özgürlük’’ olan yapıtta, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, yaşama ve doğaya ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.4.2.3. İleti

‘‘Yaşamımızda yapacağımız küçük değişiklikler bizi mutlu eder.’’ iletisinin verildiği yapıtta, çocuğa örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ‘‘Merak, bilmenin ve öğrenmenin başlangıcıdır.’’, ‘‘Küçük şeylerden de mutlu olmayı bilmeliyiz.’’, ‘‘Eşyalarımızı dönüştürerek kullanabiliriz.’’, ‘‘Şehirlerde gürültü kirliliğini önlemeliyiz.’’, ‘‘ Dünyanın tek sahibi insanlar değildir. Hayvanlar da en az bizim kadar

onun sahibidir.'' Dilsel ve görsel düzenleme aracılığıyla verilen iletiler seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygundur. Çocukla paylaşılmak istenen duygu ve düşünceler yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.4.2.4. Karakter

Özdeşim kurulabilecek karakter, çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek özelliktedir. Karakterler görünüş bakımından dikkat çekicidir. Kahramanın öykü boyunca yaşadığı değişim hızlı ve rastlantısal değildir. Bu nedenle kahraman, inandırıcı ve içtendir. Değişim ve dönüşüme açık olan kahramanın kurgu içinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri, açık ve belirgin kılınmıştır. Karakterler çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özelliktedir.

4.4.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta; basit, açık, yalın, kısa, anlaşılır sözcük ve tümceler kullanılmıştır. İkilemelerle, ses tekrarlarıyla, yinelemelerle, uyaklı yapılarla, eş ve karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Aşağıdaki örnekler yapıtın dil ve anlatımının çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre düzenlendiğini göstermektedir.

''*Minik Koko ve köpeği Bonbon, bulutlara tepeden bakan bu gökdelenlerden birinde yaşarmış.*'' (s. 5)
''*Koko hoplamış zıplamış, bulutu yakalayıvermiş.*'' (s. 8)
''*Daha sonra bir at yapmışlar, mavi buluttan. Kovboylar gibi ata binmiş Koko.*'' (s. 11)
''*Ama kimseye sesini duyuramamış. Sesi bulutlara takılmış kalmış.*'' (s. 13)
''*Koko şaşkın şaşkın kadına bakmış.*'' (s. 14)
''*Hep beraber, hoop hoop diye hoplamaya başlamışlar bulutların üstünde.*'' (s. 16)
''*O ara Koko'nun aklına parlak bir fikir gelmiş.*'' (s. 18)
''*Aşağıdaki insanlar, yukarıdaki kenti görünce, çok kıskanmışlar.*'' (s. 22)
''*Sonra onlar da kendilerine, bulutlardan bir sürü ev yapmışlar.*'' (s. 24)
''*Bir gün sizin de o kente gitmenizi öneririm.*'' (s. 26)
''*şaşkın şaşkın; hoop hoop; yaşasak yaşasak; kabarmış kabarmış*'' (İkileme)

‘‘*pıt; hoop; hoplama; zıplamış*’’ (Yansıma sözcük)
‘‘*hoop hoop; kabarmış kabarmış; hoop hoop diye hoplamaya; hoppala hop kenti; yaşasak yaşasak vb.*’’ (Yineleme)
‘‘*bir varmış bir yokmuş; hoplamış zıplamış; şaşkın şaşkın; hoop hoop hoplamış; yaşasak yaşasak; dile benden ne dilersen vb.*’’ (Uyaklı yapı)
‘‘*küçük-minik; küçük-büyük*’’ (Eş ve karşıt anlamlı sözcük)
‘‘*Sonra küçük bir bulut, büyük buluttan pıt diye kopup, gökdelenin penceresinden içeri girivermiş.*’’ (s. 6; eylem tümcesi)
‘‘*Koko hoplamış zıplamış, bulutu yakalayıvermiş.*’’ (s. 8; eylem tümcesi)
‘‘*Hep beraber, hoop hoop diye hoplamaya başlamışlar bulutların üstünde.*’’ (s. 16; devrik tümce)

Dil ve anlatımında Türkçenin söyleyiş güzelliğinin, anlatım olanaklarının, sözvarlığının ve inceliğinin duyumsatıldığı yapıtta, Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Görsel ve dilsel metinler arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Aşağıda örneklendirilen deyimler, tekerlemeler, betimlemeler ve tamlamalar yapıtın Türkçenin anlatım olanaklarını göstermesi bakımından önemlidir.

‘‘*tepeden bakmak; evin altını üstüne getirmek; aklına parlak bir fikir gelmek vb.*’’ (Deyim)
‘‘*bir varmış bir yokmuş; dile benden ne dilersen vb.*’’ (Tekerleme)
‘‘*dünyamızın minik bir ülkesi; minnacık bir kenti; kocaman binalar; bulutlara tepeden bakan bu gökdelenler; şişman bir kadın; fötr şapkalı bir adam ve beyaz kurdeleli minik bir kız; bulutlardan bir kent; çaydanlık biçimli, mantar suratlı, tavşan kafalı, balık pencereli, elma kapılı bir sürü ev; bulutlardan bir şato vb.*’’ (Betimleme)
‘‘*küçük dünya; minik ülke; minnacık bir kent; kocaman kocaman binalar; küçük bir bulut; büyük bulut; mavi bulut; şişman bir kadın; bir sürü kedi; binlerce araba; fötr şapkalı bir adam; zavallı kedi; parlak bir fikir; kocaman bir şato vb.*’’ (Sıfat tamlaması)
‘‘*gökdelenin tepesi; bulutların üstü; Koko ile Bonbon’un mavi bulutu; bulutlardan bir şato; Hopala Hop Kenti; gökdelenin penceresi; küçük dünyamızın minik bir ülkesinin minnacık bir kenti vb.*’’ (Ad tamlaması)

4.4.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta otoriter, öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Çocuğu bir inanca ya da düşünceye inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmamıştır. Ayıp ve günah gibi kavramların olmadığı yapıt, çocuğa eleştirel bir bakış açısı kazandırabilecek özelliktedir.

Çocuğun anlayamayacağı ideolojik ya da dinsel söylemler yoktur. Korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmemiştir. Toplumsal rollerin sezinletilmesinde kadın ve erkek karakterlere eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır. Kadın ve erkek karakterler; basmakalıp, toplumsal ve cinsiyetçi rollerde gösterilmemiştir.

Koko, özgür ve mutlu olmak için çabalamış; gökyüzüne açılmadan önce evine giren bulut ile değişik nesneler yaparak emek vermiştir. Aynı biçimde, bulutların üzerine atlayan insanlar da yaşamlarını sürdürebilmek için uğraş vermişlerdir. Bu bakımdan, çocuğa yaşam gerçekliği duyumsatılmıştır. Yapıt, çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verebilecek özelliktedir. Özgürlüğe giden yolda, Koko'nun yaşadığı duygusal olaylarla çocuğun duyguları sömürülmemiştir. Şiddet, hiçbir biçimde onaylanmamış ve çözümün bir parçası olarak gösterilmemiştir.

4.4.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Yapıtın boyutu seslenilen yaş grubunun ilgi ve gereksinmelerine göredir. Kullanılan mat kuşe kâğıt çocuğun göz sağlığı açısından uygundur. Kapak kâğıdına uygulanan selefon, tasarımın etkisinin uzun süreli olmasını sağlayan önemli bir özelliktir. Ciltleme aşamasında kullanılan tel zımba ise yapıtın sayfalarının kolayca dağılmasına neden olabilir. Bu bakımdan ciltleme, yapıtı uzun süre koruyabilecek olan dikiş (ip) ile yapılmalıdır.

Görsel metinlerin sayfanın dörtte üçünü kapsayacak biçimde belirgin olması, yanında bir yetişkin olmasa da çocuğun kendi başına görsel okuma yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Sayfa düzeni çocuğa görelik ilkesine uygun bir anlayışla tasarlanmıştır. Sanatçı duyarlığıyla oluşturulmuş resimler çocuğun kendi becerisiyle çizebileceği yalınlıktadır.

Konu; çocuğun ilgi, yaş, sevgi ve gereksinmesine uygun olarak dikkatlice hazırlanmıştır. Örtük biçimde verilmiş iletilerle çocuk, anlamın oluşturulmasına ortak

kılınmıştır. Özellikleri abartıya kaçılmadan yaratılmış, devingen ve açık özellikteki kahraman, çocuğa göredir. Türkçenin anlatım olanaklarının ve söyleyiş güzelliğinin çocuğa duyumsatıldığı yapıtın dil ve anlatımı da çocuğa görelik ilkesine uygundur.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri açısından çocuğa göre olan yapıt, çocuğa göre olmayan yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş aralığındaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4. 5. Karadeniz'deki Yunus

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Karadeniz'deki Yunus'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.5.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.5.1.1. Boyut

19.5x24 cm boyutlarında ve 170 gr ağırlığındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını rahatça çevirebileceği niteliktedir.

4.5.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfaları 170 gr/m^2 ağırlığında kaliteli mat kuşe kâğıttan oluşmaktadır. Kâğıt, çocuğa algılama güçlüğü yaşatabilecek düzeyde ince ya da parlak değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.5.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yapıtın ön kapağının (Ek-C.5) üst orta bölümünde, büyük harf karakterleriyle yazılmış yazar adı bulunmaktadır. Kahverengi tondaki yapıt adı yazar adının alt bölümünde yer almaktadır. Yapıt adının ''ra'' hecesindeki ''a'' harfinin üzerinde, turkuaz

renkli, gülümseyen bir yunus görseli vardır. Ön kapak görseli yapıt adının alt bölümündedir. Görselde, yanındaki kedisiyle odasının penceresinden dışarıya bakan ve zıplayan bir yunus balığını izleyen, kırmızı pijamalı bir çocuk vardır. Bir ip yumağı biçiminde tasarlanmış, içinde kırmızı bir kalp bulunan yayınevi belirtkesi kapak tasarımının sağ alt bölümünde yer almaktadır. Ön kapak tasarımının zemin rengi beyazdır.

Arka kapakta (Ek-C.5), büyük puntoyla yazılmış yazar adının alt bölümünde, yapıt adı bulunmaktadır. Yapıt adındaki ‘‘Yunus’’ sözcüğünün üzerine, turkuaz renkli zıplayan bir yunus görseli konumlandırılmıştır. Arka kapak görselinde, sepetindeki meyvelerle yunus balığını besleyen bir çocuk vardır. Hem çocuk hem de balık mutludur ve gülümsemektedir. İçeriğe dönük açıklayıcı bir metin, yayınevi belirtkesi, denetim pulu, yapıtın uluslararası kod numarası ve fiyatına ilişkin bilgi ise arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir.

Turkuaz renkli altı yunus balığı ön iç kapak görseli olarak tasarlanmıştır. Ön iç kapakta, kitabı çocuğa okuyacak yetişkinler için hazırlanmış, ‘‘Birlikte Okuyalım’’ başlıklı bir bölüm vardır. Aynı sayfada, gülümseyen bir çocuğun yunus balığının üzerinde olduğu bir görsel, çocuğun içeriği kestirebilmesine olanak sağlamaktadır. Yan sayfada; yazar adı, yapıt adı, arka kapaktaki görsel öğe ve yayınevi belirtkesi yinelenmiştir. Öykünün başlangıcına kadar olan diğer sayfalarda, yapıtın yayın ve basımına ilişkin bilgiler ile çocuğun kendi adını yazabileceği bir bölüm bulunmaktadır.

Arka iç kapak görseli ön iç kapak görselinin yinelemesi biçimindedir. Yazarın diğer yapıtlarına ilişkin görseller, çocuğun yapıtı değerlendirebilmesine olanak sağlayan küçük bir anket, ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmeme dileğiyle…’’ biçimindeki bir ileti ve yayınevinin elektronik posta adresi arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir.

Ön ve arka kapaktaki görsel öğelerle özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Tasarım, çocuğun anlam evrenine uygundur. Çocuğun merak etmesini sağlayacak ve onu keşfetmeye yöneltecek özellikler taşımaktadır. Görseller, çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir.

350 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıttan oluşan kapak, selefon ve lak uygulaması ile korunaklı kılınmıştır. Kapak, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek niteliktedir.

4.5.1.4. Cilt

Yapıtın ciltlemesinde tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özellikte değildir.

4.5.1.5. Sayfa Düzeni

Her iki yana açılabilen ve üçte ikisi görsel metinden oluşan sayfalarda; renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Sayfalar, seslenilen yaş grubunun özelliğine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmiştir (Bkz. Şekil 13). Sayfa tasarımındaki kenar boşlukları çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırabilecek biçimdedir. Yazı karakteri tasarım ile bütünlük sağlamaktadır. Renk, çizgi ve sözcüklerle oluşturulan görsel düzenleme, çocuğun görsel algısını uyaracak ve görsel okuma yapmasını isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerindeki varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle dikkat çekici biçimde sayfalara yansıtılmıştır (Bkz. Şekil 14). Olaylar içeriğe uygun bir sıra içindedir.

Şekil 13. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 17-18)

Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yapıtı süslü ve gösterişli kılmak için iç içe geçmiş, süslü ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamıştır. Yazılar görsel metinlerde anlatılan olaylardaki eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtabilmiştir. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

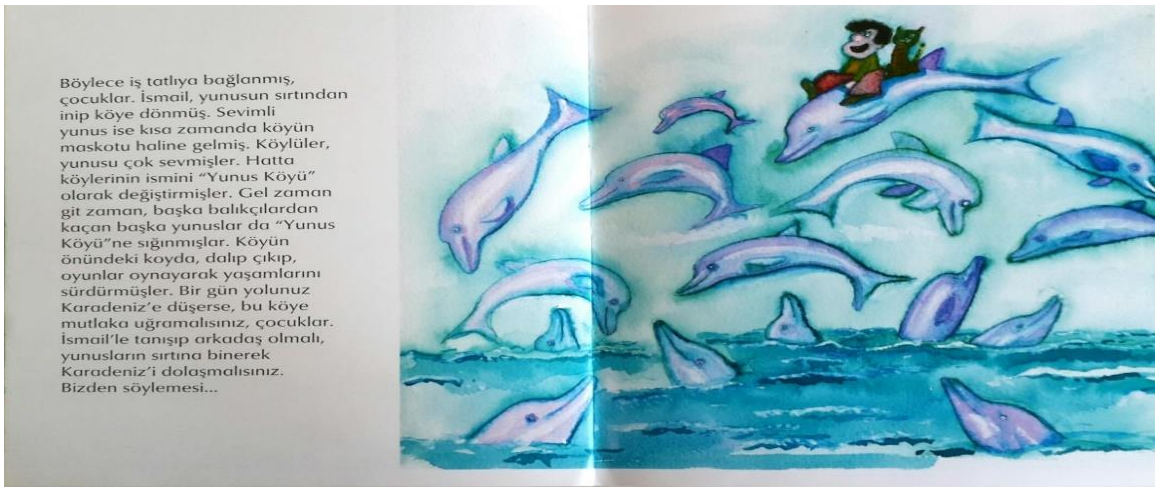

Şekil 14. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 25-26)

4.5.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Resimler aracılığıyla çocuğun kavrayabileceği bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Yunus balığı, saat, pencere, tablo, ay, çiçek, saksı, yatak, sehpa, bardak, sandalye, gaz lambası, kitap, sandal, martı, kuş, deniz, şapka, can simidi, ağaç, çatı, çapa, merdiven, adam, kedi, çocuk, çizme, çaydanlık, masa örtüsü, lamba, fener, halat, kamyon, tekerlek vb.

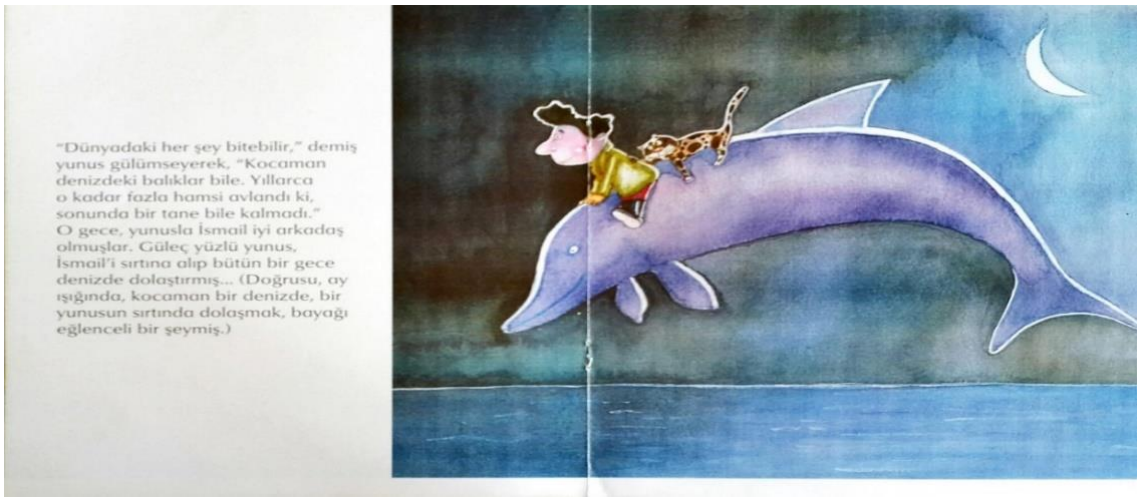

Şekil 15. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 13-14)

Sanatçı, renk ve çizgilerle özgün bir gerçeklik yaratmıştır (Bkz. Şekil 15). Sanatçının yarattığı bu gerçeklik çocuğa göredir. Yapıtın resimleri çocuğun görme duyusunu eğitip onda resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Resimler insana özgü duygu

durumlarını başarıyla yansıtmaktadır. Örneğin, Şekil 16'da, denizden hiç balık tutamadan dönen İsmail'in babasının üzüntüsü ve şaşkınlığı açıkça görülmektedir. Çocuğa izleme rahatlığı sunan resimler, çocuğun görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun eğlenmesine ve oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, heyecanını ve sevincini yansıtabilecek özelliktedir.

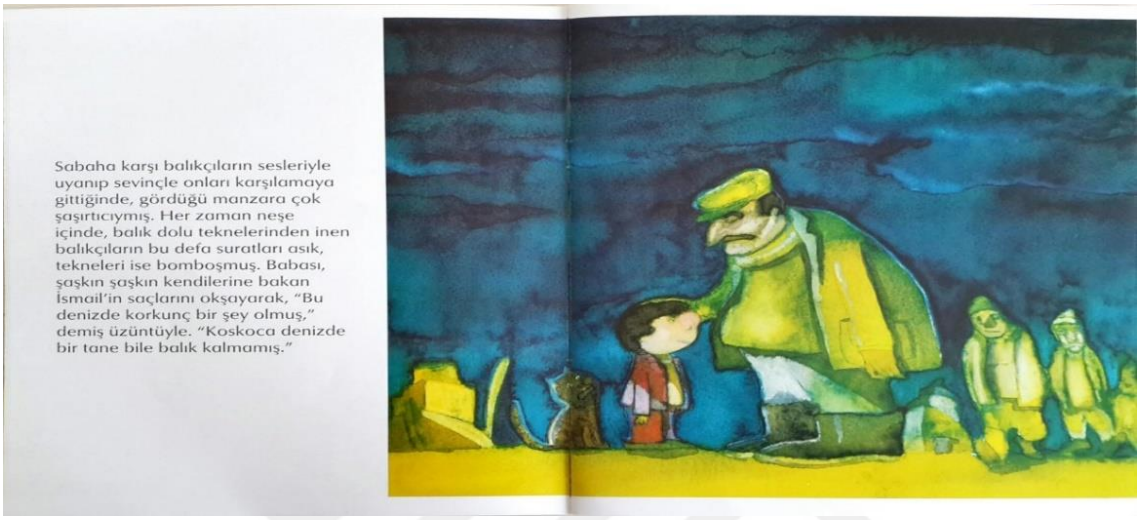

Şekil 16. "Karadeniz'deki Yunus" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 7-8)

4.5.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.5.2.1. Konu

Konu, balıkçılıkla uğraşan insanların yaşadığı Karadeniz'in küçük bir sahil köyünde geçmektedir. Hamsi balığı Karadeniz'de o kadar boldur ki insanlar ihtiyaçlarından fazlasını avlarlar. Avladıkları hamsileri satar, yer ve geri kalanını da gübre olarak tarlalara atarlar. İsmail'in babası da balıkçıdır. İsmail her gün, odasının penceresinden balıkçıların denize açılmalarını ve geri dönüşlerini izler. Bir gün, balıkçılar hiçbir şey avlayamadan geri dönerler ve hamsinin neden tükendiğini merak ederler. İçlerinden biri, hamsinin tükenmesini yunus balığına bağlar. Bu nedenle, yunus balığını aramaya koyulurlar. Balıkçılar ne kadar arasalar da yunusu bulamazlar. Çünkü yunus balığıyla iletişim kuran İsmail, onu saklamakta ve beslemektedir.

Yunus, balıkların bilinçsiz avlanma nedeniyle yok olduğunu İsmail'e söyler. Her gün sırtına İsmail'i alarak gezdiren yunusu balıkçılar fark ederler. İsmail, balıkçılara hamsinin denizde bitmesinin gerçek nedenini anlatır. Durumu değerlendiren balıkçılardan bazıları, başka bir köye taşınır; bazıları da tarımla uğraşmaya başlar. İsmail'in köyü de o zamandan beri yunus köyü olarak anılır. Çünkü diğer yunuslar da köylerindeki koya gelmiştir.

Konu, bilinçsiz avlanmanın doğaya ve hayvanlara verdiği zararı çocuğa sezdirebilecek özelliktedir. Yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturmaktadır. Kişiselleştirilmiş sevimli bir karakter olan yunus balığının eylemleriyle; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, arkadaşlık, iyilik, yardımlaşma, doğruluk ve dürüstlüğün önemi çocuğa sezinletilmiştir. Yunus balığını korumak için İsmail'in verdiği uğraşlar konudaki çatışmaları oluşturmaktadır. Çatışmalar, çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygundur. Konu, çocukların düş kurmasına, düşünmesine ve heyecanlanmasına olanak sağlamaktadır.

4.5.2.2. İzlek

İzleği ‘‘bilinçsiz tüketim’’ olan yapıtta, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, yaşama ve doğaya ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.5.2.3. İleti

‘‘Bilinçsiz tüketim yapmamalıyız.’’ yapıtın ana iletisidir. Örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ‘‘Her şeyi ihtiyacımız kadar kullanmalıyız.’’, ‘‘Hayvanları sevmeli ve korumalıyız.’’, ‘‘Doğruları her zaman savunmalıyız.’’, ‘‘Asla ümitsizliğe kapılmamalıyız.’’, ‘‘Önyargılı olmamalıyız.’’, ‘‘ Sorunların çözümü için en etkili yol iletişimdir.’’, ‘‘Her sorunun bir çözümü vardır.’’, ‘‘İsraf etmemeliyiz.’’

4.5.2.4. Karakter

Çocuğun özdeşim kuracağı kahraman, İsmail, hayvanları korumakta ve doğaya saygılı davranmaktadır. Sorunların çözümü için iletişimi ön planda tutan kahraman, şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını çocuğa sezdirebilecek

özelliktedir. Karakterler görünüş bakımından dikkat çekicidir. Özellikle, sevecen ve gülümseyen yunus balığı çocuğun dikkatini çekebilecek niteliktedir.

Kahramanın olay boyunca geçirdiği değişim ani ve hızlı değildir. Değişim ve dönüşüme açık olan kahraman, inandırıcı ve içtendir. Kahramanın kurgu içerisinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmıştır. Yapıtta, kişileştirilmiş hayvan karakter olan yunus balığı aracılığıyla, sevimli kılınan, ilginç ve devingen bir karakter oluşturulmuştur. İsmail yunus balığını korumak için yaşamını tehlikeye atmış ve koruyucu davranmıştır. Bu bakımdan kahraman, çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özelliktedir.

4.5.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta kullanılan sözcük ve tümceler; basit, anlaşılır, açık ve yalındır. Aşağıdaki örnek tümceler ve kullanılan sözcükler bu bulguyu destekler özelliktedir.

‘‘ *Bir zamanlar küçük hamsi balıklarıyla dolu olan Karadeniz’de, balıkçıların keyfine diyecek yokmuş*.’’ (s. 1)
‘‘*Karadeniz’in şirin mi şirin bir balıkçı köyünde, İsmail isminde bir çocuk yaşıyormuş*.’’ (s. 3)
‘‘*İsmail’in babası da balıkçıymış*.’’ (s. 3)
‘‘*Bu bir yunus balığıymış*.’’ (s. 5)
‘‘*İsmail, heyecan içinde yunusun tekrar görünmesini beklemiş*.’’ (s. 5)
‘‘*İsmail de pencerenin önünde, öylece uyuyakalmış.*’’ (s. 5)
‘‘*Herkes, ortaya farklı bir görüş atıyorm*uş.’’ (s. 9)
‘‘*Balıkçılar çok şaşırmışlar*.’’ (s. 9)
‘‘*O gece, yunusla İsmail iyi arkadaş olmuşlar*.’’ (s. 13)
‘‘*İsmail de günlerce yunusun sırtından inmemiş*.’’ (s. 21)
‘‘*Bu fikir, balıkçılar arasında saatler süren tartışmalara yol açmış*.’’ (s. 21)
‘‘*İsmail, yunusun sırtından inip köye dönmüş.*’’ (s. 25)
‘‘*Köylüler, yunusu çok sevmişler.*’’ (s. 25)
‘‘*Meğerse güleç yüzlü yunusu İsmail saklıyormuş.*’’ (s. 15)
‘‘*Koskoca denizde bir tane bile balık kalmamış.*’’ (s. 7)
‘‘*Bu denizde korkunç bir şey olmuş.*’’ (s. 7)

Yapıtta; ikilemelerle, ses tekrarlarıyla, yinelemelerle, uyaklı yapılarla, karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Bazı örnekler şöyledir:

‘‘*şaşkın şaşkın*’’ (İkileme)
‘‘*gel zaman git zaman; bir zamanlar*’’ (Tekerleme)
‘‘*tıkırtı*’’ (Yansıma sözcük)
‘‘*şirin mi şirin; öyle değil böyle; böyle değil öyle*’’ (Yineleme)
‘‘*İsmail de yunusun konuştuğuna mı şaşırsın, söylediklerine mi şaşırsın, neye şaşıracağına şaşırmış*.’’ (s. 11; uyaklı yapı)
‘‘*şirin mi şirin; koskocaman; koskoca*’’ (Pekiştirmeli sözcük)
‘‘*kocaman-küçük*’’ (Zıt anlamlı sözcükler)
‘‘*Güleç yüzlü yunus, İsmail’i sırtına alıp bütün gece denizde dolaştırmış…*’’ (s. 13; eylem tümcesi)
‘‘*İsmail, odanın tabanına bir delik açıp günlerce yunusu oradan beslemiş.*’’ (s. 15; eylem tümcesi)
‘‘*Balıkçılar şaşırmışlar*.’’ (s. 21; kısa tümce)
‘‘*Köylüler, yunusu çok sevmişler*.’’ (s. 25; kısa tümce)

Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmıştır. Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Görsel metinler ile dil ve anlatım arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Deyimler, betimlemeler, devrik tümceler, aktarmalar ve tamlamalarla anlatıma güzellik katılmıştır. Türkçenin söyleyiş güzelliği ve anlatım olanaklarını yansıtan bazı örnekler şöyledir:

‘‘*tatlıya bağlamak; keyfine diyecek olmamak; yola koyulmak; boşuna konuşmak; hep bir ağızdan konuşmak; altını üstüne getirmek; söz vermek; yol açmak; hak vermek; karşı çıkmak; köyün maskotu haline gelmek; ortaya farklı bir görüş atmak vb.*’’ (Deyim)
‘‘*küçük hamsi balıklarıyla dolu Karadeniz; yüzlerce kilo balık; Karadeniz’in şirin mi şirin bir balıkçı köyü; İsmail isminde bir çocuk; her gece balık tutan tekneler; kocaman, güleç yüzlü bir balık; karanlık sular; şaşkın şaşkın bakan İsmail; yarısı denizin üzerinde, yarısı kıyıya kurulmuş bir yalı vb.*’’ (Betimleme)
‘‘ *‘Aaa, bir yunus balığı bu!’ diye sevinçle çığlık atmış İsmail; ‘Bu denizde korkunç bir şey olmuş,’ demiş üzüntüyle; ‘Bir yunus balığı,’ diye cevap vermiş balıkçı; ‘ Geçenlerde*

gözlerimle gördüm,' diye ısrar etmiş balıkçı; 'Nasıl olabilir?' diye bağırmış İsmail; 'Dünyadaki her şey bitebilir,' demiş yunus gülümseyerek vb.'' (Devrik tümce)

''*bir zamanlar; küçük hamsi; her gece; yüzlerce kilo hamsi; karanlık sular; güleç yüzlü balık; balık dolu tekneler; koca deniz; denizdeki balıklar; kocaman bir balık; sevimli yunus vb.*'' (Sıfat tamlaması)

''*balıkçıların keyfi; Karadeniz'in şirin mi şirin bir balıkçı köyü; İsmail'in babası; balık tutan teknelerin ışıkları; pencerenin camı; pencerenin önü; Karadeniz'in karanlık suları; yunus balığı; balıkçıların sesleri; İsmail'in saçları; İsmaillerin evi; kapı aralığı vb.*'' (Ad tamlaması)

4.5.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Örtük iletilerle çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilmiş, doğaya karşı bir farkındalık yaratılmıştır. Aşırı ve bilinçsiz tüketime ilişkin çocuğu düşünmeye yönelten yapıt, yazarın kendi doğrularını çocuğa aktarmamaktadır. Çocuk, biçim verilmesi amacıyla eğitilmesi gereken ideal bir yetişkin olarak görülmemiştir.

Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Korkunun hiçbir biçimde öğretme ve belletme amacıyla kullanılmadığı yapıtta, çocuğu bir inanca ya da düşünceye inandırmak için akıldışı varlıklar kullanılmamıştır. Ayıp, günah gibi kavramların, cezaların ve tehditlerin yer almadığı; korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitimin verilmediği yapıt, çocuğun eleştirel bir bakış açısıyla doğruları sorgulamasına olanak sağlamaktadır.

Çocuğun bilişsel düzeyinin algılayamayacağı ideolojik söylemler ya da görsel öğeler kullanılmamıştır. Yapıtta sadece erkek karakterlerin kullanılmış olması ataerkil kültürün önceliediği bir durumdur. Bu bakımdan, kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmamıştır. Erkek karakterler toplumsal rolleriyle yansıtılmıştır.

Yaşam, gerçekdışı bir niteliğe büründürülmemiş; doğaya karşı atılacak her adımın olumlu ya da olumsuz bir karşılığının olacağı çocuğa sezdirilmiştir. Günümüzle uyuşmayan değerler, kurallar ve yargılar aktarılmamış, çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verilmiştir. Acıma ve üzüntü gibi duygusal yoğunluğu olan olaylarla çocuğun duyguları sömürülmemiş, bu duygularla nasıl başa çıkacağı çocuğa sezdirilmiştir. Şiddet, sorunların çözümü olarak görülmemiştir.

4.5.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Yapıtın kâğıdı çocuğun göz sağlığı açısından uygundur ve çocuğa göredir. Kapak tasarımına sanatçı duyarlığı yansıtılmıştır. Tel zımbalı cilt kitabın dağılmasına neden olabileceği için görsel tasarımın etkisinin uzun süreli olmasını engelleyebilir. Bu nedenle, dikişli cilt kullanılmalıdır. Yapıtın sayfaları çocuğun istekle izleyebileceği özelliktedir.

Örtük biçimde verilen iletilerle yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuştur. Konu, izlek ve iletiler çocuğa göredir. Doğrudan cinsiyetlere yönelik bir ayrımcılık yapılmamış olsa da yapıttaki karakterler erkektir. Kadın karakterlerin de yapıtta yer alması, kadın ve erkeğe düşen yaşam rollerinin eşit gösterilebilmesi açısından önemlidir.

Genel olarak; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından çocuğa göre olan yapıt, yukarıda dile getirilen bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş aralığındaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4.6. Kedi Adası

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Kedi Adası'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.6.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.6.1.1. Boyut

160 gr ağırlığında ve 19.5x24 cm boyutlarındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını rahatça çevirebileceği niteliktedir.

4.6.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında kullanılan mat kuşe kâğıt, dayanıklı ve kalitelidir. 170 gr/m^2 ağırlığındaki kâğıt, çocuğa algılama zorluğu yaşatacak düzeyde ince ya da parlak değildir.

4.6.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yapıtın ön kapağının (Ek-C.6) üst bölümünde, büyük puntoyla yazılmış yazar adı bulunmaktadır. Yapıt adının ‘‘Adası’’ sözcüğünün üzerinde, elinde çekiç olan bir kedi görseli vardır. Bu görsel, çocuğa metnin konusunun kediler ve çalışmakla ilgili olduğunu duyumsatabilecek özelliktedir. Şişe, bardak, top ve şemsiye gibi nesnelerle akrobatik hareketler yapan değişik renklerde kediler, ön kapak görseli olarak kullanılmıştır. Turuncu renkli bir ip yumağı biçiminde tasarlanmış yayınevi belirtkesi ön kapağın sağ alt köşesine yerleştirilmiştir. Yapıtın sırt bölümündeki yeşil ve turuncu renklerden oluşan üçgenimsi şekiller ön ve arka kapak arasındaki uyumu sağlamıştır. Ön kapağın zemin rengi beyazdır.

Zemin rengi yeşil olan arka kapak (Ek-C.6) tasarımı ilgi çekicidir. Tasarımın en üst bölümünde, büyük puntoyla yazılmış yazar adı vardır. Yapıt adının ‘‘Kedi’’ sözcüğündeki ‘‘e’’ harfinin üzerinde, üflemeli bir müzik aleti çalan, yeşil renkli bir kedi görseli bulunmaktadır. Hem ön hem de arka kapaktaki yapıt adının ‘‘d’’ ve ‘‘a’’ harflerinin alt bölümlerinde, adaya benzer bir girinti oluşturulmuş ve görsel etki güçlendirilmiştir. Üzerlerine kar yağmış değişik renklerde üç kedi arka kapak görseli olarak tasarlanmıştır. İçeriğe dönük kısa açıklayıcı bir metin, beyaz bir ip yumağı biçiminde tasarlanmış yayınevi belirtkesi, denetim pulu ve yapıtın uluslararası kod numarası arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir.

Devingen çizgilerle yaratılmış farklı renklerde kediler ön iç kapak görseli olarak tasarlanmıştır. ‘‘Birlikte Okuyalım’’ başlığı altında, kitabı çocuğa okuyacak yetişkinler için yazılmış bir metin bulunmaktadır. Aynı sayfada; biri kürek çeken, diğerinin yanında ise bir davul bulunan, sandala binmiş iki kedi görseli vardır. Tasarımda; yazar adı, yapıt adı, arka kapak görseli ve yayınevi belirtkesi yinelenmiştir. Yapıtın basım ve yayınına ilişkin bilgiler ile çocuğun kendi adını yazabileceği bir bölüm de ön iç kapak tasarımında bulunmaktadır.

Arka iç kapak görseli ön iç kapak görselinin yinelemesi biçimindedir. Yazarın aynı yayınevinden çıkan diğer kitaplarına ilişkin görsellerin de bulunduğu tasarımda, çocuğun kitabı okuduktan sonra değerlendirebilmesine olanak sağlayacak, ‘‘Bu kitaba kaç veriyorsun?’’ başlıklı bir anket vardır. Yayınevinin elektronik posta adresi, ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmemen dileğiyle…’’ biçimindeki iletisi ve belirtkesi de arka iç kapak tasarımında bulunmaktadır.

Akrobatik hareketler yapmak ve kürek çekmek gibi insanlara ilişkin eylemleri yapan kedi görselleriyle özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Yapıt adı üzerine konumlandırılmış kediler çocuğu meraklandıracak özelliktedir. Karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle ilgi çekici kılınan kapak, çocuğun merak etmesini sağlayacak ve onu keşfetmeye yöneltecek bir etkiyi yaratmıştır.

Dikkat çekici, gülünç, sıra dışı, olağanüstü, ilginç ve şaşırtıcı öğelerin olduğu kapak tasarımı, çocuğun duyu algılarını uyarabilecek özelliktedir. Kapak görselleri çocuğun bilişsel düzeyine uygun, basit, açık ve anlaşılırdır. Renk, çizgi ve sözcüklerle oluşturulan bütünlük çocuğun anlam evrenine uygundur. Zemin-fon ilişkisi görseli belirgin kılacak düzeydedir ve en ufak bir karmaşaya yol açmayacak biçimde uyumludur. Tasarım, çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek ve çocuğun görsel okuma yaparak içeriği kestirmesine olanak sağlayabilecek özelliktedir.

Kapakta 350 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Görsel etki, mat selefon ve bölgesel lak uygulamaları ile güçlendirilmiştir. Kapak kâğıdı görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özelliktedir.

4.6.1.4. Cilt

Ciltlemede kullanılan tel zımba sayfaların dağılmasına neden olabilir. Bu bakımdan cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte değildir.

4.6.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Çocuğun görsel algısını uyarabilecek ve okuma yapmasını isteklendirecek özelliktedir (Bkz. Şekil 17). Yazı karakteri tasarım ile uyumludur. Olaylar içeriğe uygun bir sıra içinde sayfalara yansıtılabilmiştir. Sayfa tasarımı seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmiştir. Görsel metinlerin bulunduğu bölümlerde kenar boşluğu olmamasına karşın, dilsel metnin olduğu bölümlerde kenar boşluğu vardır. Görsel metin, bir bakıma dilsel metnin zeminini oluşturmaktadır (Bkz. Şekil 17). Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yapıtı gösterişli kılmak için süslü, iç içe geçmiş ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamıştır. Yazılar, görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtmıştır. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

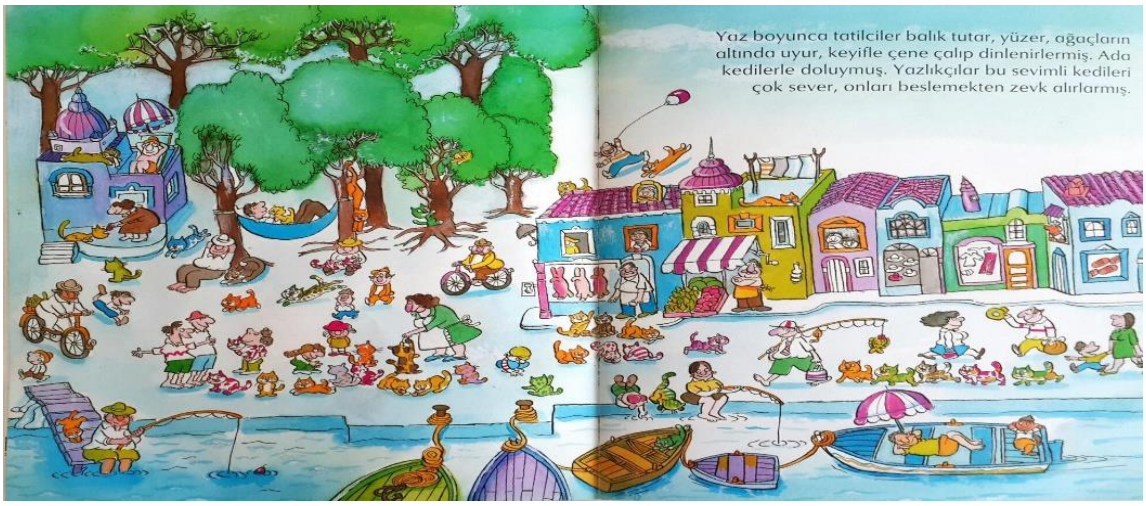

Şekil 17. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 3-4)

4.6.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Yapıtta çocuğa kavratılabilecek bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Sandal, şemsiye, şapka, kuş, ada, simit, halat, kafes, bardak, olta, balon, pantolon, kâğıt, bulut, kürek, dalga, ağaç, kedi, tabak, tuzluk, perde, televizyon, anten, defter, kalem, fincan, odun, deniz, gemi, yıldız, ay, çiçek, ayna, silgi, çarşaf, güneş, süpürge, fırça, çamaşır, vazo vb.

Şekil 18. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 13-14)

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratabilmiştir. Örneğin, Şekil 18'de, bir sandala binmiş iki kedi, insana özgü biçimde kürek çekmekte ve davul çalmaktadır. Diğer kediler de onlara sahilden el sallamaktadır.

Şekil 19. "Kedi Adası" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 25-26)

Çocuğun görme duyusunu eğitip onda resim yapma isteği uyandırabilecek resimler, ilginç ve sıra dışı renklerle görünüş bakımından dikkat çekici ve en küçük ayrıntısına kadar bellidir. Çocuğa izleme rahatlığı sunmakta ve insana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtmaktadır. Örneğin, Şekil 19'da, insanların evlerini tertemiz görmeleri sonrasında yaşadıkları duygu durumu özgün biçimde yansıtılmıştır. Resimler çocuğun görsel okuma yapabilmesi için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun eğlenmesine, düş kurmasına ve oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, heyecanını ve sevincini yansıtabilecek özelliktedir.

4.6.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.6.2.1. Konu

Olaylar, kış boyunca şehirde yaşayan ve çok sıkılan insanların tatillerini geçirecekleri adaya gelmeleriyle başlar. İnsanlar adadaki kedilerle ilgilenir ve onları beslerler; ama sonbahar gelince adadan ayrılıp şehre geri dönerler. Kış boyunca adada

yalnız kalan kediler açlıktan ve soğuktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Soğuk kış günlerinde, iyi kalpli yaşlı bir kadın, kötü hava koşullarına karşın adaya gelir ve kedilere yiyecek verir. Bir gün, başka bir yere taşındığı için yaşlı kadın adaya gelemez. Kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan kediler bir sirk yaparak insanları sirke davet etmeyi, kazandıkları parayla da insanlar gibi yaşamayı düşünürler. Amaçlarına ulaşarak kışı rahat geçirirler. Kazandıklarıyla istedikleri gibi yer, içer ve eğlenirler. Yaz yaklaşınca çalışmayı bırakıp genel temizlik yaparlar. Geri dönen tatilciler, tertemiz evlerle ve üzerinde teşekkür notu olan bir buket çiçekle karşılaşırlar.

Kedilerin hayatta kalabilmek ve yaşamlarının sürdürebilmek için sarf ettikleri çabalar yapıtın konusunu oluşturmaktadır. İnsanların kedilere sevgisi, adayı korumaları ve yaşlı kadının soğuk kış günlerinde şehirden adaya gelerek kedilere yiyecek vermesi; yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulduğunu göstermektedir. Çocuğa; sevgi, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, yardımlaşma, sorumluluk alma, doğruluk, dürüstlük ve paylaşımın önemi sezinletilmiştir.

Kedilerin yaşamlarını sürdürebilmek için gösterdikleri çaba, yapıttaki başlıca çatışmadır. Çatışmalar çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygundur. Olaylar çocuğun heyecanlanmasına, düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlamaktadır. Konu; olağanüstü, ilginç, farklı ve şaşırtıcı öğelerle desteklenmiştir.

4.6.2.2. İzlek

Çalışma, dayanışma, iletişim, yardımlaşma ve paylaşım gibi izlekleri olan yapıtta, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.6.2.3. İleti

İletiler seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygundur. Kurgulanan olaydaki dilsel düzenleme çocuğun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır. Çocukla paylaşılmak istenen duygu ve düşünce yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir. Yaşamı sürdürebilmek için her şeyi başkalarından beklememenin gerektiği yapıtın başlıca iletisidir. Örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ‘‘Doğayı ve hayvanları korumalıyız.’’, ‘‘Soğuk kış günlerinde hayvanlara yiyecek vermeliyiz.’’,

‘‘Başkasının eşyasını kullandıktan sonra teşekkür etmeliyiz.’’, ‘‘Emek değerlidir, emeğe saygı duymalıyız.’’

4.6.2.4. Karakter

Yapıtta belirgin bir kahraman yoktur. Özdeşim kurulabilecek karakterler kedilerin tümüdür. Ancak, kedileri çalışmaya yönlendiren ve onlarla konuşan, içlerindeki akıllı biri, çocuğun özdeşim kurabileceği özelliktedir. Kedilere yardım eden ve soğuk kış günlerinde onlara yiyecek getiren yaşlı kadın da çocukların özdeşim kurabileceği bir karakterdir. Değişim ve dönüşüme açık karakterler inandırıcı ve içtendir. Karakterlerin kurgu içerisinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmıştır. Çocuğun ilgisinin yoğunlaşması için resimlerle sevimli kılınan; şaşırtıcı, ilginç, olağandışı, gülünç ve devingen karakterler oluşturulmuştur. Karakterler çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özelliktedir.

4.6.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta; basit, açık, yalın, anlaşılır sözcük ve tümceler kullanılmıştır. İkilemelerle, ses tekrarlarıyla, yinelemelerle, uyaklı yapılarla, karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Aşağıda örnek olarak verilen tümceler ve kullanımlar bu bulguyu destekler niteliktedir.

‘‘*Ülkelerin birinde ‘Yazlıkçılar Adası’ denilen bir ada varmış.*’’ (s. 2)
‘‘*Ada kedilerle doluymuş.*’’ (s. 4)
‘‘*Kış boyunca ise adada kedilerden başka kimse kalmazmış.*’’ (s. 6)
‘‘*Kış, kediler için hiç de kolay geçmezmiş.*’’ (s.7)
‘‘*Ne yazık ki, iyi kalpli kadın gelmemiş.*’’ (s. 8)
‘‘*Kediler bu fikirden çok hoşlanmışlar ve gece gündüz çalışarak sirk inşa etmeye koyulmuşlar.*’’ (s. 12)
‘‘*Sonunda sirklerini kurmuşlar.*’’ (s. 13)
‘‘*Bir öğleden sonra bütün şehir halkı sandallara doluşup adaya doğru yola koyulmuş.*’’ (s. 16)
‘‘*Onları dakikalarca alkışlayıp tekrar tekrar sahneye çağırmışlar.*’’ (s. 18)
‘‘*Pastalar, börekler, çörekler ve kışlık elbiseler yapmışlar.*’’ (s. 20)

‘‘*Şöminenin karşısına kıvrılıp uyuyakalmışlar.*’’ (s. 21)
‘‘*Evleri ve dükkânları özenle temizleyip tatilcilere hazırlamışlar.*’’ (s. 24)
‘‘*Nihayet bir gün yaz gelmiş ve tatilciler evlerine dönmüş. Pırıl pırıl evler ve dükkânlarla karşılaşınca çok sevinmişler doğrusu.*’’ (s. 25)
‘‘*bilgiç bilgiç; miyav miyav; tekrar tekrar; pırıl pırıl vb.*’’ (İkileme)
‘‘*miyav*’’ (Yansıma sözcük)
‘‘*yaz-kış; sıcak-soğuk; gece-gündüz; gelen-giden; koca-küçük vb.*’’ (Karşıt anlamlı sözcük)
‘‘*varmış; dinlenirmiş; kalmazmış; terk ederlermiş; geçmezmiş; getirilmiş; tutar; yüzer; uyur; sever vb.*’’ (Zaman ekleriyle yineleme yapılmış ve uyaklı yapılar oluşturulmuştur.)

Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmıştır. Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Görsel metin ile dilsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Türkçenin söyleyiş güzelliğini, anlatım olanaklarını ve sözvarlığını yansıtan deyimlere, betimlemelere, devrik tümcelere, tamlamalara ve kalıp sözlere ilişkin bazı örnekler şunlardır:

‘‘*nefes kesmek; çene çalmak; zevk almak; karşı karşıya kalmak; yolunu gözlemek; iyi kalpli olmak; söz almak; yola koyulmak; zorunda kalmak; karnını doyurmak vb.*’’ (Deyim)
‘‘*yaşlı bir kadın; soğuk bir kış günü; iyi kalpli yaşlı kadın; yazların daha sıcak geçtiği bir bölge vb.*’’ (Betimleme)
‘‘*Pırıl pırıl evler ve dükkânlarla karşılaşınca çok sevinmişlerdi doğrusu.*’’ (s. 25; devrik tümce)
‘‘*Ama sudan pek hoşlanmayan kediler için kış gününde sandala binip ta şehre kadar gitmek hiç de kolay bir şey değilmiş doğrusu.*’’ (s. 13; devrik tümce)
‘‘*zavallı kedicik; yaşlı kadın; yazların daha sıcak geçtiği bölge; minik kedi; nefes kesen gösteri vb.*’’ (Sıfat tamlaması)
‘‘*ülkelerin birinde; yazlıkçılar adası; ağaçların altı; kış boyu; kadının yolu; kedi maması vb.*’’ (Ad tamlaması)
‘‘*günler geceler boyunca; ne gelen olmuş ne de giden; dükkân işletmek; sahneye çağırmak vb.*’’ (Kalıp söz)

4.6.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilerek emeğin değeri duyumsatılmıştır. Çocuğa nasıl davranması gerektiğini dayatan otoriter bir anlayışa sahip olmayan yapıtta, çocuğun duygu ve düşünceleri bastırılarak ona öğüt ve emir verilmemiştir. İstek ve beğenileri görmezden gelinerek yetişkin isteği doğrultusunda baskı yapılmamıştır.

Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Korku ve duygusal gerilim yaratmak yerine, çocuğa salt korkuyla nasıl başa çıkabileceği duyumsatılmıştır. Örneğin, yaşlı kadının adaya gelememesi üzerine kediler korkuya ve karamsarlığa kapılmamış, kendi başlarının çaresine bakarak hayatta kalamama korkularını yenmişlerdir. Yazlıkçıların adadan ayrılmaları, yaşlı kadının adaya gelememesi ve kedilerin üşümesi gibi dramatik öğelerle, çocuk, heyecandan öte kaygıya sürüklenmemiştir. Bir inanca ya da düşünceye çocuğu inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmamıştır. Çocuğun bilişsel düzeyinin algılayamayacağı ideolojik söylemler ve görsel öğeler yoktur. Yapıtta hiçbir biçimde korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmemiştir.

Ataerkil kültürün önceleDiği durumların çocuklarla buluşmasına aracılık edilmemiş, toplumsal roller sezinletilirken kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır. Çalışmanın ve emeğin değeri çocuklara sezinletilmiş, yaşam gerçekliği duyumsatılmıştır. Çocuğun üstlenemeyeceği sorumluluklar çocuğa yüklenmemiştir. Çocuğun acıyı, üzüntüyü ve karamsarlığı içselleştirmesi yerine bu duygularla nasıl başa çıkması gerektiği sezinletilmiştir. Örneğin, adada yalnız kalan kediler karamsarlığa kapılmamış, çabalayarak ayakta kalmayı başarabilmiş ve öykü sonunda da mutlu olmuşlardır.

4.6.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Kullanılan kâğıt, çocuğu görme eyleminde yormadığı için çocuğa göredir. Tel zımbalı cilt sayfaların kolayca dağılmasına neden olabileceği için dikişli cilt kullanılması daha uygun olur. Kapak tasarımına sanatçı duyarlığı yansıtılmış, sanatsal bir anlatımla çocuğun ilgisi kitaba yönlendirilmiştir. Sayfa düzeni çocuğun ilgi ve gereksinmelerine göredir.

Konu, çocukların insanca duyarlıklar edinmesini sağlayabilecek özelliktedir. Konu ve izlek arasında güçlü bir ilişki vardır. Konu, izlek ve iletiler çocuğa görelik ilkesine

uygundur. Kedilerin olaylara yön vermedeki etkisi, yaşama bağlılıkları, karşılaştıkları sorunları çözmedeki kararlılıkları ve amaçlarına ulaşabilmek için izledikleri yol, çocuğun karakterlerle kolayca özdeşim kurmasını sağlayabilir. Özdeşim kurulabilmesi için yapıtta belirgin bir kahramanın olması daha uygun olur. Türkçenin anlatım gücünü çocuğa sezdiren yapıtın dil ve anlatımı çocuğun kavram dünyasının gelişimine katkı sağlayabilecek niteliktedir.

Genel bir açıklamayla; çocuğun sanat ve düşünce eğitimine destek veren, öğretici ve öğüt verici bir anlayıştan uzak olan yapıt; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından çocuğa göredir. Çocuğa göre olmayan yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş aralığındaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4. 7. Rüzgârın Üzerindeki Şehir

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Rüzgârın Üzerindeki Şehir'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.7.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.7.1.1. Boyut

19.5x24 cm boyutlarında ve 160 gr ağırlığındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolaylıkla çevirebileceği özelliktedir.

4.7.1.2. Kâğıt

Mat kuşe kâğıttan oluşan yapıtın sayfaları kaliteli ve dayanıklıdır. 170 gr/m^2 ağırlığındaki kâğıt, çocuğa algılama güçlüğü yaşatacak düzeyde ince ya da parlak değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.7.1.3. Kapak ve İç Kapak

Ön kapağın (Ek-C.7) en üst bölümünde, büyük harf karakterleriyle yazılmış yazar adı bulunmaktadır. Açık mavi renkte yazılmış yapıt adının ilk sözcüğündeki ‘‘z’’ harfinin üzerine, rüzgârda uçuyormuş izlenimi uyandıran bir kız çocuğu görseli yerleştirilmiştir. Devingen çizgilerle oluşturulmuş ön kapak görselinde, gökyüzünde uçan evler vardır. Evlerin kapı ve pencerelerindeki insanlar ve çatılardaki kediler gökyüzünde bir yaşam olduğunu göstermektedir. Ön kapağın sağ alt bölümünde, yeşil bir yumak biçiminde tasarlanmış ve içinde kırmızı bir kalp görseli bulunan yayınevi belirtkesi vardır. Ön kapağın zemin rengi beyazdır.

Arka kapağın (Ek-C.7) en üst bölümünde, köşeli parantez içine alınmış ve büyük harf karakterleriyle yazılmış yazar adı bulunmaktadır. Beyaz renkte yazılmış yapıt adının ilk sözcüğündeki ‘‘r’’ harfinin üzerinde, rüzgârda uçuyor izlenimi uyandıran bir erkek çocuğu görseli bulunmaktadır. Arka kapak görselinde, gökyüzünde uçuyor izlenimi uyandıran insanlar; tavuk, kuş ve kedi gibi hayvanlar; bisiklet, kalem, elma, çanta ve kitap gibi nesneler vardır. İçeriğe dönük kısa açıklayıcı bilgi, yapıtın denetim pulu, uluslararası kod numarası ve fiyatına ilişkin bilgi de arka kapak tasarımında bulunmaktadır.

Yapıtın ön iç kapak görselinde, gökyüzünde uçuyor izlenimi uyandıran; insanlar, hayvanlar ve nesneler bulunmaktadır. Yazar ve yapıt adı, görsel öğe ve yayınevi belirtkesi yinelenmiştir. Yapıtın basım ve yayınına ilişkin bilgiler ile çocuğun kendi adını yazabileceği bir bölüm de ön iç kapak tasarımında vardır. Yapıtın arka iç kapak görseli ön iç kapak görselinin yinelemesi biçimindedir. Yazarın aynı yayınevinden çıkan diğer yapıtlarının kapak görsellerinin de bulunduğu arka iç kapak tasarımında, çocuğun kitabı değerlendirebilmesi için, ‘‘Bu kitaba kaç kalp veriyorsun?’’ başlıklı bir anket bulunmaktadır. Yayınevinin ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmemen dileğiyle…’’ biçimindeki iletisi de çocuklara ulaştırılmıştır.

Sanatçı, ön ve arka kapak görsellerinde özgün bir gerçeklik yaratmıştır. Ön ve arka kapak tasarımı arasında estetik etki sağlayacak bir bütünlük vardır. Çocuğun anlam evrenine uygun görseller, çocuğun merak duygusunu artıracak ve onu keşfetmeye yöneltecek niteliktedir. Özellikle, yapıt adı üzerine konumlandırılmış kız ve erkek çocuğu görselleri içeriğe yönelik çocuk okurun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır.

Kapak tasarımı çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Ön ve arka iç kapak tasarımında kullanılan görsel ve dilsel öğeler çocuğun görsel okuma yaparak

içeriği kestirebilmesine olanak sağlamaktadır. Kapak, 350 gr/m^2 ağırlığında mat kuşe kâğıttan yapılmıştır. Görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özelliktedir. Mat selefon ve bölümsel lak uygulamalarıyla kapağın görsel etkisi güçlendirilmiştir.

4.7.1.4. Cilt

Yapıtın ciltlemesinde tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özellikte değildir.

4.7.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve sözcüklerle oluşturulan görsel düzenleme, çocuğun görsel algısını uyaracak ve okuma yapmasını isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerindeki varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle sayfaya yansıtılmıştır. İçeriğe uygun bir sıra içinde sayfalara yansıtılan olaylar görsel metinlerle uyumludur. Tasarım, resim ve yazı ile dengelenmiştir.

Görsel metnin bulunduğu bölümlerde kenar boşluğu yoktur. Dilsel metnin bulunduğu bölümlerdeki kenar boşlukları ise çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yazılar, görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtabilmiştir. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

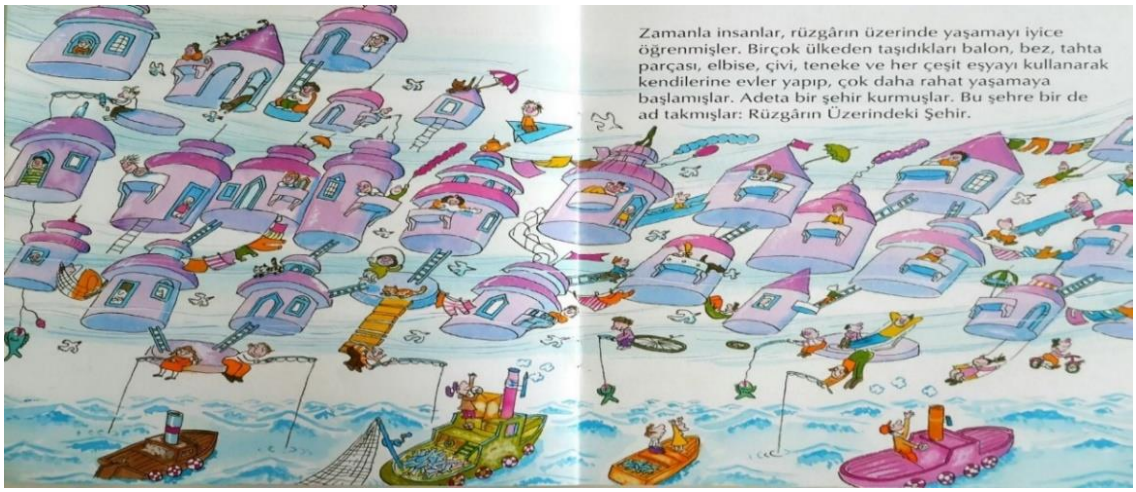

Şekil 20. "Rüzgârın Üzerindeki Şehir" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 17-18)

4.7.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Görsel ve dilsel metinler aracılığıyla çocuğa kavratılabilecek bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Ağaç, çatı, ev, kuş, çocuk, at arabası, cami, balon, bisiklet, kedi, kalem, çanta, bardak, merdiven, kolye, kravat, elbise, çamaşır, ceket, pantolon, gömlek, ayakkabı, terlik, sandalye, pasta, yastık, çivi, masa, tekerlek vb.

Şekil 21. "Rüzgârın Üzerindeki Şehir" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 5-6)

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratmıştır. Örneğin, Şekil 20'deki gökyüzünde uçan insanlar ve evler fotoğraf gerçekliğinden uzaktır. Yapıtın resimleri çocuğun görme duyusunu eğitip çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir. İnsana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtan resimler, sıra dışı renklerle görünüş bakımından dikkat çekicidir. En küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılırdır. Çocuğa izleme rahatlığı sunmaktadır (Bkz. Şekil 21). Anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşıyan resimler; çocuğun eğlenmesine, düş kurmasına ve oyun oynamasına olanak sağlamaktadır.

4.7.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.7.2.1. Konu

Mutlu ve çalışkan insanların yaşadığı bir kasabada, bir gün, öyle güçlü bir rüzgâr eser ki her şeyi ve herkesi gökyüzüne savurur. Çok şaşıran ve korkan insanlar, zamanla rüzgârın üzerinde gezinebildiklerini ve hareket edebildiklerini fark ederler. Yere inme olanağı bulamayan insanlar, rüzgârın gökyüzüne savurduğu nesneleri kullanarak bir şehir inşa ederler ve yaşamlarını bu şehirde sürdürürler. Rüzgâr aracılığıyla dünyanın değişik bölgelerini gezen bu şehrin sakinleri, geçtikleri bölgelerdeki insanlara yardım ederler ve bir biçimde o insanların yaşamlarına katkı sağlarlar.

Rüzgâra kapılan insanların yaşamak için verdiği uğraşlar yapıtın konusunu oluşturmaktadır. Rüzgârın üzerindeki şehrin insanları aracılığıyla, yaşama ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuştur. Çocuklara; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, yardımlaşma, sorumluluk alma ve paylaşımın önemi sezinletilmiştir. Doğa ile yaşanılan çatışma çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygundur. Olağanüstü, ilginç, farklı ve şaşırtıcı öğelerle desteklenen konu; çocuğun heyecanlanmasına, düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlamaktadır.

4.7.2.2. İzlek

‘‘Umut’’ ve ‘‘dayanışma’’ gibi izlekleri olan yapıt aracılığıyla, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.7.2.3. İleti

İyimser olmanın ve çabalamanın mutluluk getireceği ve bu mutluluğun herkese olumlu katkısının olacağı yapıtın ana iletisidir. Örtük biçimde çocuğa verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ‘‘Başarmak için birlikte hareket etmeliyiz.’’, ‘‘ Bütün insanlar kardeştir.’’, ‘‘Umut, insanı ayakta tutan en önemli etkenlerden biridir.’’, ‘‘Fakirlere yardım etmeliyiz.’’, ‘‘İsraf etmemeliyiz.’’ ve ‘‘Hayvanları korumalıyız.’’ İletiler çocuğun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır. Seslenilen yaş grubunun anlam evrenine uygun olan iletiler insan, doğa ve yaşam sevgisi üzerine geliştirilmiştir. Çocukla paylaşılmak istenen duygu ve düşünceler yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.7.2.4. Karakter

Yapıtın karakterlerini kasabadaki insanlar oluşturmaktadır. Yapıtta öne çıkan belirli bir kahraman yoktur. Dayanışmanın güzelliğini kasabadaki tüm insanlar çocuğa duyumsatmaktadır. Çocuğun özdeşim kuracağı karakterler, çocukta güzele ilişkin bir duyarlık oluşturacak ve çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek özelliktedir. Duygu durumları yansıtılarak çizilmiş karakterler görünüş bakımından dikkat çekicidir (Bkz. Şekil 21). Karakterlerin kurgu içindeki eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmıştır.

4.7.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta; basit, açık, yalın, anlaşılır sözcük ve tümceler kullanılmıştır. Aşağıda verilen tümceler ve kullanılan sözcükler bu bulguyu destekler niteliktedir.

‘‘*Bir zamanlar ülkelerin birinde, minik bir kasabada, çalışkan ve mutlu insanlar yaşarmış.*’’ (s. 2)
‘‘*Ancak yine de rüzgâra karşı direnememişler.*’’ (s. 6)
‘‘*Gökyüzünde uçan kasabalılar, neye uğradıklarını şaşırmışlar.*’’ (s. 6)
‘‘*Ama hiç de düşündükleri gibi olmamış.*’’ (s. 7)
‘‘*Rüzgâr, meyve ağaçlarının üzerinden geçtiği zaman meyve toplayıp, karınlarını doyurmuşlar.*’’ (s. 9)
‘‘*Günler, aylar geçmiş. Rüzgârla birlikte bütün dünyayı dolaşır olmuşlar.*’’ (s. 11)
‘‘*Rüzgârı mektuplaşmak için bile kullananlar olmuş.*’’ (s. 15)
‘‘*Zamanla insanlar, rüzgârın üzerinde yaşamayı iyice öğrenmişler.*’’ (s. 18)
‘‘*Adeta bir şehir kurmuşlar.*’’ (s. 18)
‘‘*Rüzgârın üzerinde yaşayanlar, geçtikleri her yere mutluluk götürmüş.*’’ (s. 20)
‘‘*Göğün derinliklerinden gelen bir melodi işiteceksiniz.*’’ (s. 26)

İkilemelerle (*çoluk çocuk, yavaş yavaş*), yinelemelerle (*yavaş yavaş*), karşıt anlamlı sözcüklerle (*kadın-erkek, yaşlı-genç*), kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmıştır. Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiştir. Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuştur. Görsel ve dilsel metin arasında anlamsal

bir tutarlık vardır. Aşağıda örnek olarak verilen deyimler, betimlemeler, benzetmeler, tamlamalar ve kalıp sözler Türkçenin söyleyiş güzelliğini, anlatım olanaklarını, sözvarlığını ve inceliğini çocuğa duyumsatması bakımından önemlidir.

‘‘*tüy gibi olmak; dört gözle beklemek; emin ellere teslim etmek; kan ter içinde kalmak; kulak vermek; neye uğradığını şaşırmak vb.*’’ (Deyim)
‘‘*minik bir kasaba; çalışkan ve mutlu insanlar; yüksek binalar; sıcaktan kan ter içinde kalmış hayvanlar; dondurucu soğuklar vb.*’’ (Betimleme)
‘‘*tüy gibi; bir uçağa biner gibi; adeta bir şehir kurmuşlar vb.*’’ (Benzetme)
‘‘*bir zamanlar; günlerden bir gün; birbirine tutunmak zorunda kalmak; neye uğradıklarını şaşırmak; bir de ne görsünler; karınlarını doyurmak; ekmek yapmak; hediye vermek; emin ellere teslim etmek; yolculuk etmek; kan ter içinde kalmak; susuzluktan kavrulmak; günler aylar geçmiş; dostluklar kurmak; gel zaman git zaman vb.*’’ (Kalıp söz)
‘‘*bir zamanlar; minik bir kasaba; çalışkan ve mutlu insanlar; nereden geldiği belli olmayan güçlü bir rüzgâr; gökyüzünde uçuşan kasabalılar; dünyanın değişik yerlerinden toplanmış şemsiyeler, balonlar, masalar; en uzak ülkelerdeki insanlar; rüzgârın nereden ne zaman geçeceğini bilen insanlar; yüksek binalar; uzak ülkelerdeki dostlar; rüzgâr üzerindeki şehir vb.*’’ (Sıfat tamlaması)
‘‘*ülkelerin biri; dünyanın değişik yerleri; rüzgârın üzeri; meyve ağaçlarının üzeri; buğday tarlaları; şimşeklerin ateşi; onların yolu; şehrin yüksek binaları; hediyelerin bir kısmı; rüzgârın üzeri; Afrika’nın ormanları; kutupların dondurucu soğuğu; sıcak ülkelerin meyveleri; çöllerin üzeri; hayvanların ve insanların üzeri; göğün derinlikleri; şehir orkestrası vb.*’’ (Ad tamlaması)

4.7.3. Eğitsel Özellikler

Çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilen yapıtta, öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiştir. Çocuğun neden-sonuç ilişkisi içinde düşünmesine olanak tanınmıştır. Çocuk, biçim verilmesi gereken ideal bir yetişkin olarak görülmemiştir. Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterlere yer verilmemiş, aşırı dramatik öğelerle çocuk kaygıya sürüklenmemiştir. Ayıp ve günah gibi kavramlar, cezalar, tehditler ve korkutucu öğeler yoktur. Korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmemiştir.

Erkek karakterler baskın; kadın karakterler ise duygusal, çekici, anlayışlı, hoşgörülü ya da cinsel nesne olarak gösterilmemiştir. Toplumsal rollerin sezinletilmesinde kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır. Karakterler sorunların çözümü için şiddeti bir araç olarak görmemişlerdir. Çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verilen yapıtta; acıma, üzüntü ve korku dolu öğelerle çocuğun duyguları sömürülmemiştir. Örneğin, rüzgârın kasaba insanlarını gökyüzüne taşımasıyla oluşan insanlardaki duygu durumu çocuğu endişelendirmemiş ve korkutmamıştır. Çocuğun acıyı, üzüntüyü ve karamsarlığı içselleştirmesi yerine, bu duygularla nasıl başa çıkması gerektiği çocuğa sezinletilmiştir.

4.7.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Yapıtın boyutu çocuğa görelik ilkesine uygundur. Kâğıt, kaliteli ve dayanıklıdır. Selefon ve lak uygulamalarıyla kapağın görsel etkisi artırılmıştır. İçeriğe ilişkin sezinletmede bulunan dış ve iç kapak tasarımı çocuğun ilgi ve gereksinmesine uygundur. Uzun süreli kullanım için ciltlemenin tel zımba yerine dikiş (ip) ile yapılması gerekir.

Çocuğun istekle izleyebileceği sayfalar oluşturulmuştur. Görsel açıdan zengin olan yapıt, çocuğun görsel algısını uyarabilecek özelliktedir. Çocuğun kolayca özdeşim kurabilmesi için belirgin bir kahramanın olması daha uygun olur. Türkçenin söyleyiş güzelliğini ve inceliğini çocuğa duyumsatan yapıtın dil ve anlatımı çocuğa göredir.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından çocuğa göre olan yapıt, yukarıda dile getirilen bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş aralığındaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4.8. Uyurgezer Fil

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ‘‘Uyurgezer Fil’’ adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.8.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.8.1.1. Boyut

19.5x24 cm boyutlarında ve 160 gr ağırlığında olan yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını rahatça çevirebileceği özelliktedir.

4.8.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında kullanılan 170 gr/m^2 ağırlığındaki mat kuşe kâğıt, kaliteli ve dayanıklıdır. Çocuğa algılama güçlüğü yaşatabilecek biçimde ince ya da parlak değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.8.1.3. Kapak ve İç Kapak

Ön kapakta (Ek-C.8), çok yüksek bir apartmanın üzerinde olduğu düşünülen, yeşil renkli, pembe şapkalı, gözlüklü ve gözleri kapalı bir fil görseli bulunmaktadır. Filin üzerinde yürüdüğü apartmanın bacaları çizilmiştir. Apartman etrafındaki bulutlar apartmanın çok yüksek olduğunu göstermektedir. Yapıt adının üzerinde, filin yürüdüğü yönün tersine yürüyen ve yukarıya bakan bir çocuk görseli vardır. Turkuaz renkteki yapıt adının üzerine, büyük harf karakterleriyle yazılmış yazar adı konumlandırılmıştır. Ön kapağın sağ alt köşesine, bir ip yumağı biçiminde tasarlanmış, turkuaz renkli yayınevi belirtkesi yerleştirilmiştir.

Arka kapak (Ek-C.8) tasarımı yeşil ve turkuaz renklerden oluşmaktadır. Arka kapağın en üst bölümünde, büyük harf karakterleriyle yazılmış yazar adı ve onun hemen alt bölümünde yapıt adı bulunmaktadır. Bir sirk yöneticisi ya da orkestra şefi olabileceği düşünülen bir adamın bulunduğu arka kapak görselinin alt bölümünde, içeriği açıklayıcı kısa bir metin bulunmaktadır. Yapıtın denetim pulu, uluslararası kod numarası, fiyatına ilişkin bilgi ve yayınevi belirtkesi arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir.

Ön iç kapak tasarımında; kaçışmakta olan kedi, köpek ve tavuk gibi hayvanlar, duygu durumları da yansıtılarak görselleştirilmiştir (Bkz. Şekil 22). Şehri terk ediyor izlenimi uyandıran hayvanlar, korku ve telaş içindedir. Yapıtı çocuğa okuyacak yetişkinlere dönük, ‘‘Birlikte Okuyalım’’ başlıklı bir bilgilendirme metninin bulunduğu sayfada, bir taburenin üstünde tek ayak üzerinde duran ve elinde bir buket çiçek olan bir kız çocuğu görseli vardır. Sonraki sayfada; görsel öğe, yayınevi belirtkesi, yazar ve yapıt adı, ön ve arka kapak tasarımında oldukları biçimiyle yinelenmiştir. Yapıtın basım, yayın

ve tasarımına ilişkin bilgiler ile çocuğun kendi adını yazabilmesine olanak sağlayacak, ‘‘Bu kitabın sahibi’’ başlıklı bir bölüm de ön iç kapak tasarımına yerleştirilmiştir.

Ön iç kapak görselindeki karmaşanın aksine, bisiklete binen insanların olduğu arka iç kapak görselinde sakinlik ve mutluluk durumu izlenmektedir. Yazarın diğer yapıtlarının görsellerinin de bulunduğu arka iç kapakta, yayınevinin bilgisunar adresi ve çocuklara yönelik, ‘‘Okumaktan hiç vazgeçmemen dileğiyle…’’ biçimindeki iletisi vardır. ‘‘Bu kitaba kaç kalp veriyorsun?’’ başlıklı bir anket de arka iç kapak tasarımında bulunmaktadır.

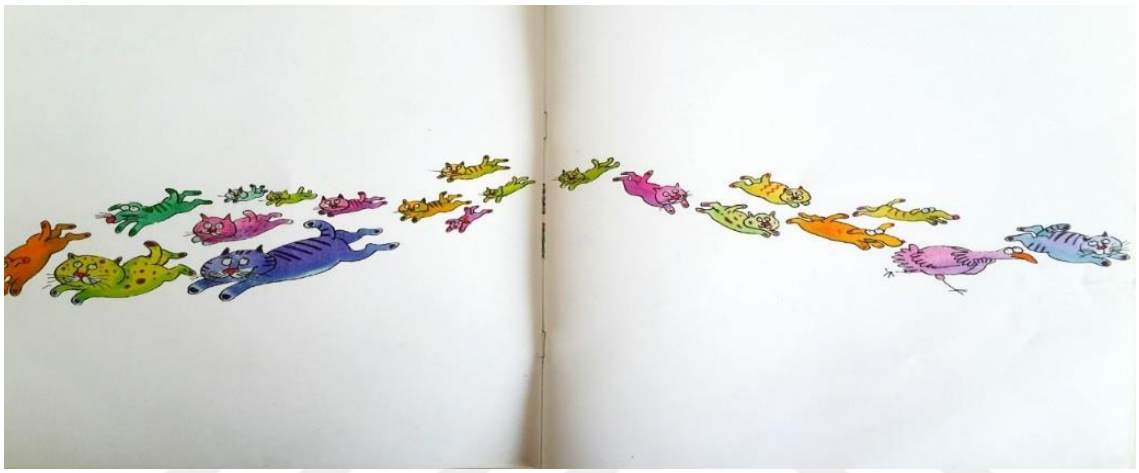

Şekil 22. "Uyurgezer Fil" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (Ön iç kapak görseli)

Ön ve arka kapakta yer alan görsel öğelerle özgün bir gerçeklik yaratılmıştır. Özellikle, yeşil renkli, gözlüklü ve pembe şapkalı fil, gerçek yaşamda olduğundan çok farklıdır. Kemerine çalar saat takmış, yeşil elbiseli, mor ayakkabılı ve kırmızı burunlu adam da özgündür. Çoğunlukla turkuaz, yeşil ve beyaz renklerin kullanılması kapak tasarımında bir bütünlük yaratmıştır.

Arka kapak görselindeki adam, yapıt adı üzerindeki çocuk ve uyurgezer fil, içeriğe ilişkin sezinletici dönütler sunabilecek özelliktedir. Görseller, çocuğun bilişsel düzeyine uygun olarak basit, açık ve anlaşılırdır. Karşıt renklerin kullanılması zemin-fon uyumu sağlamıştır. Kapakta vurgulanan öğeler; yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengededir. Tasarım, çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir.

Kapakta 350 gr/m^2 ağırlığında kaliteli mat kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kapak üzerine mat selefon ve bölümsel lak uygulaması yapılmıştır. Kapak, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özelliktedir.

4.8.1.4. Cilt

Yapıtın ciltlemesinde tel zımba kullanılmıştır. Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte değildir.

4.8.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Görsel düzenleme, çocuğun görsel algısını uyaracak ve onu okumaya isteklendirecek özelliktedir. Sayfa üzerindeki varlıklar; karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle dikkat çekici biçimde sayfaya yansıtılmıştır. Olaylar içeriğe uygun bir sıra içindedir. Sayfa üzerinde yer alan her öğenin ve bulunduğu yerin bir amacı vardır. Örneğin, Şekil 23'te, şehrin karmaşası ve insanların bu karmaşa içindeki duygu durumları açıkça görülmektedir. Çocuk, dilsel metni okumadan da bu görsele bakarak karmaşayı ve insanların duygularını kolaylıkla anlayabilir.

Sayfa tasarımı seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmiştir. Dilsel metinlerin olduğu bölümlerde kenar boşlukları olmasına karşın, görsel metinlerin olduğu bölümlerde kenar boşluğu kullanılmamıştır. Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. Yapıtı gösterişli kılmak için süslü, iç içe geçmiş ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamıştır. Yazılar, görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtabilmiştir. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

Şekil 23. "Uyurgezer Fil" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 1-2)

4.8.1.6. Resimler

Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamaktadır. Kedi, köpek, araba, apartman, kamyonet, baca, kolye, gözlük, anahtarlık, yıldırım, pencere, sirk, zürafa, aslan, kuş, çocuk, şemsiye, balık, fil ve bisiklet gibi birçok kavram, görsel olarak çocuğa tanıtılmıştır.

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratabilmiştir. Özellikle, yapıtın kahramanı uyurgezer fil özgündür. Renk ve çizgi ile yaratılan bu özgün gerçeklik çocuğa göredir. Çocukların düş güçlerini devindirebilecek özelliktedir. Çocuğa sayfaları rahatça izleme olanağı sunan görseller anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşımaktadır. Çocuğun eğlenmesine, düş kurmasına ve oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, heyecanını ve sevincini yansıtabilecek özelliktedir.

4.8.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.8.2.1. Konu

Yapıtın konusunu insanların gürültü sorununu çözen uyurgezer bir filin davranışları oluşturmaktadır. Bağırmakla iletişimin olamayacağının sezdirildiği yapıt, doğal dengenin bozulmaması konusunda bir duyarlığı çocuğa edindirmektedir. Hayvanların kafes içine konulmamaları gerektiği de duyumsatılmıştır. Konu işlenirken yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuştur.

Uyurgezerlik gibi insana ait bir özelliğin verildiği fil aracılığıyla; sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, yardımlaşma, sorumluluk alma, doğruluk, dürüstlük, ayrılık ve paylaşımın önemi sezinletilmiştir. Üzücü olaylar aşırı bir duygusallıkla verilmemiştir. Olaylar çocukların sevgi ve özgürlük gereksinimine uygundur. Konu; olağanüstü, ilginç, farklı ve şaşırtıcı öğelerle desteklenmiştir.

4.8.2.2. İzlek

İzleği ‘‘gürültü kirliliği’’ olan yapıtta, çocukta bırakılmak istenen etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.8.2.3. İleti

Kurgulanan olaydaki dilsel düzenleme çocuğun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamaktadır. ‘‘Gürültüyü birbirimize göstereceğimiz saygı ile önleyebiliriz.’’ iletisi seslenilen yaş grubunun anlam evrenine uygundur. Hayvanların doğal ortamlarında korunması gerektiği, sirklerde hayvan çalıştırmanın doğal yaşamlarına uygun olmadığı, şehir yaşamının hoşgörü temelli olması gerektiği ve şehirlerin, insanların olduğu kadar hayvanların da yaşam alanı olduğu gerçeği, yapıtta örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler olabilir. İnsan, yaşam ve doğa sevgisi üzerine geliştirilmiş iletiler yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.8.2.4. Karakter

Çocuğun özdeşim kurabileceği kahraman, Mambo, şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirmesi ve çevreye saygı gösterilmesi gerektiğini duyumsatması bakımından çocukta güzele ilişkin bir duyarlık oluşturabilecek özelliktedir. Hem Mambo hem de diğer karakterler görünüş bakımından dikkat çekicidir. Değişim ve dönüşüme açık, eylemleri ve konuşmasıyla geliştirilmiş kahraman, çocuğun özdeşim kurabileceği ölçüde inandırıcı ve içtendir. Kahramanın kişiliğinde kısa sürede oluşan ve açıklanamayan büyük değişimler yoktur. Çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt veren kahraman, çocuğa insan, doğa ve hayvan sevgisini duyumsatabilecek özelliktedir.

4.8.2.5. Dil ve Anlatım

Yapıtta kullanılan tümceler ve sözcükler; basit, anlaşılır, yalın ve açıktır. Kısa ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım sağlanmıştır. Aşağıdaki örnekler bu bulguyu destekler niteliktedir:

‘‘*Şehirde artık hayvanlar yaşamıyordu.*’’ (s. 5)
‘‘*Çocuklar sirki görünce çok şaşırdılar.*’’ (s. 8)
‘‘*Herkes Mambo’ya hayran kalmıştı.*’’ (s. 10)
‘‘*Fakat gelir görün ki, sevimli filin kimsenin bilmediği bir hastalığı vardı: Mambo bir uyurgezerdi.*’’ (s. 11)
‘‘*O gece de aynı şey oldu.*’’ (s. 12)

‘‘*Sabahleyin insanlar tuhaf bir görüntüyle karşılaştılar.*’’ (s. 13)
‘‘*Mambo’yu çok seven şehirliler suspus oldular.*’’ (s. 15)
‘‘*Bu durum Mambo’yu çok üzmüştü*.’’ (s. 17)
‘‘*Akşamüstü herkes, heyecanla sirke koştu.*’’ (s. 10)
‘‘*El ayak çekilip herkes derin uykuya daldığında, o da uyuyor, sonra da uykuda doğrulup yürümeye başlıyordu*.’’ (s. 12)
‘‘*Ertesi sabah, hap etkisini göstermişti.*’’ (s. 20)
‘‘*Çok kısa zamanda şehir eski gürültülü hayatına geri döndü.*’’ (s. 22)
‘‘*Sevimli filin kafası iyice karışmıştı.*’’ (s. 23)
‘‘*Onu uyandırmamak için ellerinden geleni yaptılar.*’’ (s. 26)

Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği çocuğa duyumsatılmıştır. Olaylar çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla yazınsal bir kurgu içinde sunulmuştur. Bu bakımdan, görsel metin ile dilsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık vardır.

‘‘*Koca*’’ ve ‘‘*büyük*’’ gibi eş anlamlı sözcüklerin, ‘‘*uyurgezer, büyük, gürültülü, fakir, şişman, incecik, kocaman, sevimli, alçak, eski*’’ gibi önadların, ‘‘*heyecanla, şaşırıp, saatlerce, özgürce, iyice*’’ gibi belirteçlerin kullanıldığı yapıt, sözvarlığı açısından zengindir. ‘‘*Uyku hapı, kır çiçeği ve ertesi gün*’’ gibi kalıp sözlerin kullanıldığı yapıtta, birçok deyim de kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Kafası karışmak, elinden geleni yapmak, düzeni bozulmak, hayran kalmak, yol almak, el ayak çekilmek, uykuya dalmak, kendinden geçmek, hali kalmamak, etkisini göstermek, suspus olmak, ayaklarının ucuna basmak, fark etmek vb.

‘‘*Akşamüstü herkes, heyecanla sirke koştu. ilk gösteri olağanüstüydü*.’’ (s. 10) tümcesinde ‘’ilk’’ sözcüğünün ilk harfi büyük harfle yazılması gerekirken küçük harfle yazılmıştır. ‘‘*Sonraki günlerde deaynı manzarayla karşılaştılar*.’’ (s. 15) tümcesinde ‘‘de’’ bağlacı yanlış yazılmıştır.

4.8.3. Eğitsel Özellikler

Öğretici ve belletici bir anlayışın olmadığı yapıtta, çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verilmiştir. Çocuğun duygu ve düşünceleri bastırılarak ona öğüt ve emir verilmemiştir. Dilsel ve görsel metnin oluşturulmasında çocuğun ilgi ve istekleri göz

önünde tutulmuştur. Çocuğa yetişkin isteği doğrultusunda herhangi bir baskı yapılmamıştır.

Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Uyurgezerlik hastalığının korkulacak bir hastalık olmadığı ve bu hastalığın tedavisinin olduğu çocuğa duyumsatılmıştır. Gürültünün ve karmaşanın, ancak insanların birbirlerine saygılı olmasıyla çözülebileceği çocuğa sezdirilmiştir.

Çocuğu bir inanca ya da düşünceye inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmamıştır. Yapıt, çocuğa tek ve değişmez doğruları öğretmek yerine, eleştirel bir bakış açısıyla bu doğruların sorgulanmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, sirkin şehre gelmesi doğru bir durum olarak çocuğa belletilmemiş, çocuğun ‘‘Hayvanlar da insanlar gibi özgür olmalı.’’ iletisini eleştirel bir bakış açısıyla alabilmesine olanak sağlanmıştır.

Çocuğun bilişsel düzeyinin algılamayacağı ideolojik söylemlerin olmadığı yapıtta, korku, emir ve öğütlerle dinsel telkin verilmemiştir. Ataerkil kültürün önceledığı durumların çocuklarla buluşmasına aracılık edilmemiş, toplumsal roller bakımından kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmıştır.

Yapıt, çocuğa yaşam gerçekliğini duyumsatabilecek özelliktedir. Çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt verilmiş; çocuğun üzüntüyü, acıyı ya da karamsarlığı içselleştirmesi yerine, bu duygularda nasıl başa çıkacağı çocuğa sezdirilmiştir. Şiddet, hiçbir biçimde sorunların çözüm aracı olarak görülmemiştir.

4.8.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Yapıt, boyut bakımından çocuğa görelik ilkesine uygundur. Kullanılan kâğıt, kaliteli ve dayanıklıdır. Kapak tasarımı çocuğun içeriğe dönük kendi kurgusunu oluşturmasını ve düş kurmasını sağlayabilecek özelliktedir. Tel zımbalı cilt kolayca dağılabileceği için dikişli cilt kullanılması daha uygun olur. Resimler çocukları resim yapmaya isteklendirecek özelliktedir.

Konu, yazarın özgün yorumuyla ele alınmıştır. Merak duygusunun dengeli olması, rastlantılara yer verilmemesi ve aşırı bir duygusallığın olmaması çocuğa görelik ilkesine uygundur. Devingen çizgilerle yaratılmış, eylem ve konuşmalarıyla geliştirilmiş kahraman, çocuğun özdeşim kurabileceği özelliktedir. Yapıttaki bazı yazım yanlışları ise basımdan kaynaklanmaktadır. Bu yanlışların olmaması için basımdan önce yapıtın ayrıntılı biçimde uzmanlar tarafından incelenmesi gerekir.

Genel bir açıklamayla; eğitsel ilkeler bakımından da çocuğa göre olan yapıt, çocuğa göre olmayan bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş grubundaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

4. 9. Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı

Bu alt bölümde, Behiç AK'ın ''Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı'' adlı yapıtının tasarım, içerik ve eğitsel özelliklerine ilişkin bulgular ve bulgulara yönelik çocuğa görelik bağlamında yapılan yorum yer almaktadır.

4.9.1. Tasarım Özellikleri

Tasarım özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın boyutu, kâğıdı, kapak ve cildi, sayfa düzeni, harfleri ve resimleri dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.9.1.1. Boyut

20x23 cm boyutlarında ve 155 gr ağırlığındaki yapıt, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolaylıkla çevirebileceği özelliktedir.

4.9.1.2. Kâğıt

Yapıtın sayfalarında kullanılan mat kuşe kâğıt dayanıklı ve kalitelidir. 170 gr/m^2 ağırlığındaki kâğıt, çocuğa algılama güçlüğü yaşatacak biçimde parlak ya da ince değildir. Görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmıştır.

4.9.1.3. Kapak ve İç Kapak

Yapıt adı ön kapak tasarımının (Ek-C.9) orta bölüme yerleştirilmiştir. Yapıt adının üst ve alt bölümünde görsel öğeler vardır. Yazar adı, yapıt adının üst bölümünde yer almaktadır. Ön kapağın sağ alt bölümünde, yayınevi belirtkesi ve yapıtın basım sayısına ilişkin bilgi bulunmaktadır. Ön kapak görselinde, etrafında birçok sandal olan mor renkli bir ağaç ve sandalında balık tutan bir adam vardır. Yapıt adının alt bölümünde, her biri değişik renklerde olan evler bulunmaktadır. Evlerin pencerelerinden bakan insanlar

mutludur. Ön kapak görseli, konunun bir deniz ya da göl kenarında, balıkçıkla uğraşan insanların yaşadığı bir köyde geçtiğini çocuğa sezdirebilecek özelliktedir.

Arka kapak tasarımı (Ek-C.9) ön kapak tasarımı ile bütünlük sağlamaktadır. Ön kapak tasarımındaki evler, bütünlüğü bozulmadan arka kapakta da devam etmektedir. Arka kapağın en üst bölümünde yazar ve yapıt adları bulunmaktadır. Yazar ve yapıt adlarının alt bölümünde; en önde bir erkek çocuğu, ortada bir kız çocuğu ve en arkada bir kedinin olduğu, devingen çizgilerle yaratılmış bir görsel vardır. Yazara ve içeriğe ilişkin açıklayıcı bilgi, yayınevi belirtkesi ve denetim pulu arka kapak tasarımındaki diğer öğelerdir. Ön ve arka kapağın zemin rengi beyazdır.

Ön iç kapağın sol tarafındaki sayfada herhangi görsel ya da dilsel bir metin yoktur. Diğer sayfada; yazar ve yapıt adı, yayınevi belirtkesi ve arka kapak tasarımındaki görsel öğe bulunmaktadır. Arka iç kapağın sağ tarafındaki sayfada da herhangi bir öğe yoktur. Yazara, yazarın diğer yapıtlarına, yapıtın basım ve yayınına ilişkin bilgiler, arka iç kapağın sol tarafındaki sayfada verilmiştir. Arka iç kapak görselinde, bir sandalın bağlı olduğu iskeleye oturmuş, oltasıyla balık tutan bir adam bulunmaktadır.

Ön ve arka kapaktaki mantar biçimli renkli evler, sandallar, mor renkli bir ağaç ve kediler fotoğraf gerçekliğinden uzaktır. Yazarın yaşam gerçekliğinden beslenerek yeniden yarattığı bu gerçeklik özgündür. Tasarımdaki renklerin uyumu ve görseldeki köyün ön ve arka kapakta bütünlük göstermesi yapıtın estetik değerini artırmıştır. Kapak tasarımındaki görsel öğeler çocuğun merak etmesini ve keşfetmesini sağlayabilecek özelliktedir. Karşıt ve parlak renkler, yalın ve devingen çizgilerle oluşturulmuş ön ve arka kapak tasarımı ilgi çekicidir. Basit, açık ve anlaşılır özellikteki görseller çocuğun anlam evrenine uygundur. Zemin-fon ilişkisi görselleri ve diğer öğeleri belirgin kılacak düzeydedir. Yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengede olan öğeler, çocuğun duyu algılarını uyaracak ve görsel okuma yaparak içeriği kestirmesine olanak sağlayacak özelliktedir.

Mat kuşe kâğıdın kullanıldığı kapak, 350 gr/m^2 ağırlığındadır. Kapak, parlak selefon uygulaması ile dayanıklı kılınmıştır. Kapak kâğıdı görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özelliktedir.

4.9.1.4. Cilt

Tel zımbalı cilt, sayfaların dağılmasına neden olabilir. Bu bakımdan cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte değildir.

4.9.1.5. Sayfa Düzeni

Sayfalardaki renk, çizgi ve yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamaktadır. Renk, çizgi ve sözcüklerle oluşturulan görsel düzenleme çocuğun görsel algısını uyarabilecek ve çocuğu okumaya isteklendirecek özelliktedir (Bkz. Şekil 24). Örneğin, dilsel metinde karşılıklı konuşmaların olduğu bölümlerin değişik renklerde olması çocuğun ilgisinin kitaba yönlendirilebilmesi açısından uygundur. Olaylar içeriğe uygun bir sıra içindedir. Sayfalardaki resim-yazı dengesi seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygundur.

Görsel metinler sayfaların dörtte üçünü kapsamaktadır. Dilsel metinler görsel metinlerin uygun bölümlerine yerleştirilmiştir. Dilsel metinlerin bulunduğu bölümlerdeki kenar boşlukları çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırabilecek özelliktedir. Görsel metinlerin bulunduğu bölümlerde kenar boşlukları yoktur. Harfler bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılırdır. İç içe geçmiş, süslü ve belirsiz harf karakterleri kullanılmamıştır. Punto büyüklüğü seslenilen yaş grubunun özelliklerine uygundur. Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılıdır.

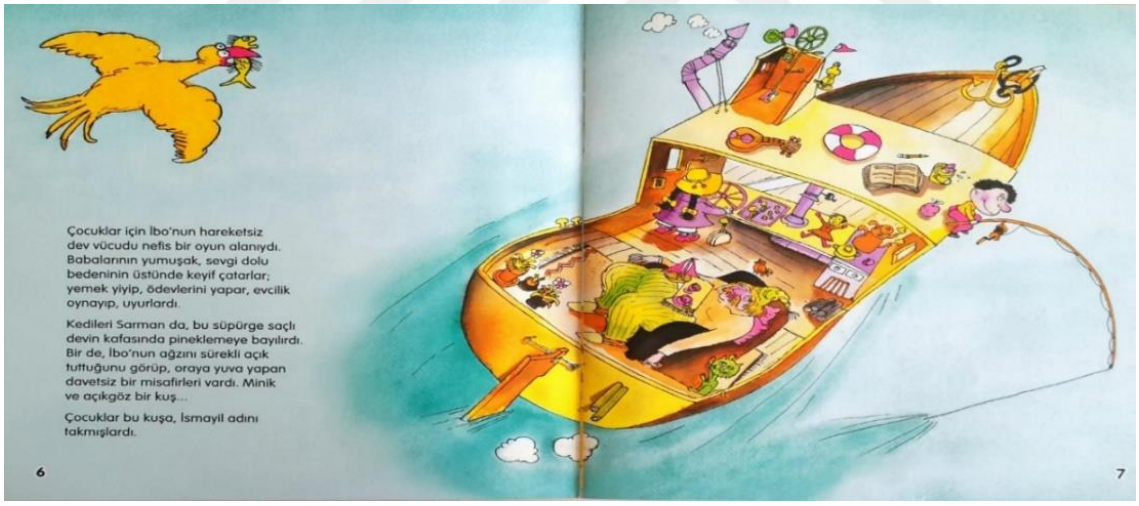

Şekil 24. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 6-7)

4.9.1.6. Resimler

Yapıt, varlıkların görsel kimlikleriyle tanınmasını olanaklı kılmıştır. Görsel metinlerde çocuğa kavratılabilecek bazı nesne ve varlıklar şunlardır: Ağaç, çaydanlık, şapka, kedi, kapı, gemi, masa, lamba, pencere, kol saati, terlik, gömlek, elma, ok, gaz

lambası, dikiş makinesi, gitar, kuş, balık, çatı, baca, araba, top, eşek, soba, balon, merdiven, sandalye, iskele, çanta, kulübe, uçurtma vb.

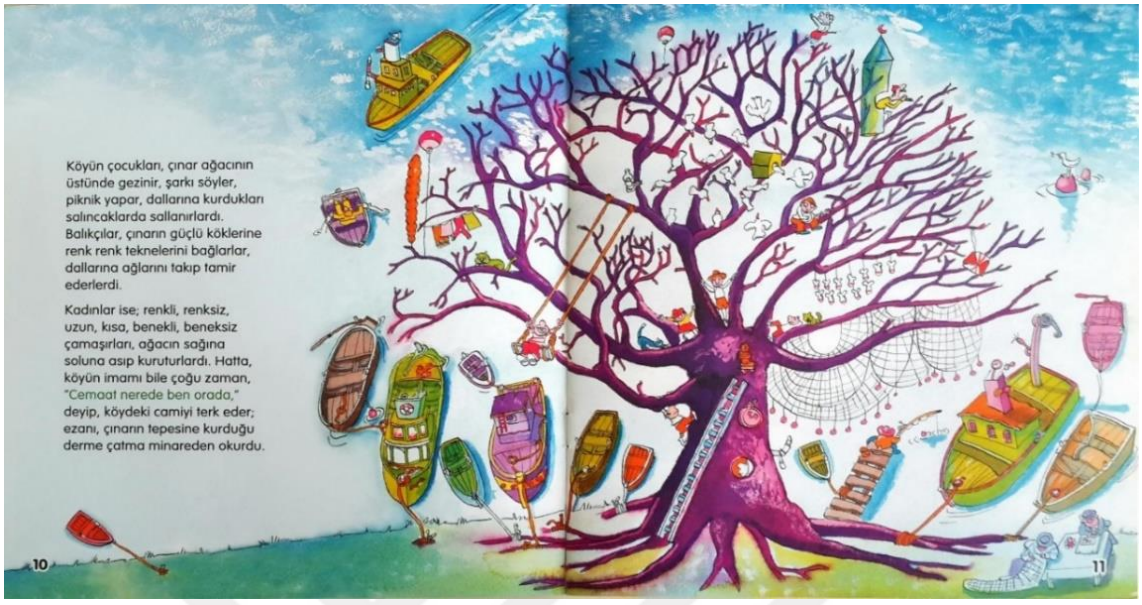

Şekil 25. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 10-11)

Şekil 26. "Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı" Adlı Yapıta İlişkin Görsel (s. 20-21)

Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratmıştır. Resimler özgündür ve fotoğraf gerçekliğinden uzaktır. Mor renkli bir ağaç, yeşil kediler, ağacın dalındaki minarede ezan okuyan imam ve ağacın dallarına asılmış çamaşırlar çocuğun düş dünyasını devindirici özelliktedir (Bkz. Şekil 25). Sanatçının renk ve çizgi ile yarattığı bu yeni gerçeklik çocuğa göredir.

Resimler en küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılırdır. İnsana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtan resimler (Bkz. Şekil 26), çocuğa izleme rahatlığı sunmakta; çocuğun eğlenmesine ve düş kurmasına olanak tanımaktadır.

4.9.2. İçerik Özellikleri

İçerik özelliklerine ilişkin bulgular; yapıtın konusu, izleği, iletileri, karakterleri, dil ve anlatımı dikkate alınarak belirlenmiştir.

4.9.2.1. Konu

Olaylar, balıkçılıkla uğraşan küçük bir sahil köyünde geçmektedir. Bir gün, Ayşe, horul horul uyuyan babası İbo'nun yanındayken, kardeşi Ahmet gelir. Ahmet, çok sevdikleri ve üzerinde oyunlar oynadıkları çınar ağacının kuruduğunu ve ağacın kesildiğini söyler. Çok telaşlanan Ayşe, babasının kalbini dinlemeye başlar. Çünkü çınar ağacına bir şey olursa, babasına da olacağını düşünmektedir. Babası da tıpkı çınar ağacı gibi yerinden kımıldamamakta ve devamlı uyumaktadır. Çocuklar çınar ağacının üstünde yaptıkları eylemlerin aynısını sürekli uyuyan İbo'nun dev vücudunun üstünde de yapmaktadırlar. Bu bakımdan, İbo ile çınar ağacı arasında bir benzerlik vardır.

Kuruyup kesilen çınar ağacı köyün her şeyidir. Tıpkı bir kültür merkezi gibidir. Köyün imamı bile ezanı, çınar ağacının dallarına kurulmuş derme çatma minareden okur. Ağacı babasına benzeten Ayşe, ağacın kurumasının nedenini yüksek tansiyona bağlar ve ağacın yüksek tansiyonlu olduğunu düşünür. Köyün çocukları ağacın kesilmesine çok üzülürler. Ayşe ve Ahmet, yeni bir çınar ağacı yetiştirmek düşüncesiyle kesilen çınarın ince dallarından birini bahçelerine dikerler; ama fidanı deniz suyu ile sularlar. Tabi ki fidan kurur. Balıkçılıkla uğraşılan köyde kimse nasıl ağaç yetiştirildiğini bilmemektedir. Çocuklara üzülen İbo, derin uykusuna kısa bir ara vererek fidanı tuzlu su ile değil tatlı su ile sulamaları gerektiğini söyler. Babalarının dediğini yapan çocuklar, her gün, büyüyen ağaçlarını gözlerler. İbo ise derin uykusuna devam etmektedir.

Konu aracılığıyla yaşama, insana ve doğaya ilişki bir duyarlık oluşturulmuştur. Olaylar çocuk okurun sevgi ve özgürlük gereksinmesine uygundur. Çocukların düş kurmasına, düşünmesine ve heyecanlanmasına olanak sağlamaktadır. Konu; olağanüstü, ilginç, farklı, şaşırtıcı ve gülünç öğelerle desteklenmiştir. İbo'nun bir ağaca benzetilmesi ve bedeninin bir yaşam alanı olarak görülmesi yazınsal bir kurgu içinde sunulmuştur.

4.9.2.2. İzlek

İzleği ‘‘doğa sevgisi’’ olan yapıtta, çocukta bırakılmak istediği etki, kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almaktadır.

4.9.2.3. İleti

Başlıca iletisi ‘‘Doğayı koruyalım.’’ olan yapıtta, örtük biçimde verilmek istenen diğer iletiler şunlar olabilir: ‘‘İnsanları dış görünüşleriyle yargılamamalıyız.’’, ‘‘Sağlığımıza dikkat etmeliyiz.’’, ‘‘Yaşamımızı doğaya borçluyuz.’’, ‘‘Doğayı yok etmek diğer canlılara da zarar verir.’’ Düşünmeye ve düş kurmaya olanak sağlayan dilsel düzenlemede çocuğa verilen iletiler, çocuğun anlam evrenine uygundur. Çocukla paylaşılmak istenen duygu ve düşünceler yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiştir.

4.9.2.4. Karakter

Çocuğun özdeşim kuracağı kahraman, Ayşe, devingen ve açık bir karakterdir. Sonuca ulaşmak için verdiği uğraşın sonunda başarılı olmuştur. Konuşmalarıyla, eylem ve davranışlarıyla geliştirilmiş kahraman, çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirebilecek özelliktedir. Çocuğun özdeşim kurabileceği ölçüde inandırıcı ve içtendir. Geçirdiği değişimler hızlı ve rastlantısal değildir. Eylem ve davranışları açık ve belirgin kılınmıştır.

4.9.2.5. Dil ve Anlatım

Basit, açık, yalın, anlaşılır sözcük ve tümcelerle; ikilemelerle, uyaklı yapılarla, karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa ve eylem tümceleriyle, devingen bir anlatım yeğlenmiştir. Aşağıda verilen tümceler ve kullanımlar bu bulguyu destekler özelliktedir.

‘‘*Ayşe şaşkınlıktan ne yapacağını bilemedi. Önce hasır şapkasının yanındaki kirazları ısırdı. Sonra da babasının boynuna sarılıp, kalbinin küt küt atışını dinledi.*’’ (s. 4)
‘‘*İbo, yüksek tansiyonu olduğu için, bir ağaç gibi yerinden kıpırdamadan yaşıyordu.*’’ (s. 5)
‘‘*Çocuklar bu kuşa, İsmayil adını takmışlardı.*’’ (s. 6)

‘‘*Ayşe sinir olmuştu. Babasının dizlerinden aşağıya kaydı ve fırtına gibi dışarı fırladı.*’’ (s. 18)

‘‘*Artık yapacak bir şey yoktu. Olan olmuştu.*’’ (s. 20)

‘‘*Sonra dönüp, tekrar ağacın yanına gitti Ayşe. Dev gibi çınardan artakalan kütüğün üstüne oturdu.*’’ (s. 22)

‘‘*Dal parçasını hemen bahçelerine diktiler.*’’ (s. 26)

‘‘*Hemen koşup, bir ağaç fidanı aldılar ve eski çınarın yerine diktiler.*’’ (s. 29)

‘‘*suçlu suçlu; güp güp; hor hor; irili ufaklı; aşağı yukarı; renk renk; horul horul; küt küt; bağıra çağıra; ciyak ciyak*’’ (İkileme)

‘‘*horul; fırlamak; küt; kıpırdamak; güp; hor*’’ (Yansıma sözcük)

‘‘*uzun-kısa; renkli-renksiz; benekli-beneksiz; sağına-soluna; aşağı-yukarı; küçük-büyük; kalın-ince*’’ (Karşıt anlamlı sözcük)

Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmuş, Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun biçimde sezdirilmiştir. Dilsel ve görsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık vardır. Aşağıdaki deyimler, betimlemeler, tamlamalar ve kalıp sözler Türkçenin anlatım gücünü gösteren örneklerdir.

‘‘*sözcükleri ağzında çiğnemek; bağıra çağıra bir şeyler anlatmak; kulak asmamak; sinir olmak; şok geçirmek; havaya girmek; ne yapacağını bilememek; keyif çatmak; içinden geçirmek vb.*’’ (Deyim)

‘‘*horul horul uyuyan baba; babasının kafasında pinekleyen kedi; saman saçlı, süpürge bıyıklı, şişko göbekli babası; köyün mantar çatılı, balık pencereli, çaydanlık bacalı evleri vb.*’’ (Betimleme)

‘‘*çınar ağacı; hasır şapka; babasının boynu; oyun alanı; köyün tek ağacı; denizin üstü; köyün çocukları; çınarın güçlü kökleri; çınarın tepesi; çınarın içi vb.*’’ (Ad tamlaması)

‘‘*bir balıkçı teknesinin getirdiği son haber…*’’ (Ad aktarması)

‘‘*çınarın yerde yatan kalın gövdesi*’’ (İnsandan doğaya deyim aktarması)

‘‘*Küçük kuş İsmayil’i ona şarkı söyleyip, moral vermesi için görevlendirdiler.*’’ (s. 26; insandan doğaya deyim aktarması)

‘‘*tam dalmak üzereyken; sözcükleri ağzında çiğnemek; kaşlarını oynatmak; hayretler içinde sormak; şaşkınlıktan ne yapacağını bilememek; olmaz öyle şey; varmasıyla geri dönmesi bir oldu vb.*’’ (Kalıp söz)

4.9.3. Eğitsel Özellikler

Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmemiş, otoriter bir anlayış benimsenmemiştir. Çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek korku dolu ve ürkütücü karakterler yoktur. Çocuğu belli bir inanca ya da düşünceye inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmamıştır. Çocuğun anlayamayacağı ve bilişsel düzeyinin algılayamayacağı ideolojik söylemlere yapıtta yer verilmemiştir. Erkek karakterler baskın; kadın karakterler ise duygusal, çekici, anlayışlı, alçakgönüllü ya da cinsel nesne olarak gösterilmemiştir.

Ayşe, ağacı kesildikten sonra üzülmüş; ama yeni bir ağacı olması için de uğraş vermiştir. Diktiği fidanı kurumuş, babasının sözleri doğrultusunda yeni bir fidan dikmiş ve onu büyütebilmek için emek vermiştir. Bu bakımdan yapıtta, çocuğa yaşam gerçekliği duyumsatılmıştır. Üzüntü yoğunluğu bulunan olaylarla çocuğun duyguları sömürülmemiştir. Çocuğun acıyı, üzüntüyü ve karamsarlığı içselleştirmesi yerine, bu duygularla nasıl başa çıkması gerektiği ona sezdirilmiştir. Şiddet, bir çözüm aracı olarak gösterilmemiş; çocuğa şiddetle nasıl başa çıkabileceği duyumsatılmıştır.

4.9.4. Çocuğa Görelik Bağlamında Yapıtın Genel Değerlendirmesi

Yapıt, çocuğun taşıyabileceği özelliktedir. Kullanılan kâğıt çocuğa göredir ve çocuğun göz sağlığı açısından uygundur. Tel zımbalı cilt yapıtın kolayca dağılmasına neden olabileceği için dikişli cilt kullanılması daha uygun olur. Sanatçı duyarlığıyla yaratılmış özgün resimler çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özelliktedir.

Konu çocuğa göre geliştirilmiştir. Abartılmış merak, rastlantısallık ve aşırı duygusallık gibi konuyu zayıflatan öğelerin bulunmaması konuyu güçlü kılmıştır. Çocuk, örtük biçimde verilen iletilerle anlamın oluşturulmasına ortak kılınmıştır. Kahramanın sorunlara çözüm bulabilmesi ve başarılı olması çocuğun kahramanla özdeşim kurabilmesini sağlayan en önemli özelliktir. Türkçenin anlatım olanaklarını, inceliğini ve söyleyiş güzelliği çocuklara duyumsatan yapıtın dil ve anlatımı da çocuğa göredir.

Genel bir açıklamayla; tasarım, içerik ve eğitsel özellikleri bakımından çocuğa göre olan yapıt, çocuğa göre olmayan bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, 3-6 yaş aralığındaki çocukların okumaları için salık verilebilir özelliktedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Sonuç

Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelik açısından incelendiği bu araştırmada; sonuçlar, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda verilmiştir.

1. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *tasarım* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

Yapıtların tümü, çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolayca çevirebileceği özelliktedir. Yapıtlarda kullanılan kâğıdın çocuğun gözünü yormayacak özellikte, dayanıklı ve kaliteli olduğu belirlenmiştir. Tüm yapıtların kapak kâğıdı görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürebilecek özelliktedir. Kapak ve iç kapak tasarımlarındaki görsel ve dilsel öğeler çocuğa göredir.

Yapıtların cildinin ise çocuğun kitapla uzun süre etkileşimini sağlayabilecek olan dikiş (ip) ile yapılmadığı belirlenmiş, ciltleme biçiminin çocuğa göre olmadığı sonucuna varılmıştır. Çocuğa göre olmayan yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, incelenen tüm yapıtların tasarım açısından çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *görsel öğeler* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

''Bilyeler'', ''Gökdelene Giren Bulut'', ''Kedi Adası'', ''Rüzgârın Üzerindeki Şehir'', ''Uyurgezer Fil'' ve ''Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı'' adlı yapıtlarda, dilsel metinlerin bulunduğu bölümlerde, çocuğa izleme ve görsel okuma isteği sağlayabilecek biçimde kenar boşlukları olduğu; ama görsel metinlerin olduğu bölümlerde kenar boşluklarının olmadığı belirlenmiştir.

İncelenen yapıtların resimlerinin; çocukların kavramsal gelişimini destekleyecek, çocuklara düş kurma ve düşünme sorumluluğu verebilecek ve çocuklarda resim yapma

isteği uyandırabilecek özellikte olduğu belirlenmiştir. Çocukların görsel okuma yapabilmeleri için anlamsal bir ardışıklık-tutarlılık taşıyan ve özgün bir gerçekliğin yaratıldığı resimlerin çocuğa göre olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, ‘‘Büyükannem ve Miyop Ejderha’’ adlı yapıtta, şehir yaşamının betimlendiği bazı resimlerin çocuğun çizebileceği yalınlıkta olmadığı belirlenmiş, öğelerin çokluğu ve çizgilerin karmaşıklığı nedeniyle görselin çocuk tarafından rahatça izlenemeyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak, yapıtların sayfalarındaki renk, çizgi ve yazı ile oluşturulan görsel düzenlemenin çocuğun algısını uyaracak ve okuma yapmasını isteklendirecek özellikler taşıdığı; harflerin bellekte kalıcı biçimde açık, sade ve anlaşılır olduğu; yazıların görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıttığı belirlenmiştir. Çocuğa göre olmayan bazı yönlerinin gözden geçirilmesi koşuluyla, yapıtların tümü görsel öğeler açısından çocuğa görelik ilkesine uygundur.

3. Alt Amaç: Behiç AK’ın çocuk edebiyatı yapıtları *konu* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

Yapıtların konularında yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulduğu; çatışma ya da çatışmaların çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygun olduğu; üzücü olayların aşırı bir duygusallık yaratacak özellikte olmadığı; olayların çocukların gülmesine, heyecanlanmasına, düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağladığı belirlenmiştir. Yapıtların konu açısından çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Alt Amaç: Behiç AK’ın çocuk edebiyatı yapıtları *izlek* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

Paylaşım, özgürlük, dayanışma, iletişim, yardımlaşma, umut, çalışmanın önemi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, bilinçsiz tüketim ve gürültü kirliliği gibi izleklerin olduğu yapıtlarda, çocukta bırakılmak istenen etkinin kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden aldığı belirlenmiştir. Yapıtların izlek açısından çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *ileti* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

Tüm yapıtların iletilerinin seslenilen yaş grubunun anlam evrenine uygun olduğu ve yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirildiği belirlenmiş, çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

6. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *karakter çerçevesi* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

''Kedi Adası'' ve ''Rüzgârın Üzerindeki Şehir'' adlı yapıtlarda çocuğun kolayca özdeşim kurabileceği belirgin bir kahramanın olmadığı belirlenmiştir. Genel olarak, tüm yapıtlarda, çocuğun özdeşim kuracağı kahramanın ya da kahramanların çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt verebilecek özellikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen yapıtların tümü karakter çerçevesi açısından çocuğa görelik ilkesine uygundur.

7. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *dil ve anlatım* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

''Doğumgünü Hediyesi'' adlı yapıtta anlatımın görsel metinler aracılığıyla kurgulandığı, ''Uyurgezer Fil'' adlı yapıtta ise basımdan kaynaklanan yazım yanlışlarının olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, yapıtlarda devingen bir anlatımın yeğlendiği; yalın, anlaşılır sözcük ve tümcelerin kullanıldığı; Türkçenin söyleyiş güzelliğinin, anlatım olanaklarının, sözvarlığının ve inceliğinin duyumsatıldığı belirlenmiştir. Yapıtların tümü dil ve anlatım açısından çocuğa görelik ilkesine uygundur.

8. Alt Amaç: Behiç AK'ın çocuk edebiyatı yapıtları *eğitsel ilkeler* açısından çocuğa görelik ilkesine uygun mudur?

''Karadeniz'deki Yunus'' adlı yapıtın tüm karakterlerinin erkek olduğu, yapıtta kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşılmadığı belirlenmiştir. Genel olarak, incelenen yapıtların tümü eğitsel ilkeler açısından çocuğa görelik ilkesine uygundur.

Genel bir açıklamayla, Behiç AK'ın incelenen çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa görelik ilkesine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. 2. Öneriler

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

- Çocuk kitaplarında kalın karton kapak kullanılmalı, kapak kenarları çocuğa zarar vermeyecek biçimde yuvarlatılmalıdır.
- Ciltleme aşamasında tel zımba yerine sırt kısmı tutkalla yapıştırılmış dikişli cilt yeğlenmelidir. Bu doğrultuda, incelenen yapıtların ciltleri çocuğa görelik ilkesine uygun biçimde olmalıdır.
- Çocuk kitaplarındaki dilsel metinlerin uzunluğu bir denge içinde olmalı ve çocuğun yaş gelişimi göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir. Dilsel metinler, çocuğun ilgisini dağıtacak uzunlukta olmamalıdır. Bu bakımdan, ''Bilyeler'', ''Karadeniz'deki Yunus'' ve ''Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı'' adlı yapıtlardaki dilsel metinlerin uzunluğu, görsel metinlerle uyumu da gözetilerek yeniden düzeltilmelidir.
- Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin puntosu, çocuğun yaş gelişimine uygun olmalı; sözcüklerin kolayca okunmasına olanak sağlamalı ve çocuğun gözünü yormayacak boyutlarda olmalıdır.
- 2-5 ya da 3-6 yaş grubuna seslenen yapıtlar, tasarım (boyut, kâğıt, kapak, cilt, sayfa düzeni, resimler) açısından çocuğa görelik ilkesine uygun olmalıdır.
- 2-5 ya da 3-6 yaş grubuna seslenen yapıtlar, içerik özellikleri (konu, izlek, ileti, karakter, dil ve anlatım) bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun olmalıdır.
- 2-5 ya da 3-6 yaş grubuna seslenen yapıtlar, eğitsel ilkeler açısından çocuğa görelik ilkesine uygun olmalıdır.
- Çocuğa göre olan kitaplara yönelik Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hizmetiçi eğitim seminerleri düzenlenmeli, kitap seçimi konusunda öğretmenlerin duyarlı olmaları sağlanmalıdır.
- Üniversitelerde (özellikle Okulöncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği ve Çocuk Gelişimi bölümlerinde), öğretmen adayları çocuğa göre olan kitaplar konusunda eğitilmelidir.

- Diğer yazarların aynı yaş grubuna seslenen yapıtlarıyla da benzer çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Akkaya, A. (2008). *Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Alpay, M.,ve Anhegger, R. (1975). *Çocuk Edebiyatı Çocuk Kitapları*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Alpöge, G. (2003). Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 24, 32-33.

Alpöge, G. (2011). Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı. S. H. Küçük (Ed.). *Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu* (s. 10-13). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Argan, M. T., Argan, M., ve Kurulgan, M. (2008). Kitaplara İlişkin Biçimsel Özelliklerin Okuyucu Tutumları Üzerine Etkisi. *Bilgi Dünyası*, 9 (1), 179-206.

Artut, K. (2004). Okulöncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1), 223-234.

Aslan, C. (2006). *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara

Aslan, C. (2008). Ayla Çınaroğlu'nun ''Mago'' Adlı Kitabının Yazınsallık ve Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Ayla Çınaroğlu Sempozyumu* içinde (s. 35- 48). Osmangazi Üniversitesi.

Aslan, C. (2013a). Duyarlık ve Düşünceyi Geliştirmede Çocuk/Gençlik Edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 102, 29-32.

Aslan, C. (2013b). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Temel İşlevleri. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 17, 6-9.

Aslan, C. (2016). Özerk Benlikli Birey Yetiştirme Sürecinde Çağdaş Dil ve Edebiyat Öğretimi Ortamlarının Önemi (Türkçe/ Türk Dili Edebiyatı). *İlköğretim Online*, 15 (3), 723-741.

Aslan, C., ve Canlı, S. (2018). Çetin Öner'in "Gülibik" Adlı Çocuk Romanının Yapısal ve Eğitsel İlkeler Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 17 (2), 812-833.

Ayaydın, A. (2011). Çocuk Gelişiminde Bir Oyun Olarak Sanat ve Resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), 303-316.

Aytaş, G. (2003). Okuma Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 155-160.

Aytaş, G. (2005). Okuma Eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (4), 461-470.

Bal, Ö., ve Temel, Z. F. (2014). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Çocuklarının Kişilerarası Problem Çözme ve Bakış Açısı Alma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 156-169

Bilgin, H. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Burç, B. (2013). *Rıfat Ilgaz'ın ''Bacaksız'ın Başından Geçenler'' Adlı Hikâye Serisindeki Eserlerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Canlı, S. (2015). Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Belirlenmesinde Çocuğa Görelik İlkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 98-123.

Cesur, E., ve Baş, B. (2015). Mavisel Yener'in Çocuklara Yönelik Öykülerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3 (3), 64-76.

Çakır İlhan, A. (1995). Okulöncesi Eğitim Programlarında Resim Dersinin Yeri. *Anadolu Sanat*, 4, 57-65.

Çakmak, T., ve Yılmaz, B. (2009). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Okuma Alışkanlığına Hazırlık Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 23 (3), 489-509.

Çer, E. (2014). *Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çer, E. (2016a). *0-6 Yaş Çocuk Kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

Çer, E. (2016b). Türkçe Öğretiminde Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Edebiyat Yapıtlarının Önemi. *Elementary Education Online*, 15 (4), 1399-1410.

Çer, E. (2016c). Preparing Books for Children from Birth to Age Six: The Approach of Appropriateness for the Child. *Journal of Education and Practice*, 7 (6), 78-99.

Çer, E., ve Şahin, E. (2016). The Acquaintance Level of Turkish Prospective Teachers with Qualified Works of Children's Literature. *Journal of Education and Learning*, 5 (3), 205-219.

Çetina, Ş. Ü., ve Cirb, Ö. (2016). Farklı Kültürlerdeki Çocuk Kitaplarının Resimlendirme Tekniklerinin ve Görsel Özelliklerinin İncelenmesi. *Bilkent University Journal of Education*, 3 (1), 1-12.

Çıldır, B., Soysal, Ö. K., ve Tanır, A. K. (2016). *Çocuklar, Çizgiler ve Kediler Üzerine: Behiç Ak*. Sedat S. (Proje Yöneticisi). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Çınar, P. (2011). Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin İncelenmesi. Sedat S. (Ed.), *Prof. Dr. Cahit Kavcar Türkçe Eğitimi Çalıştayı* içinde (s. 138-166). Ankara Üniversitesi.

Demircan, C. (2006). Tübitak Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 12-27.

Diken, İ. H. (2014). *Erken Çocukluk Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Türkçe Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dilidüzgün, S. (2004). Okuma Öğretimi Hedefleri Bağlamında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 43-55.

Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Eagleton, T. (1996). *Literary Theory: An Introduction*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Ergin, A. (1995). *Öğretim Teknolojisi: İletişim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Eroğlu, Z. D. (2016). Çocuk Kitapları ve Okuma Alışkanlığı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (44), 105-116.

Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.

Göknil, C. (1994). Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Deyince Ne Anlaşılmalıdır? M. R. Şirin (Yay. Haz.). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Gönen, M., Uludağ, G., Tanrıbuyurdu, E. F., ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 Yaş Çocuklarına Yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının Özelliklerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 126-139.

Glazer, J. L. (1997). *Introduction to Children's Literature* (2nd Edition). New Jersey: Prentice- Hall.

Hearne, B., & Stevenson, D. (1999). *Choosing Books for Children* (3rd Edition). Urbana and Chicago: University of Illionis Press.

Jimenez, L. M., & McIlhagga, K. K. A. (2013). Strategic Selection of Children's and Young Adult Literature. *Journal of Education*, 193 (3), 51-57.

Kansu, C. A. (1975). Çocukluktan Yazına Çocuk Eğitimi ve Edebiyatı. *Yansıma*, 43- 44-45, 8-10.

Karakaya, Z. (1998). Öğretici ve Eğitici Edebiyat Üzerine Bir Deneme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 77-78.

Karakuş, H. (1995). Gemiler Balıkları Çiğner Mi? *Varlık Dergisi*, 1058, 11-12.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (3), 463-475.

Kavcar, C. (1985). *Batılılaşma Açısından Servet-i Funun Romanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.

Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Sever, S. (2005). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.

Kaya, M. (2011). Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Biçimsel Özellikleri. S. H. Küçük (Ed.). *Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu* (s. 14-16). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Kaya, Z. (2017). Edebiyat Ne İşe Yarar? Sedat S., ve Sedat, K. (Ed.), *Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu* içinde (s. 79-83). Ankara Üniversitesi.

Kıldan, A. O., ve Bilgici, B. G. (2011). Okulöncesi Eğitim Alan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk Kitabı Seçme Ölçütlerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 192, 105-120.

Kıroğlu, K., ve Elma, C. (Ed.). (2015). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.

Konar, E. (2007). Çocuk Gelişiminde Kitabın Yeri. Sedat S. (Ed.), *II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 463-468). Ankara Üniversitesi.

Kutlu, S. (2011). *Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Yapıtlarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Eskişehir İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.

Küçük, E. E. (2005). *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflarda Okutulan Türkçe Kitaplarındaki Düz Yazı Metinlerinin Çocuğa Görelik İlkesine ve Metinlerin İçerdiği Eğitsel İletilere Göre İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Küçükavşar, A., ve Hasırcı, S. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin Çocuğa Göreliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10 (24), 57-76.

Lifshitz, J. (2016). Curating Empathy. *Literacy Today*, 33 (6) , 24-26.

Lukens, R. J., Smith, J. J., & Coffell, C. M. (2013). *A Critical Handbook of Children's Literature* (9th Edition). New York: Pearson.

Martinez, M., Stier, C., & Falcon, L. (2016). Judging A Book by Its Cover: An Investigation of Peritextual Features in Caldecott Award Books. *Children's Literature in Education*, 47, 225-241.

Martucci, K. (2016). Shared Storybook Reading in the Preschool Setting and Considerations for Young Children's Theory of Mind Development. *Journal of Early Childhood Research*, 14 (1), 55-68.

Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı* (10. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Özdemir, E. (2013). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özdemir, E. (2017). Edebiyat Ne İşe Yarar? Sedat S., ve Sedat, K. (Ed.), *Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu* içinde (s. 27-32). Ankara Üniversitesi.

Pantaleo, S. (2016). Primary Students' Understanding and Appreciation of the Artwork in Picturebooks. *Journal of Early Childhood Literacy*, 16 (2), 228-255.

Russell, D. L. (2009). *Literature for Children* (6th Edition). Boston: Pearson.

Sawyer, W. E. (2012). *Growing Up with Literature* (6th Edition). Belmont, USA: Wadsworth.

Sever, S. (1995). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. *Abece Dergisi*, 107, 14-15.

Sever, S. (1996). Demokratik Kültür Bilinci Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi. *Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi*, 46, 29-34.

Sever, S. (2002). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 25-37.

Sever, S. (2004). Anadili Öğretiminin Temel Bir Aracı: Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitapları. Bekir O. (Ed.), *Cumhuriyetin 80. Yılında Disiplinlerarası Bakışla Türkiye'de Çocuk ' IV. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi'* içinde (s.223-236). Ankara Üniversitesi.

Sever, S. (2007a). Okuma Kültürü Edinme Sürecinde Türkçe Öğretiminin Sorumluluğu. *Okuma Kültürü ve Okullarda Uygulama Sorunları Toplantısı* içinde (s. 108-126). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Sever, S. (2007b). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? Sedat S. (Ed.), *II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 41-56). Ankara Üniversitesi.

Sever, S. (2011). Okuma Kültürü Edindirme Sürecinde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. S. H. Küçük (Ed.). *Okulöncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu* (s. 22-28). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Sever, S., Dilidüzgün S., Öztürk, A., ve Adıgüzel, H. Ö. (2013). *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı*. Zeliha G. (Ed.). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sever, S. (2015a). *Çocuk ve Edebiyat* (8. Baskı). Ankara: Tudem Yayıncılık.

Sever, S. (2015b). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (2. Baskı). Ankara: Tudem Yayıncılık.

Sever, S. (2017). Çocuğun Gelişim Sürecinde, Etkileşim ve Oyun Aracı Olarak Kitap-Edebiyat. Sedat S., ve Sedat K. (Ed.), *Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumunun 100. Yılında Oğuz Tansel Sempozyumu* içinde (s. 13-25). Ankara Üniversitesi.

Sınar, Ç. A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Solar, B. (2010). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Çocuğa Göreliğinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.

Sönmez, V., ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sülün, A. (2007). Görsel Okuryazarlık. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 33-47.

Sürmeli, K. (2007). Masal Kitaplarında Grafik Tasarım Sorunları ve Çözüm Önerileri. Sedat S. (Ed.), *II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 553-557). Ankara Üniversitesi.

Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. M. R. Şirin (Yay. Haz.). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (1998). *Çocukluğun Kozası ve Kültür ve Kitap ve Edebiyat*. İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.

Tosunoğlu, M., ve Kayadibi, N. (2007). Türkiye'de 2000-2005 Yıllarında Devlet Tarafından Yayımlanmış Çocuk Kitaplarının Biçim ve İçerik Analizi. Sedat S. (Ed.), *II. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 339-347). Ankara Üniversitesi.

Tuğrul, B. (2000). 4-10 Yaş Grubunda Çocukları Olan Ailelerin Çocuk Kitapları Hakkındaki Görüşlerinin ve Tutumlarının İncelenmesi. Sedat S. (Yay. Haz.), *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu* içinde. Ankara Üniversitesi.

TÜBA. (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TÜBA Yayınları.

Ulutaş, A. (2017). Okulöncesi Dönem Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (61), 602-610.

Weih, T. G. (2015). How to Select Books for Teaching to Children: Taking A Critical Look at Books Through A Pedagogical Lens. *Online Submission*.

Wolf, S. A. (2004). *Interpreting Literature with Literature*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc., Publishers.

Yaşar, K. (2013). *Erich Kästner 'in ''Hayvanlar Toplantısı'' Adlı Eserinin Çocuğa Göreliği ve Çocuk Edebiyatı İlkelerine Uygunluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncüyıl Üniversitesi. Van.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurdakul, B. (1995). Fatih Erdoğan ile Çocuk Kitapları Yayıncılığı Üstüne. *Varlık Dergisi*, 1058, 13-14.

Yurttaş, H. (1995). Çocuk ve Kitap. *Varlık Dergisi*, 1058, 2-6.

http://www.biyografi.info/kisi/behic-ak

EKLER

EK-A

Behiç AK'ın Özgeçmişi

1956 yılında Samsun'da doğan Behiç AK'ın tam adı, Ahmet Behiç AK'tır. Selanik doğumlu olan annesi Rabia Hanım 1924 yılında mübadele sürecinde Samsun'a göç etmiştir. Rodos kökenli babası Rıfat Bey ise İstanbul Sultanahmet'lidir. Rıfat Bey Sultanahmet Ticari İlimler Üniversitesinde Profesör Kessler'in yanında doktora yaparken doktorayı yarıda bırakmış ve Anadolu'ya öğretmen olarak gitmiştir. Samsun'da Rabia Hanımla tanışıp evlenen Rıfat Bey'in biri kız olmak üzere üç çocuğu olmuştur. Belli bir süre sonra Samsun'da sıkılan Rıfat Bey, Behiç AK 5 yaşındayken İstanbul'a taşınmıştır (Çıldır ve diğerleri, 2016).

Ortaokulu Yeldeğirmeni'nde bitiren ve Haydarpaşa lisesinden mezun olan Behiç AK, İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık bölümünden mezun olmuş ve İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde mimarlık ve konut üzerine yüksek lisans yapmıştır. 1982'den bu yana Cumhuriyet Gazetesinde ''Kim Kime Dum Duma'' başlığı altında karikatürler çizmekte olan Behiç AK'ın karikatür kitapları, Türkiye ve Almanya'da yayımlanmıştır. Karikatürleri Türkiye'nin birçok şehrinin yanı sıra Almanya, Hollanda ve İsviçre'de sergilenmiştir.

Sanat yönetmenliğini yaptığı bir filmde Genco Erkal ile tanışan Behiç AK, Genco Erkal'ın kendisinden oyun yazmasını istemesi üzerine başlarda zorlansa da tiyatro oyunları yazmaya başlamıştır. Behiç AK, Türkiye ve birçok ülkede sergilenmiş tiyatro oyunları yazmıştır. Tiyatro oyunları İstanbul'da Şehir Tiyatroları, Devlet Tiyatroları ve Aksanat Prodüksiyon Tiyatrosunun yanı sıra Ankara, Adana, Gaziantep, İzmir, Sivas, Konya, Stuttgard, New York, Münih, Kıbrıs, Atina, Zürich, Anvers, Amsterdam ve Berlin'de sergilenmiştir.

26 çocuk kitabı yazıp resimleyen Behiç AK'ın kitapları, yalnızca Türkiye'de değil Japonya, Kore, Almanya ve Çin'de de yayımlanmaktadır. Japonya'da en çok kitabı basılan Türk çocuk kitabı yazarı olan Behiç AK'ın Japonya'da bir dergide bir yıl boyunca yayınlanan ''Mau mio mi'' adlı seri çizgi hikâyesi vardır (http://www.biyografi.info/kisi/behic-ak).

EK-B

Behiç AK'ın İncelenen Çocuk Edebiyatı Yapıtları

Ak, B. (2017). *Bilyeler*. Günışığı Kitaplığı: İstanbul.
Ak, B. (2017). *Büyükanne ve Miyop Ejderha*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2015). *Doğumgünü Hediyesi*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2017). *Gökdelene Giren Bulut*. Günışığı Kitaplığı: İstanbul.
Ak, B. (2017). *Karadeniz'deki Yunus*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2016). *Kedi Adası*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2016). *Rüzgârın Üzerindeki Şehir*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2016). *Uyurgezer Fil*. Can Sanat Yayınları: İstanbul.
Ak, B. (2016). *Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı*. Günışığı Kitaplığı: İstanbul.

EK-C. 1

‘‘Bilyeler’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 2

‘‘Büyükanne ve Miyop Ejderha’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 3

‘‘Doğumgünü Hediyesi’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 4

‘‘Gökdelene Giren Bulut’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 5

‘‘Karadeniz’deki Yunus’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 6

‘‘Kedi Adası’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

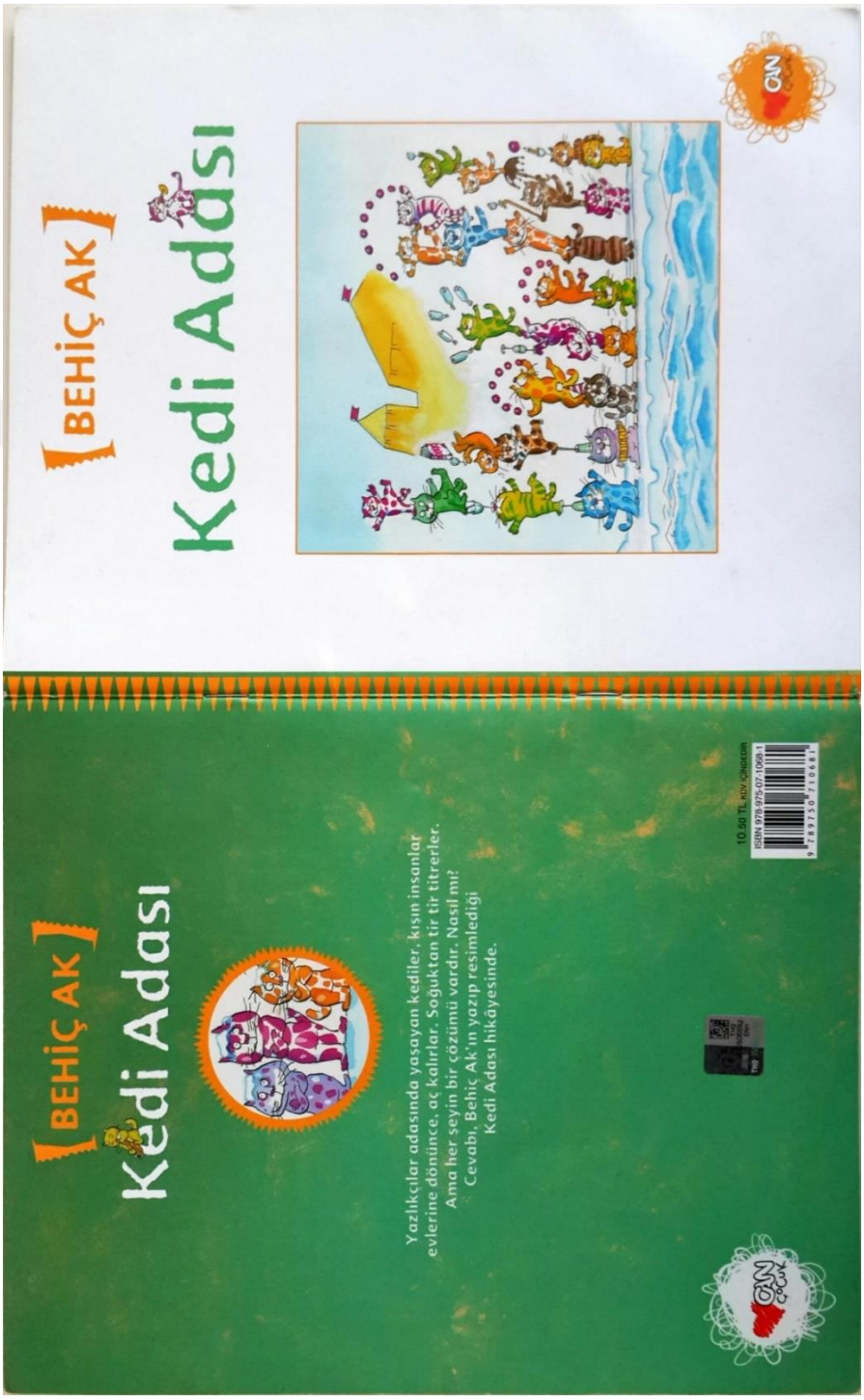

EK-C. 7

‘‘Rüzgârın Üzerindeki Şehir’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 8

‘‘Uyurgezer Fil’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

EK-C. 9

‘‘Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı’’ Adlı Yapıtın Ön ve Arka Kapak Görseli

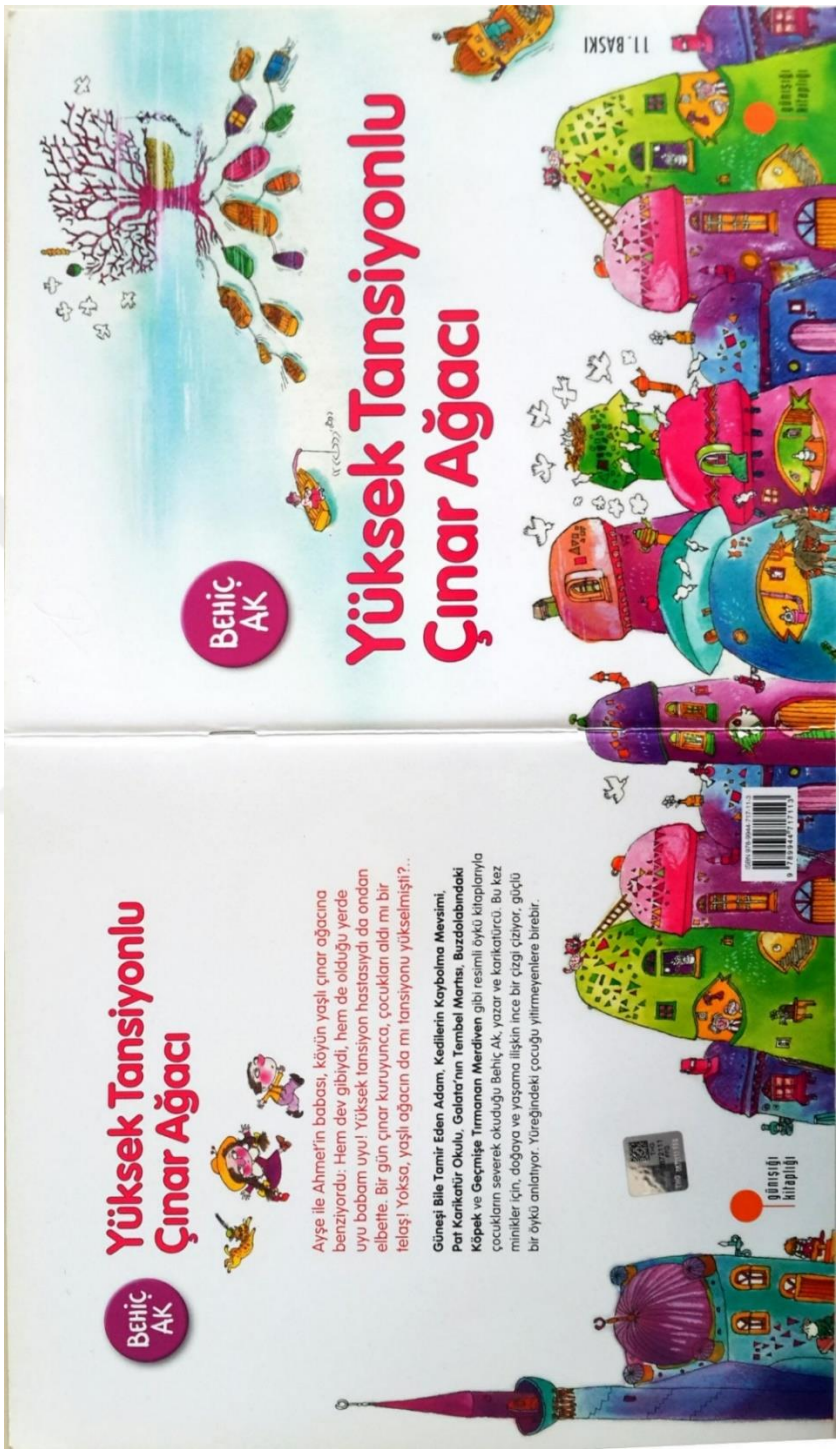

EK-D

Çocuğa Görelik Ölçütleri*

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Tasarım Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

Boyut (lar)

- Yapıt, boyut ve ağırlık yönünden çocuğun taşıyabileceği ve sayfalarını kolaylıkla çevirebileceği nitelikte midir?

Kâğıt

- Yapıtın sayfaları uzun süre kullanıma dayanıklı ve kaliteli midir?
- Kullanılan kâğıt, çocuğa algılama güçlüğü yaşatacak düzeyde ince ya da parlak kuşe midir?
- Kâğıt, görsellerdeki karakterleri ve karakterlerin birbirleriyle ilişkilerini açık ve belirgin kılmış mıdır?

Kapak ve İç Kapak

- Ön ve arka kapakta yer alan görsel öğelerle özgün bir gerçeklik yaratılmış mıdır?
- Ön ve arka kapak tasarımı arasında estetik etki sağlayacak bir bütünlük yaratılmış mıdır?
- Kapak, çocuğun merak etmesini sağlayacak ve onu keşfetmeye yöneltecek etkiyi yaratmış mıdır?
- Kapak; karşıt, parlak ve canlı renkler ile yalın ve devingen çizgilerle ilgi çekici kılınmış mıdır?
- Kapakta içerikle ilgili; dikkat çekici, gülünç, sıra dışı, olağanüstü, ilginç ve şaşırtıcı öğeler var mıdır?
- Kapak tasarımı içeriğe ilişkin sezinletici dönütler sunmakta mıdır?
- Kapaktaki görseller çocuğun bilişsel düzeyine uygun, basit, açık ve anlaşılır nitelikte midir?
- Kapak tasarımı (renk, çizgi ve sözcüklerin oluşturduğu bütünlük) çocuğun anlam evrenine uygun mudur?
- Kapaktaki zemin-fon ilişkisi, görseli belirgin kılacak düzeyde midir ve en ufak bir karmaşaya yol açmayacak bir biçimde uyumlu mudur?
- Kapakta vurgulanan öğe; yön, ölçü, aralık, doku, renk ve çizgi bakımından dengede midir?
- Kapak kâğıdı/kartonu, görsel tasarımın etkisini koruyacak, sürdürecek özellikler taşımakta mıdır?
- Kapak tasarımı çocukta resim yapma isteği uyandırabilecek özellikte midir?

---

*Bu ölçütler, Sever (2007b)'in ''Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?'' adlı çalışmasındaki ilkeler ile Çer (2014)'in ''Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi'' adlı çalışmasında oluşturduğu dizgenin araştırmacı tarafından yeniden biçimlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

- İç kapak tasarımındaki görsel ve dilsel öğeler, çocuğun duyu algılarını uyarmakta ve görsel okuma yaparak içeriği kestirmesine olanak sağlamakta mıdır?

Cilt

- Cilt, görsel tasarımın etkisini koruyacak ve sürdürecek özellikte midir?
- Yapıt, çocuğun sağlığını olumsuz etkileyebilecek olan tel ya da sadece yapıştırıcıyla mı ciltlenmiştir?
- Yapıt, çocuğun uzun süre kitapla etkileşimini sağlamak için ip ile ciltlenmiş midir?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Görsel Öğeler Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

Sayfa Düzeni

- Sayfalardaki renk, çizgi, varsa yazının oluşturduğu görsel düzenleme bir bütünlük sağlamakta mıdır?
- Kullanılan yazı karakteri tasarım ile bütünlük sağlamakta mıdır?
- Her sayfada renk, çizgi ve sözcüklerle oluşturulan görsel düzenleme, çocuğun görsel algısını uyaracak ve okuma yapmasını isteklendirecek özellikte midir?
- Sayfa üzerinde yer alan varlıklar karşıt ve parlak renkler ile yalın ve devingen çizgilerle dikkat çekici bir biçimde sayfaya yansıtılmış mıdır?
- Sayfa üzerinde anlatılan olaylar, içeriğe uygun bir sıra içinde sayfaya/sayfalara yansıtılabilmiş midir?
- Sayfa tasarımı, seslendiği yaş grubunun özelliklerine uygun olarak resim ve yazı ile dengelenmiş midir?
- Sayfa tasarımındaki kenar boşlukları çocukta izleme ve görsel okuma isteği uyandırmakta mıdır?
- Harfler bellekte kalıcı bir biçimde açık, sade ve anlaşılır mıdır?
- Yapıtı gösterişli kılmak için süslü, içi içe geçmiş, belirsiz harf karakterleri kullanılmış mıdır?
- Yapıttaki yazılar, görsellerin belirttiği eylem ve ifadeleri bozmadan yansıtmış mıdır?
- Satır aralarındaki boşluklar punto büyüklüğü ile orantılı mıdır?

Resimler

- Yapıt, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyip çevresindeki varlıkları görsel kimlikleriyle tanımasına olanak sağlamakta mıdır?
- Sanatçı, renk ve çizgi ile özgün bir gerçeklik yaratabilmiş midir?
- Renk ve çizgi ile yaratılan bu gerçeklik çocuğa göre midir?
- Yaratılan yeni gerçeklik çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu verebilecek özelikte midir?
- Resimler çocuğun görme duyusunu eğitip onda resim yapma isteği uyandırabilecek özellikler taşımakta mıdır?

- Resimler, ilginç ve sıra dışı renklerle görünüş bakımından dikkat çekici ve en küçük ayrıntısına kadar belli ve anlaşılır mıdır?
- Yapıttaki resimler insana özgü duygu durumlarını başarıyla yansıtmakta mıdır?
- Yapıttaki resimler çocuğun görsel okuma yapması için anlamsal bir ardışıklık taşımakta mıdır?
- Resimler çocuğun eğlenmesine, düş kurmasına, oyun oynamasına olanak tanıyarak onun içtenliğini, heyecanını ve sevincini yansıtabilmekte midir?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Konu Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

- Konu işlenirken yaşama, insana, doğaya ilişkin bir duyarlık oluşturulmuş mudur?
- Yapıtlarda çocuklara, kişileştirilmiş sevimli bir kahramanın eylemleriyle sevgi, dostluk, başarı, birliktelik, dayanışma, iyilik, arkadaşlık, yardımlaşma, sorumluluk alma, doğruluk, dürüstlük ve paylaşımın önemi sezinletilmiş midir?
- Yapıtlarda çocuklara aşk, cinsellik, hastalık, ölüm, ayrılık, engelli olma gibi konular çocuğa uygun biçimde sezinletilmiş midir?
- Varsa, çatışma ya da çatışmalar, çocukların sevgi ve özgürlük gereksinmelerine uygun mudur?
- Çatışma ya da çatışmalardaki üzücü ve acıklı olaylar aşırı bir duygusallık yaratmakta mıdır?
- Yapıtta ele alınan olaylar çocukların gülmesine, heyecanlanmasına, düş kurmasına ve düşünmesine olanak sağlamakta mıdır?
- Konu; olağanüstü, ilginç, farklı, şaşırtıcı ve gülünç öğelerle desteklenmiş midir?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları İzlek Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

- Yapıtlarda çocukta bırakılmak istenen etki kaynağını insana, doğaya ve yaşama ilişkin bir sevgiden almakta mıdır?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları İleti Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

- Kurgulanan olaydaki dilsel düzenleme çocuğun düşünmesine ve düş kurmasına olanak sağlamakta mıdır?
- İletiler seslendiği yaş grubunun anlam evrenine uygun mudur?
- Yapıttaki iletiler insan sevgisi, doğa sevgisi ve yaşam sevgisi üzerine geliştirilmiş midir?
- Çocukla paylaşılmak istenen duygu ve düşünce yazınsal bir kurgu içinde çocuğa sezdirilmiş midir?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Karakter Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

- Çocuğun özdeşim kuracağı kahraman ya da kahramanlar çocukta güzele ilişkin bir duyarlık oluşturmakta mıdır?
- Özdeşim kurulabilecek karakter ya da karakterler çocuğa şiddetin yaşamın doğasına uygun bir gerçeklik olmadığını sezdirmekte midir?
- Karakter, çocuğun özdeşim kurabileceği ölçüde inandırıcı ve içten midir?
- Karakter değişim ve dönüşüme açık mıdır?
- Karakterin kurgu içerisinde yaşadığı eylem ve davranışları, duygu ve düşünceleri açık ve belirgin kılınmış mıdır?
- Çocuğun ilgisinin yoğunlaşması için resimlerle sevimli kılınan şaşırtıcı, ilginç, olağandışı, gülünç ve devingen bir karakter oluşturulmuş mudur?
- Karakter çocuğun sevgi ve güven gereksinmesine yanıt vermekte midir?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Dil ve Anlatım Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

- Yapıtta basit, açık, yalın ve anlaşılır sözcük ve tümceler kullanılmış mıdır?
- İkilemelerle, ses tekrarlarıyla, yinelemelerle, uyaklı yapılarla, eş ve karşıt anlamlı sözcüklerle, kısa tümcelerle ve eylem tümceleriyle devingen bir anlatım yeğlenmiş midir?
- Dil ve anlatımla Türkçenin söyleyiş güzelliği, anlatım olanakları, sözvarlığı ve inceliği duyumsatılmış mıdır?
- Türkçenin anlatım gücü ve olanakları çocuğun doğasına uygun kurgularla sezdirilmiş midir?
- Olaylar yazınsal bir kurgu içinde çocuğun anlam evrenine uygun bir anlayışla sunulmakta mıdır?
- Görsel metin ile dilsel metin arasında anlamsal bir tutarlılık var mıdır?

Behiç AK'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtları Eğitsel İlkeler Açısından Çocuğa Görelik İlkesine Uygun Mudur?

Öğretme ve Belletme

- Yapıtta öğretici ve belletici bir anlayış yeğlenmekte midir?
- Yapıt çocuğa düş kurma ve düşünme sorumluluğu vermekte midir?
- Yazar, çocuğa kendi doğrularını belletmek yerine neden-sonuç ilişkisi içinde onun düşünmesine olanak tanımakta mıdır?
- Yapıt, çocuğa biçim verme düşüncesiyle onu eğitilmesi gereken ideal bir yetişkin olarak mı görmektedir?
- Yapıt, çocuğa nasıl davranması gerektiğini ona belletmeye çalışan otoriter bir anlayışı benimsemekte midir?
- Yazar, yapıtta eğitimci rolü üstlenmekte midir?

Öğüt ve Emir

- Yapıt buyurgan bir anlayışla mı hazırlanmıştır?
- Yapıtta çocuğun duygu ve düşünceleri bastırılarak ona öğüt ve emir verilmekte midir?
- Yapıtta çocuğun istek ve beğenileri görmezden gelinerek yetişkin isteği doğrultusunda çocuğa baskı yapılmakta mıdır?

Korku ve Kaygı

- Yapıtta çocukların ruh sağlığını olumsuz bir biçimde etkileyecek olan korku dolu, ürkütücü karakterlere yer verilmekte midir?
- Yapıtta, korku ve duygusal gerilim yaratmak yerine çocuğa salt korkuyla nasıl başa çıkabileceği duyumsatılmakta mıdır?
- Yapıt, aşırı dramatik öğelerle çocuğu heyecandan öte kaygıya sürüklemekte midir?
- Yapıtta öğretme ve belletme amacı ile korku bir araç olarak kullanılmakta mıdır?
- Yapıtta bir inanca ya da düşünceye çocuğu inandırmak için akıldışı varlıklar korkutucu bir öğe olarak kullanılmakta mıdır?
- Ayıp ve günah gibi kavramlar, cezalar, tehditler ve korkutucu öğeler yapıtta yer almakta mıdır?

İdeolojik Söylemler

- Yapıtta çocuğun bilişsel düzeyinin algılayamayacağı ideolojik söylemler ve görsel öğeler var mıdır?
- Yapıt, yetişkinlerin değer yargılarıyla ya da ahlaksal yaklaşımlarla çocuğu biçimlendirmeye çalışmakta mıdır?
- Yapıtta korku, emir ve öğütlerle dinsel eğitim verilmekte midir?

Cinsiyet Ayrımcılığı

- Yapıt, ataerkil kültürün önceliği durumların çocuklarla buluşmasına aracılık etmekte midir?
- Yapıtta erkek karakter sürekli olarak başarılı, zeki, çalışkan, cesur, etkin ve baskın olarak mı gösterilmektedir?
- Yapıtta kadın karakterler duygusal, çekici, anlayışlı, alçakgönüllü, güçsüz, utangaç, hassas ve cinsel nesne olarak mı gösterilmektedir?
- Yapıt çocuğa toplumsal rolleri sezinletirken kadın ve erkeğe eşit anlayışla yaklaşmakta mıdır?
- Yapıtta kadın ve erkek basmakalıp, toplumsal, cinsiyetçi rollerde mi gösterilmektedir?
- Yapıtta yer alan kadın ve erkek karakterler duygusal ve fiziksel olarak birbirlerinden kaçırılmakta mıdır?
- Yapıtta yer alan kadın ve erkek karakterler bastırılmakta, örselenmekte ve suçluluk duymakta mıdır?

Tozpembe Bir Dünya

- Yapıt, çocuğa yaşam gerçekliğini duyumsatmakta mıdır?
- Yapıt, çocuğu soyut değerlerle boğup onu gerçeklerden uzaklaştırmakta mıdır?

Geleneksel Değerler, Yaptırımcı Yargılar ve Kurallar

- Yapıt, değerleri ve gelenekleri olduğu gibi korumayı değil, gelenekleri bugünün açısından eleştirel bir bakış açısıyla sunmakta mıdır?
- Yapıtta günümüzle uyuşmayan değerler, yargılar ve kurallar aktarılmakta mıdır?
- Yapıt, çocuğa üstlenemeyeceği sorumluluklar yüklemekte midir?

Aşırı Duygusal Öğeler

- Yapıt çocuğun duygusal gereksinmelerine yanıt vermekte midir?
- Yapıtta acıma, üzüntü ve korku gibi duygusal yoğunluğu bulunan olaylarla çocuğun duyguları sömürülmekte midir?
- Yapıt, çocuğun acıyı, üzüntüyü ve karamsarlığı içselleştirmesi yerine bu duygularla nasıl başa çıkması gerektiğini sezinletmekte midir?

Şiddet

- Yapıtta yaşam gerçekliğinin bir sonucu olarak duygusal, fiziksel ve psikolojik şiddet yer almakta mıdır?
- Çocuk şiddetle nasıl başa çıkabileceğini duyumsamakta mıdır?
- Yapıttaki karakter ya da karakterler, fiziksel şiddetle karşılaştıkları zaman bu sorunun çözümünde şiddeti kullanarak kendini başarılı kılmakta mıdır?

ÖZGEÇMİŞ

Necati KİRAZLI

Doğum Tarihi: 10/ 10/ 1979
Doğum Yeri: Akdağmadeni/ Yozgat

İletişim Bilgileri:

Telefon: +90 505 681 62 71
E- posta: kirazli66@gmail.com
Adres: Küçükkovanağzı Mah. Gazze Cad. Serra Park Siteleri. 111/ 12 Meram/ Konya

Öğrenim Durumu:

1985- 1993: Saraykent İlköğretim Okulu, Saraykent, Yozgat
1993- 1997: Akpınar Anadolu Öğretmen Lisesi, Lâdik, Samsun
1997- 2002: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngiliz Dili Eğitimi, Ankara
2015- 2018: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı, Ankara

İş Deneyimi:

2002- 2003: İngilizce Öğretmeni, Cevizli İlköğretim Okulu, Akseki, Antalya
2003- 2004: Yedek Subay, 70. Mekanize Piyade Tugayı, Mardin
2004- 2007: İngilizce Öğretmeni, Cevizli İlköğretim Okulu, Akseki, Antalya
2007- 2008: İngilizce Öğretmeni, Bor Akın Gönen Anadolu Lisesi, Niğde
2008- 2009: Müdür Yardımcısı, Bor Akın Gönen Anadolu Lisesi, Niğde
2009- 2010: İngilizce Öğretmeni, Şehit Koçak İlköğretim Okulu, Çumra, Konya
2010- 2012: İngilizce Öğretmeni, Dr. Teoman Bilge İlköğretim Okulu, Meram, Konya
2012- 2016: İngilizce Öğretmeni, Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi, Karatay, Konya
2016- ….....: İngilizce Öğretmeni, Meram Mehmet-Münevver Kurban Anadolu Lisesi, Meram, Konya